

ΑΝΩΤΑΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΕΙΡΑΙΑ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ - ΤΜΗΜΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΘΕΜΑ: ΟΙ ΕΙΔΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ
ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΚΥΚΛΑΔΩΝ**

ΣΠΟΥΔΑΣΤΗΣ: Χ. ΓΙΟΥΣΜΠΑΣΟΓΛΟΥ (Α.Μ. 389)

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: Α. ΚΙΚΙΛΙΑ

ΑΘΗΝΑ, 2012

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η ανάπτυξη των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού στα νησιά των Κυκλάδων ξεκίνησε δειλά πριν από σχεδόν μία δεκαετία με τη στήριξη του 3^{ου} Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης (ΕΠΑΝ). Σήμερα η προσπάθεια αυτή φαίνεται να αποδίδει καρπούς μιας και οι επιχειρήσεις που δημιουργήθηκαν από αυτές τις δράσεις ευημερούν και αυξάνονται δείχνοντας ένα διαφορετικό μοντέλο τουρισμού από αυτό που ξέρουμε τα τελευταία 40 και πλέον χρόνια. Η παρούσα έρευνα αναλύει τους λόγους για τους οποίους το μοντέλο του μαζικού τουρισμού δεν είναι πλέον κατάλληλο για τις Κυκλάδες. Κατόπιν εξετάζεται η παρούσα κατάσταση στον τομέα των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού μέσα από μια πλειάδα παραδειγμάτων τοπικών επιχειρήσεων. Σε κάποιες περιπτώσεις δε, αναλύονται παραδείγματα επιχειρήσεων ή δράσεων σε μορφή μίνι μελέτης περίπτωσης (mini case study) για να γίνει κατανοητή εις βάθος η έκταση της δουλειάς που έχει γίνει από τους ντόπιους φορείς και επιχειρηματίες. Η έρευνα αυτή καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η ανάπτυξη των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού στα νησιά των Κυκλάδων δεν είναι κάποιο ευχολόγιο αλλά μια πραγματικότητα που συμβαίνει τώρα και που είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την αειφόρα ανάπτυξη και την ευημερία των νησιών. Αυτό που χρειάζεται να γίνει άμεσα, είναι η κινητοποίηση από πλευράς του κράτους με απλοποίηση των διαδικασιών, δραστική μείωση της γραφειοκρατίας και πάταξη της διαφθοράς.

Λέξεις Κλειδιά: Αειφόρος ανάπτυξη, Ειδικές & Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού, Κυκλάδες

Abstract

The development of special and alternative forms of tourism on the islands of the Cyclades, initiated nearly a decade ago with the support of the 3rd European Community Support Framework (OPC). Today, this effort seems to pay off as those business created by this project prosper and grow by adopting a different pattern of tourism development from what we know in the last 40 years. This research analyses the reasons why the model of mass tourism is no longer suitable for the Cyclades. Moreover the current situation in the field of special and alternative forms of tourism is explored, through a variety of examples of local businesses. In some cases detailed examples of businesses or initiatives are provided in the form of mini-case study in order to demonstrate in depth the extent of work conducted by local authorities and businessmen. This research concludes that the development of special and alternative forms of tourism on the islands of the Cyclades is not a mantra but a reality that is happening now and is inextricably linked to sustainable development and prosperity of the islands. What actually needs to be done, is the State to be mobilised by simplifying procedures, drastically reducing bureaucracy and fight corruption.

Key words: sustainable development, alternative tourism, Cyclades

Περιεχόμενα

	Σελ.
Περίληψη – Abstract.....	ii
Περιεχόμενα.....	iii
Πινάκες.....	iv
Παραδείγματα (Mini Case Studies).....	iv
Εικόνες.....	v
Εισαγωγή.....	1
Μέρος 1^ο – Βιβλιογραφική αναφορά	
Κεφάλαιο 1: Οι βασικές έννοιες του τουρισμού	
1.1. Γενικά.....	3
1.2. Χρήσιμοι ορισμοί.....	7
1.2.1. Τουρισμός.....	7
1.2.2. Τουρίστας.....	7
1.2.3. Τουριστική προσφορά και Τουριστική ζήτηση.....	8
1.2.4. Το τουριστικό κύκλωμα.....	8
1.2.5. Τουριστικό πρακτορείο και οι Tour Operators.....	9
1.2.6. Τουριστικό πακέτο.....	10
1.2.7. Μαζικός τουρισμός.....	12
1.2.8. Τουρισμός ειδικών ενδιαφερόντων.....	12
1.2.9. Εναλλακτικές μορφές τουρισμού.....	13
1.2.10. Φέρουσα ικανότητα.....	13
1.2.11. Βιώσιμη ανάπτυξη.....	14
1.2.12. Ήπιος τουρισμός.....	14
1.2.13. Μη κυβερνητικές οργανώσεις.....	15
1.3. Περίληψη κεφαλαίου.....	15
Κεφάλαιο 2: Η εξέλιξη της τουριστικής ανάπτυξης στην Ελλάδα	
2.1. Το Ελληνικό μοντέλο τουριστικής ανάπτυξης.....	16
2.2. Τα χαρακτηριστικά του μαζικού τουρισμού.....	18
2.3. Θετικές και αρνητικές επιπτώσεις του μαζικού τουρισμού.....	21
2.3.1. Γενικά.....	21
2.3.2. Περιβαλλοντικές επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης.....	22
2.3.3. Κοινωνικές – πολιτισμικές επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης.....	24
2.3.4. Οικονομικές επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης.....	28
2.4. Περίληψη κεφαλαίου.....	31
Μέρος 2^ο: Η παρούσα κατάσταση στις Κυκλάδες	
Κεφάλαιο 3: Η ανάπτυξη των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού	
3.1. Εισαγωγή.....	32
3.2. Ανάλυση των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού που μπορούν να αναπτυχθούν στις Κυκλάδες.....	33
3.2.1. Κοινωνικός τουρισμός.....	35
3.2.2. Τουρισμός υγείας.....	37
3.2.3. Εκπαιδευτικός τουρισμός.....	42
3.2.4. Θρησκευτικός τουρισμός.....	44
3.2.5. Συνεδριακός τουρισμός.....	46
3.2.6. Τουρισμός κινήτρων.....	49
3.2.7. Αστικός τουρισμός.....	51
3.2.8. Αγροτουρισμός.....	53
3.2.9. Αλιευτικός τουρισμός.....	58
3.2.10. Τουρισμός υπαίθρου.....	60

3.2.11.	Αθλητικός Τουρισμός.....	Σελ. 62
3.2.12.	Καταδυτικός τουρισμός.....	68
3.2.13.	Θαλάσσιος τουρισμός.....	72
3.2.14.	Οικοτουρισμός.....	77
3.2.15.	Πολιτιστικός τουρισμός.....	82
3.2.16.	Τουρισμός περιπέτειας.....	88
3.3.	Συνοπτική παρουσίαση των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού στις Κυκλάδες.....	90
3.4.	Περίληψη κεφαλαίου.....	92
Μέρος 3^ο		
Κεφάλαιο 4: Συμπεράσματα		
4.1.	Η οικονομική συμβολή της ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών.....	93
4.2.	Ευκαιρίες για ενίσχυση της επιχειρηματικότητας σε ευαίσθητες κοινωνικές ομάδες.....	94
4.3.	Συνέργιες μεταξύ φορέων που μπορούν να στηρίξουν την ανάπτυξη ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού.....	96
4.4.	Επίλογος.....	99
	Βιβλιογραφία.....	102

Πίνακες

	Σελ.
1. Η συμβολή του τουρισμού σε ΑΕΠ, απασχόληση και εμπορικό ισοζύγιο.....	3
2. Παράγοντες τουριστικής ζήτησης και προσφοράς.....	8
3. Απαγορευμένες περιοχές καταδύσεων στις Κυκλάδες	70
4. Ενότητες νησιών συμφώνα με την ειδική μορφή τουρισμού.....	90

Παραδείγματα (Mini case studies)

	Σελ.
1. Ο αλιευτικός τουρισμός στην Ικαρία.....	59
2. Νάξος – Αθλητικές Εγκαταστάσεις.....	64
3. Πάρος – Kite board.....	66
4. Πάρος – Windsurfing.....	67
5. Σαντορίνη - Καταδύσεις με υποβρύχιο.....	60
6. Σύρος – Κρουαζιέρες.....	75
7. Οικοτουριστική δράση στην Σύρο.....	80
8. Οικοτουριστικές δραστηριότητες στην Άνδρο.....	81
9. Μουσείο Μαρμαροτεχνίας στην Τήνο.....	85
10. Εργαστήριο Κεραμικής στην Τήνο.....	86
11. Υπόσκαφο Μουσείο Οίνου στη Σαντορίνη.....	87

Εικόνες

	Σελ.
1. Χάρτης Κυκλάδων.....	2
2. Προβλέψεις για τον παγκόσμιο τουρισμό μέχρι το 2020.....	5
3. Το τουριστικό κύκλωμα.....	9
4. Τα βασικά συστατικά του τουριστικού πακέτου.....	11
5. Το όραμα για τον Ελληνικό τουρισμό.....	20
6. Πράσινη Κατάταξη Ξενοδοχείων.....	24
7. Παράδειγμα αρνητικών επιπτώσεων του τουρισμού στην τοπική κοινωνία.....	25
8. Παραδείγματα συνεταιρισμών στις Κυκλάδες.....	27
9. Παράδειγμα ενεργειών προσέλκυσης ξένων επενδυτών στην Ελλάδα.....	28
10. Οδηγός για τις Μικρές Κυκλάδες & Αμοργό.....	34
11. Ο κοινωνικός τουρισμός στο διαδίκτυο.....	36
12. Ο ιαματικός τουρισμός στην Ελλάδα.....	39
13. Ιαματικά λουτρά Κύθνου.....	40
14. Οδοντιατρικός τουρισμός στην Κροατία.....	41
15. Παράδειγμα εκπαιδευτικού ταξιδιού στην Ελλάδα.....	43
16. Ο θρησκευτικός τουρισμός στην Ελλάδα και τον κόσμο.....	45
17. Η σελίδα του HARCO στο διαδίκτυο.....	47
18. Η ιστοσελίδα του Συνεδριακού Κέντρου Μήλου.....	48
19. Παραδείγματα δραστηριοτήτων incentive στην Ελλάδα.....	50
20. Απόσπασμα ταξιδιωτικού οδηγού για τη Σύρο.....	52
21. Δραστηριότητες αγροτουρισμού σε Αμοργό και Τζια.....	56
22. Παράδειγμα πιλοτικής εφαρμογής αλιευτικού τουρισμού.....	58
23. Τουριστικό πακέτο με προσφορές στη Νάξο.....	62
24. Προβολή τοπικής επιχείρησης για το windsurfing στη Νάξο.....	68
25. Παραδείγματα επιχειρήσεων κατάδυσης στις Κυκλάδες.....	70
26. Ιδιωτική θαλάσσια περιήγηση στις Μικρές Κυκλάδες.....	72
27. Τυπικό πρόγραμμα κρουαζιέρας.....	73
28. Παράδειγμα εταιρίας ενοικίασης σκαφών στις Κυκλάδες.....	77
29. Παράδειγμα προώθησης οικοτουριστικών υπηρεσιών στις Κυκλάδες.....	78
30. Περιπατητικός τουρισμός στις Μικρές Κυκλάδες.....	79
31. Ο Πολιτισμός ως τουριστικό προϊόν.....	82
32. Πολιτιστικά δρώμενα στις Κυκλάδες.....	84
33. Τουρισμός περιπέτειας στις Κυκλάδες.....	89

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η εργασία αυτή γίνεται στο πλαίσιο των υποχρεώσεων για την απόκτηση πτυχίου στο Τμήμα Τουριστικών Επιχειρήσεων της Σχολής Διοίκησης και Οικονομίας του ΤΕΙ ΠΕΙΡΑΙΑ και στοχεύει στη μελέτη της ανάπτυξης των εναλλακτικών μορφών τουρισμού στις Κυκλάδες, ως φορέα βιώσιμης ανάπτυξης για τη περιοχή.

Το ζήτημα των εναλλακτικών μορφών τουρισμού στις Κυκλάδες, έχει απασχολήσει τόσο τους κρατικούς φορείς (με κύριο εκφραστή την Τοπική Αυτοδιοίκηση) όσο και τους επιχειρηματίες και κατοίκους του τόπου (www.e-kyklades.gr). Η εργασία αυτή έχει στόχο να εντοπίσει και να καταστήσει συγκεκριμένο και ευκρινές το πλαίσιο και να περιγράψει την ανάπτυξη των μορφών αυτών τουρισμού στις Κυκλάδες, τόσο ως προς τη μεγέθυνσή τους όσο και ως προς την ποιοτική τους διάσταση. Σε αυτή τη μελέτη, έχει γίνει προσπάθεια να παρουσιαστεί με απλό, κατανοητό και συνάμα έγκυρο τρόπο τη σχετική συζήτηση που αφορά τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού στις Κυκλάδες, να εντοπιστούν οι διαφοροποιήσεις που υπάρχουν, να περιγραφούν σε γενικές γραμμές οι υφιστάμενες δομές και να εντοπιστούν τα σχετικά προβλήματα αλλά και οι τάσεις και προοπτικές που διαμορφώνονται.

Μια μελέτη που φιλοδοξεί να καλύψει όλες τις πλευρές του πολυδιάστατου αυτού θέματος, οφείλει να μη στερείται των αναγκαίων επιστημονικών και ερευνητικών κριτηρίων, προκειμένου να έχει εγκυρότητα σε σχέση με το θέμα που πραγματεύεται (Bryman & Bell, 2000). Για το σκοπό αυτό μελετήθηκε η σχετική βιβλιογραφία, έγινε ενδελεχής αναζήτηση έγκυρων πηγών στον ηλεκτρονικό τύπο μέσω του διαδικτύου, όσο και στον έντυπο τύπο με άρθρα και μελέτες στα ειδικά έντυπα που ασχολούνται με το θέμα αυτό. Μελετήθηκαν επίσης οι εθνικές αλλά και οι περιφερειακές πολιτικές που έχουν ασκηθεί προκειμένου να αναπτυχθούν οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Το σημαντικότερο ίσως σημείο της παρούσας έρευνας είναι η μελέτη συγκεκριμένων περιπτώσεων ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού στις Κυκλάδες. Επίσης ελήφθησαν υπόψη οι υφιστάμενες υπάρχουσες υποδομές προκειμένου να εντοπιστούν οι δυσκολίες αλλά και οι προοπτικές

και τάσεις που διαφαίνονται στον τομέα αυτό (Μοίρα & Μυλωνόπουλος, 2007).

Η παρούσα πτυχιακή εργασία είναι οργανωμένη σε 3 μέρη. Το πρώτο μέρος παρουσιάζει τη βιβλιογραφική αναφορά του θέματος συζητώντας την ανάπτυξη των γενικών και ειδικών μορφών τουρισμού στην Ελλάδα. Το δεύτερο μέρος παρουσιάζει τα ευρήματα της έρευνας και αναλύει την παρούσα κατάσταση σχετικά με την ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού στο νομό Κυκλάδων. Το τρίτο και τελευταίο μέρος συζητά τα συμπεράσματα και τις προτάσεις για την βελτίωση της παρούσας κατάστασης προκειμένου να υπάρξει βιώσιμη ανάπτυξη σε αυτό το τομέα.

Εικόνα 1: Χάρτης Κυκλάδων

Πηγή: www.cyclades-tour.gr

ΜΕΡΟΣ 1^ο – ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΦΟΡΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1:

ΟΙ ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

1.1. Γενικά

Ο τουρισμός αποτελεί τον κινητήριο μοχλό της Ελληνικής οικονομίας (Πίνακας 1) για πάνω από τρεις δεκαετίες (ΣΕΤΕ, 2010). Στις διάφορες περιοχές της Ελλάδας όπου υπάρχει τουριστική δραστηριότητα, αυτή εμφανίζεται είτε με τη μορφή οργανωμένης διακίνησης ομάδων τουριστών που έχουν προαγοράσει συγκεκριμένες υπηρεσίες (αεροπορική μεταφορά, ξενοδοχείο, κάποια γεύματα, ίσως κάποιες τοπικές εκδρομές η και κάποιες βραδινές διασκεδάσεις) είτε με τη μορφή μη οργανωμένων μεμονωμένων τουριστών (μπορεί να είναι και ζευγάρια, οικογένειες, μικρές παρέες φίλων) που έχουν μόνοι τους επιλέξει τις διάφορες τουριστικές υπηρεσίες. Ο μεγαλύτερος όγκος των τουριστών διακινείται οργανωμένα, προ-αγοράζοντας τα λεγόμενα 'πακέτα', ενώ μεγαλώνει το πλήθος των τουριστών που οργανώνουν μόνοι τους τις διακοπές η το τουριστικό τους ταξίδι, προσπαθώντας να ικανοποιήσουν όσο καλύτερα γίνεται τις επιθυμίες τους και τα ενδιαφέροντά τους (Παπαγεωργίου, 2007).

Πίνακας 1: Η συμβολή του τουρισμού σε ΑΕΠ, απασχόληση και εμπορικό ισοζύγιο

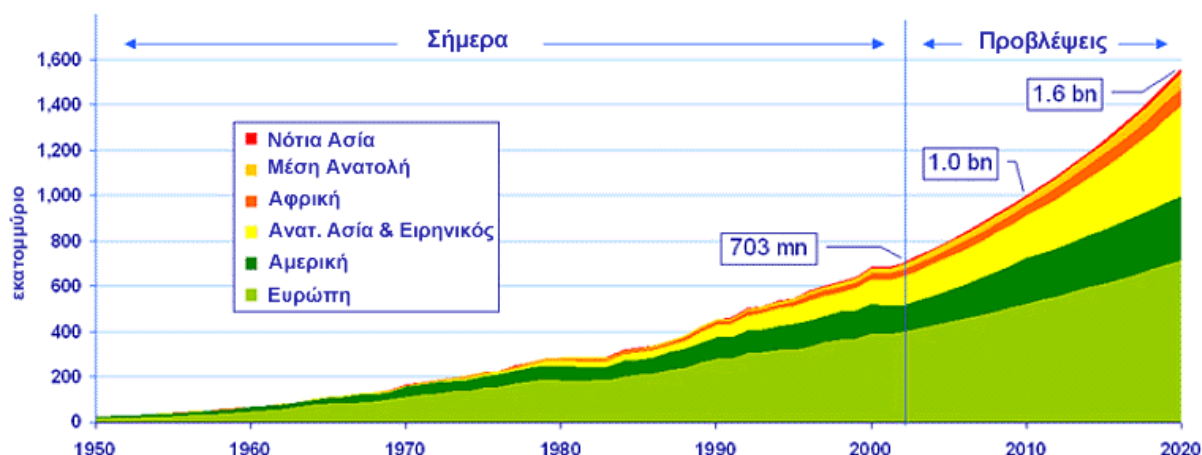
	1990	2000	2009
ΑΕΠ	15,2%	15,9%	15,2%
Άμεση και έμμεση απασχόληση (% επί συνολικής απασχόλησης)	19,5%	19,8%	18,5%
Άμεση και έμμεση απασχόληση ('000)	731,8	781,0	774,2
Κάλυψη ελλείμματος εμπορικού ισοζυγίου	20,8%	45,9%	33,7%

Πηγή: WTTC, ΤτΕ, ΣΕΤΕ

Οι Κυκλάδες δέχονται πολλούς τουρίστες από οργανωμένο και μη τουρισμό, όπως επίσης δέχονται και ξένους και Έλληνες τουρίστες. Μερικά νησιά είναι πιο γνωστά ακόμα και διεθνώς (όπως η Μύκονος, η Σαντορίνη και λιγότερο η Πάρος), άλλα είναι πολύ γνωστά στην Ελληνική αγορά (όπως η Σύρος και η Τήνος, και άλλα λιγότερο γνωστά – σχετικά με τις τουριστικές δυνατότητες που προσφέρουν) ενώ άλλα έχουν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά όπως το φυσικό τοπίο στη Μήλο, οι ωραίες παραλίες της Ίου, η ήσυχη ζωή στις μικρές Κυκλάδες, κλπ. Για την επιτυχή ανάπτυξη της τουριστικής δραστηριότητας χρειάζεται και στο κάθε νησί να έρθουν τουρίστες που να ταιριάζουν στο τι έχει να προσφέρει το κάθε νησί (ώστε να φύγουν ευχαριστημένοι) αλλά και να πληρώσουν για τις τουριστικές υπηρεσίες και προϊόντα ώστε να έχει όφελος η τοπική οικονομία. Το οικονομικό όφελος είναι συνυφασμένο και με τον αριθμό των τουριστών, αλλά κυρίως με το τι ξοδεύει κάθε τουρίστας. Το ενδιαφέρον της παρούσας πτυχιακής έρευνας βασίζεται στο γεγονός ότι για τις ειδικές και εναλλακτικές μορφές είναι ότι αυτοί οι τουρίστες κατά κανόνα ξοδεύουν περισσότερα.

Στις Κυκλάδες υπάρχουν αρκετές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον 'μαζικό τουρισμό' αλλά και άλλες που εξυπηρετούν μεμονωμένους τουρίστες, και βέβαια πολλές που παρέχουν προϊόντα και υπηρεσίες σε όλους (όπως πχ. Επιχειρήσεις ενοικίασης αυτοκινήτων/μοτοσικλετών, οργάνωση εκδρομών κλπ). Το μοντέλο της ανάπτυξης του μαζικού τουρισμού παγκοσμίως τα τελευταία 15 χρόνια εξακολουθεί να είναι κυρίαρχη μορφή τουριστικής ανάπτυξης και θα συνεχίσει και στα επόμενα χρόνια όπως φαίνεται από μελέτες του Παγκοσμίου Οργανισμού Τουρισμού που προβλέπουν ότι συνολικά τα ταξίδια παγκοσμίως θα διπλασιαστούν μέχρι το 2020 (από περίπου 750 εκατ. ετησίως που είναι τώρα – Εικόνα 2). Άλλωστε έχουμε την είσοδο χωρών με πολύ μεγάλο πληθυσμό, όπως η Κίνα και η Ινδία που μπαίνουν στην τουριστική αγορά, ενώ χώρες που πριν μια δεκαετία είχαν λίγο τουρισμό προς το εξωτερικό, αναπτύσσονται ραγδαία (χαρακτηριστικό παράδειγμα η Ρωσία και οι χώρες της πρώην ΕΣΣΔ).

Εικόνα 2: Προβλέψεις για τον παγκόσμιο τουρισμό μέχρι το 2020

Πηγή: <http://www.unwto.org/facts/eng/vision.htm>

Ο οργανωμένος – μαζικός τουρισμός όπως έχει εξελιχθεί σήμερα, είναι μορφή που στοχεύει σε χαμηλές τιμές, βιομηχανοποίηση της προσφοράς και ποσότητα, ενώ η ζητούμενη ποιότητα αυξάνεται για λόγους ανταγωνιστικούς (Cooper *et al.*, 2005). Τα χαρακτηριστικά αυτά δεν συνεπάγονται απαραίτητα μείωση κερδών των εμπλεκόμενων επιχειρήσεων στην τουριστική αγορά, αλλά είναι ενδεικτικά μιας τουριστικής δραστηριότητας η οποία απέχει αρκετά από το μοντέλο της βιώσιμης και αιεφόρου ανάπτυξης, με σεβασμό στο περιβάλλον και μακροχρόνια προοπτική, κάτι που πλέον αποζητούμε.

Η παγκόσμια τουριστική αγορά γίνεται ολοένα και πιο ανταγωνιστική απαιτώντας το προσφερόμενο τουριστικό προϊόν να είναι πολυσύνθετο και με εξειδικευμένα χαρακτηριστικά προκειμένου να ικανοποιήσει τις αυξανόμενες και συνεχώς διαφοροποιούμενες ανάγκες του σύγχρονου τουρίστα. Οι τουριστικοί προορισμοί παγκοσμίως αναζητούν τρόπους να διαφοροποιήσουν το προϊόν που προσφέρουν και να προσελκύσουν τους τουρίστες καθώς νέοι προορισμοί σε όλες τις γωνιές του πλανήτη αναδεικνύονται και τους ανταγωνίζονται με παρεμφερή τουριστικά προϊόντα. Έτσι οι ντόπιοι επιχειρηματίες και οι τοπικοί φορείς (δήμοι, νομαρχίες, αναπτυξιακές εταιρίες κτλ.) επενδύουν στην βελτίωση της ποιότητας των προϊόντων τους, προσφέροντας περισσότερα προϊόντα και υπηρεσίες, ενώ επιδιώκουν να έχουν την αναγκαία κατάρτιση, οι ίδιοι και οι εργαζόμενοί τους στον τουρισμό. Αυτή είναι μια πραγματικότητα που οι επιχειρήσεις του κλάδου

αντιμετωπίζουν καθημερινά και που πρέπει να αποτελεί πρόκληση για την βιωσιμότητα και την κερδοφορία της εκάστοτε επιχείρησής επειδή το σύνολο της τοπικής αγοράς (οι κάτοικοι του νησιού) είναι, λόγω της γεωγραφικής ιδιομορφίας, περιορισμένο σε αριθμό. Σε αυτή την εξίσωση οι τουρίστες αποτελούν τους πρόσθετους πελάτες.

Συνεπώς, το συγκριτικό πλεονέκτημα ενός τουριστικού προορισμού μπορεί και πρέπει να μεταμορφωθεί σε ανταγωνιστικό του πλεονέκτημα έναντι της αγοράς μέσα από τον εμπλουτισμό και την ποιοτική διαφοροποίηση του προσφερόμενου τουριστικού προϊόντος. Η ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού, ο συνδυασμός αυτών (ανάλογα με τους πόρους μιας περιοχής), αλλά και ο συνδυασμός τους με το μοντέλο του μαζικού τουρισμού μπορούν να αποτελέσουν μια επιλογή – πρόκληση για τους τοπικούς επιχειρηματίες. Πρέπει εδώ να σημειωθεί επιπλέον πως οι σύγχρονοι τουρίστες θεωρούνται ως ένα μεγάλο βαθμό ‘πολυκινητηρικοί’ (Τσάρτας, 1996), που σημαίνει πως μέσα από το ταξίδι τους δεν επιθυμούν μόνο την ξεκούραση, τη θάλασσα και τον ήλιο, που είναι το κύριο χαρακτηριστικό των περισσότερων και αυτών που έρχονται με οργανωμένα παραθεριστικά πακέτα, αλλά επιδιώκουν να ικανοποιήσουν και άλλες σύνθετες ανάγκες τους μέσα από την ταξιδιωτική εμπειρία.

Το μοντέλο του μαζικού τουρισμού αποτελεί σημαντικό μοχλό για την οικονομική ανάπτυξη μιας περιοχής. Όμως οι συνέπειες που προκαλεί η χωρίς σχεδιασμό εφαρμογή του μπορούν να είναι πολύ σοβαρές για τον προορισμό. Επιπλέον δεν είναι δυνατή η εφαρμογή του σε όλες τις περιοχές, είτε γιατί δεν υπάρχουν υποδομές (μεγάλα ξενοδοχεία, δρόμοι, αεροδρόμια κτλ.) είτε γιατί οι περιοχή δεν διαθέτει τους απαραίτητους πόρους (π.χ. παραλίες, χιονοδρομικά κέντρα κτλ.). Έτσι, σαν λύση, σε αυτά τα προβλήματα και δυσκολίες, έρχεται η ανάπτυξη των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού, οι οποίες δεν ασκούν μεγάλες πιέσεις στο περιβάλλον και την τοπική κοινωνία, ενώ παράλληλα μπορούν να βοηθήσουν την τοπική επιχειρηματικότητα να αναπτυχθεί - ειδικά σε προορισμούς όπου δεν υπήρχαν πολλές άλλες επιλογές.

1.2. ΧΡΗΣΙΜΟΙ ΟΡΙΣΜΟΙ

Πριν την παρουσίαση των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού, οι οποίες μπορούν να αναπτυχθούν στην περιοχή των Κυκλάδων και να δώσουν μια ώθηση στην τουριστική δραστηριότητα της περιοχής, είναι σκόπιμο να αποσαφηνιστούν κάμποιοι όροι τους που θα χρησιμοποιηθούν στην ανάλυση που ακολουθεί.

1.2.1. Τουρισμός

Τουρισμός θεωρείται το σύνολο των φαινομένων και σχέσεων που προκύπτουν από τις συναλλαγές με τους τουρίστες, τους προμηθευτές, τις κυβερνήσεις των τόπων φιλοξενίας και τις κοινότητες υποδοχής, κατά τη διαδικασία προσέλκυσης και φιλοξενίας των τουριστών αυτών και των άλλων επισκεπτών (McIntosh *et al.*, 1995).

1.2.2. Τουρίστας

Τουρίστας θεωρείται ο προσωρινός επισκέπτης που μένει για διάστημα μεγαλύτερο των 24 ωρών και μικρότερο του ενός έτους σε συλλογικό ή ιδιωτικό κατάλυμα στη χώρα που επισκέπτεται και οι σκοποί της επίσκεψής του είναι (Lickorish & Jenkins, 1997):

- ❑ αναψυχή και διακοπές (ψυχαγωγία, πολιτισμός, άθληση, επισκέψεις σε συγγενείς –φίλους κτλ.)
- ❑ επαγγελματική και επιχειρηματική δραστηριότητα (συνέδρια, εκθέσεις, ταξίδια κινήτρων, εμπορικές δοσοληψίες)
- ❑ άλλες δραστηριότητες (σπουδές, υγεία, θρησκεία κτλ.)

Στους τουρίστες περιλαμβάνονται αλλοδαποί τουρίστες –μη μόνιμοι κάτοικοι, υπήκοοι εξωτερικού, μέλη πληρωμάτων αλλοδαπών πλοίων και αεροσκαφών οι οποίοι παραμένουν στη χώρα για περισσότερο από 24 ώρες και πραγματοποιούν τουλάχιστον μια διανυκτέρευση. **Εκδρομέας ή επισκέπτης**

της ίδιας μέρας: ο επισκέπτης που μένει λιγότερο από 24 ώρες στον τόπο που επισκέπτεται και δεν διανυκτερεύει σε συλλογικό ή ατομικό κατάλυμα (Τσάρτας, 1996). Επισκέπτες θεωρούνται οι επιβάτες κρουαζιερόπλοιων, οι ημερήσιοι εκδρομείς, τα μέλη πληρωμάτων πλοίων που διανυκτερεύουν εντός των πλοίων και οι διασυνοριακοί αγοραστές.

1.2.3. Τουριστική προσφορά και Τουριστική ζήτηση

Υπάρχει πληθώρα παραγόντων που επηρεάζουν την τουριστική προσφορά και την τουριστική ζήτηση (Cooper *et al.*, 2005). Αυτοί συνοψίζονται στον παρακάτω πίνακα.

Πίνακας 2: Παράγοντες τουριστικής ζήτησης και προσφοράς

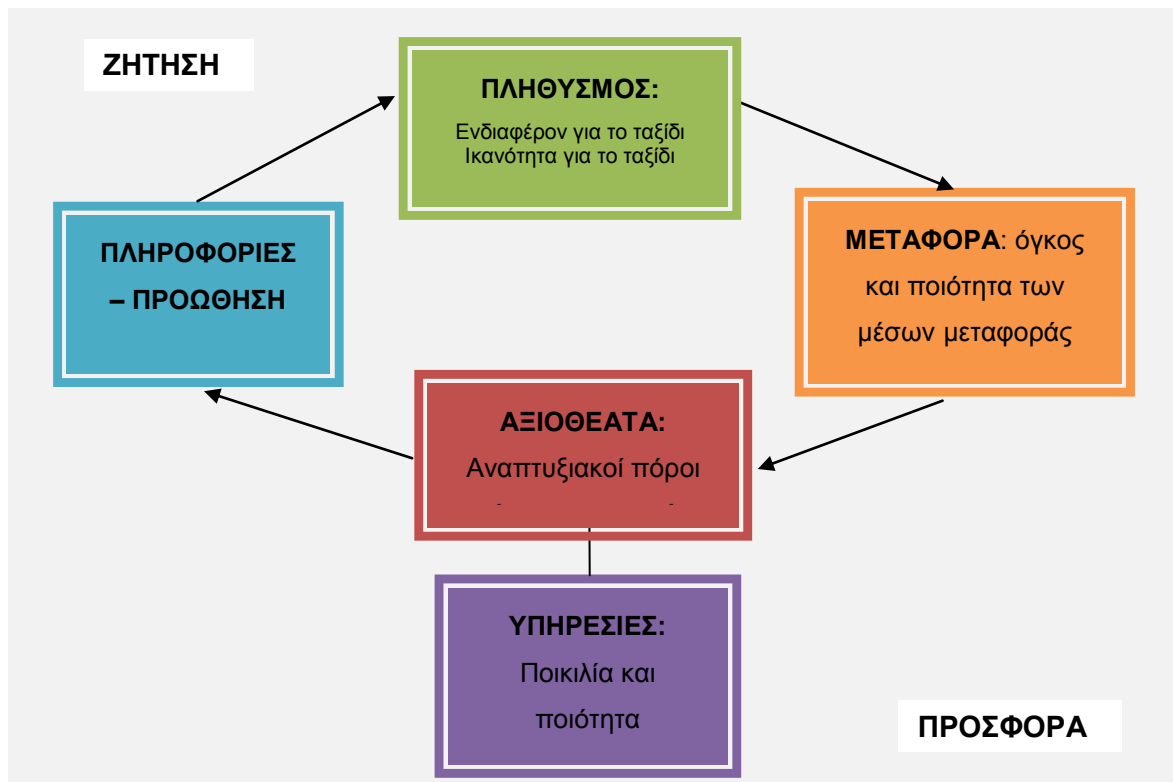
ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΖΗΤΗΣΗΣ	ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΦΟΡΑΣ
Διεθνείς τουριστικές αγορές	Αξιοθέατα και δραστηριότητες
	Τουριστική υποδομή και ανωδομή
Η χρήση των τουριστικών αξιοθέατων, εγκαταστάσεων και των υπηρεσιών	Λοιπές τουριστικές εγκαταστάσεις και υπηρεσίες
	Μεταφορικά μέσα
Τοπικές τουριστικές αγορές	Λοιπή υλικοτεχνική υποδομή
	Θεσμικοί παράγοντες

Πηγή: UNWTO, 1994

1.2.4. Το τουριστικό κύκλωμα

Το τουριστικό κύκλωμα αποτελεί μια αποτύπωση των σχέσεων που αναπτύσσονται στην τουριστική αγορά ανάμεσα στα στοιχεία της ζήτησης (πληθυσμός- τουρίστες) και σε αυτά της προσφοράς (μεταφορές, προμηθευτές, τουριστικοί πόροι και υπηρεσίες και υπεύθυνοι για τη δημιουργία και τη διάχυση των πληροφοριών που αφορούν τον προορισμό). Η λειτουργία του τουριστικού συστήματος (κυκλώματος) κατά τον Gunn (1988) φαίνεται παραπάνω στην Εικόνα 3.

Εικόνα 3: Το τουριστικό κύκλωμα

Πηγή: Gunn, 1988

1.2.5. Τουριστικό πρακτορείο και οι Tour Operators

Τουριστικά γραφεία / πρακτορεία ονομάζονται “οι μονίμως οργανωμένες επιχειρήσεις, οι οποίες δια των υπ’ αυτών διατιθέμενων μέσων και προσφερόμενων υπηρεσιών, αναλαμβάνουν τη μεταφορά, ή διακίνηση ή διαμονή μεμονωμένων ατόμων ή ομάδων ατόμων εντός και εκτός της χώρας” (Ν.393/1976). Προσφέρουν τις υπηρεσίες τους (κρατήσεις αεροπορικών εισιτηρίων, κρατήσεις σε ξενοδοχεία, οργάνωση εκδρομών κτλ.) σε ημεδαπούς και αλλοδαπούς τουρίστες (Παπαγεωργίου, 2007). Ο τουριστικός πράκτορας αποτελεί συνδετικό κρίκο μεταξύ του τουρίστα καταναλωτή και του παραγωγού του τουριστικού προϊόντος. Στους ενδιάμεσους, είναι και οι Tour Operators, επιχειρήσεις μορφής τουριστικού γραφείου, που οργανώνουν τουριστικά πακέτα (βλέπε περιγραφή παρακάτω) τα οποία πωλούν στην αγορά. Η διαφορά του οργανωμένου τουριστικού πακέτου είναι ότι προετοιμάζεται από τον Tour Operator, σαν βιομηχανοποιημένο προϊόν, δηλαδή χωρίς από πριν να ξέρει τον τελικό πελάτη. Βεβαίως έχει εκτιμήσεις

και εμπειρία του τι ζητιέται ή θα ζητηθεί στην αγορά.

Αντίθετα, το τουριστικό πρακτορείο μπορεί να ετοιμάσει ένα 'πακέτο' με βάση προδιαγραφές κάποιας ομάδας τουριστών (πχ συλλόγου) που θέλει να έχει προ-οργανώσει ένα τουριστικό ταξίδι. Με τη μορφή αυτή και το τουριστικό πρακτορείο έχει χαρακτηριστικά Tour Operator. Σύμφωνα με τον Ζαχαράτο (2000) ο tour operator είναι στην ουσία ένας τουριστικός πράκτορας. Είναι:

- Οργανισμός / επιχείρηση ο οποίος ενεργεί ως ενδιάμεσος των προσφερόμενων τουριστικών προϊόντων και υπηρεσιών της τουριστικής αγοράς και της κατανάλωσης.
- Λειτουργεί ως παραγωγός και παράγει ένα ταξίδι είτε κατόπιν παραγγελίας του πελάτη, είτε εκ των προτέρων.
- Παράλληλα προσφέρει στον πελάτη- τουρίστα ή στον ταξιδιωτικό πράκτορα μεμονωμένες υπηρεσίες.
- Ως χονδρέμπορος προαγοράζει τις τουριστικές υπηρεσίες σε καλύτερες τιμές.

Στην πράξη όταν αναφερόμαστε σε 'Tour Operator' εννοούμε τους μεγάλους ταξιδιωτικούς οργανισμούς που προ-ετοιμάζουν και πουλάνε εκατοντάδες χιλιάδες τυποποιημένα τουριστικά πακέτα σε διεθνές επίπεδο, χωρίς αυτό να αποκλείει την αντίστοιχη δραστηριότητα σε μικρό επίπεδο (Yale, 1995). Άλλωστε μπορεί να ειπωθεί πως ακόμα και στα μικρότερα νησιά, κάποια τουριστικά γραφεία εκπροσωπούν και θα πουλάνε πακέτα μεγαλύτερων Tour Operators. Επίσης μπορεί να οργανώνουν και τα ίδια τα 'πακέτα' για τις Χριστουγεννιάτικες διακοπές για τους ντόπιους κατοίκους που θέλουν κάποιο ταξίδι την περίοδο αυτή. Συνήθως τα σαββατοκύριακα, κάποιος μπορεί να δει στις αγγελίες των εφημερίδων πολλές προσφορές πακέτων.

1.2.6. Τουριστικό πακέτο

Το τουριστικό πακέτο είναι συγκεκριμένο προϊόν, οργανωμένο εκ των προτέρων, προσφέρεται σε μια σταθερή συνολική τιμή (δεν δίνεται ανάλυση

του επιμέρους κόστους) και περιλαμβάνει μια σειρά αγαθών και υπηρεσιών που έχει προ-συμφωνήσει ο Tour Operator με τις τοπικές επιχειρήσεις (Παπαγεωργίου, 2007). Διατίθεται στην αγορά άμεσα (από τον Tour Operator ή τον παραγωγό τουριστικό πράκτορα) ή έμμεσα (μέσω των διανομέων τουριστικών πρακτόρων). Ένα τουριστικό πακέτο μπορεί να το έχει ζητήσει ο ίδιος ο πελάτης – τουρίστας δηλαδή να επιλέξει και να συνθέσει τα στοιχεία τα οποία θα συμπεριληφθούν σε αυτό πριν το ταξίδι του. Τα πακέτα διακρίνονται σε 4 κατηγορίες:

- πλήρη πακέτα (μεταφορά και κατάλυμα)
- μερικά πακέτα (περιέχουν μια βασική υπηρεσία π.χ. διαμονή σε ένα κατάλυμα)
- κοινωνικά πακέτα (κατασκευάζονται έπειτα από παραγγελία συνδικάτων, επαγγελματικών ενώσεων κτλ.)
- ομαδικά πακέτα (σε αυτά εντάσσονται μεμονωμένοι ταξιδιώτες σε μια ομάδα)

Σύμφωνα με το Ζαχαράτο (2000), τα βασικά συστατικά στοιχεία του τουριστικού πακέτου συνοψίζονται στην Εικόνα 4.

Εικόνα 4: Τα βασικά συστατικά του τουριστικού πακέτου

Πηγή: Ζαχαράτος (2000)

1.2.7. Μαζικός Τουρισμός

Με τον όρο ‘μαζικός τουρισμός’ αναφερόμαστε στην παραδοσιακή αγορά διακοπών αναψυχής (Ηγουμενάκης & Κραβαρίτης, 2004). Οι τουρίστες που επιλέγουν αυτή τη μορφή τουρισμού αναζητούν κυρίως την αναψυχή, την ξεκούραση, την διασκέδαση σε προορισμούς οι οποίοι προσφέρουν, ανάλογα με την εποχή, καλές κλιματικές συνθήκες – παραλία, ήλιο και θάλασσα ή σε χειμερινούς προορισμούς. Ο όρος ‘μαζικός τουρισμός’ για την χώρα μας αναφέρεται σε τουρίστες, κυρίως αλλοδαπούς, που έρχονται κατά την καλοκαιρινή σαιζόν προς διάφορες ελληνικές περιοχές και νησιά, το περισσότερο και με ειδικές έκτακτες πτήσεις – τα ‘charters’. Ένα χαρακτηριστικό στοιχείο του πακέτου μαζικού τουρισμού είναι το ‘all inclusive’ που υποδηλώνει ότι ο τουρίστας έχει προ-πληρώσει ‘για όλα’ ακόμη και τα ποτά και τη χρήση εξοπλισμού αθλημάτων παραλίας, κλπ, και άρα δεν χρειάζεται να ξοδέψει τίποτε στον τουριστικό προορισμό (Νικητιάδης, 2007). Οι τουρίστες του ‘all inclusive’ ουσιαστικά δεν συνεισφέρουν στην τοπική οικονομία, εκτός από την πληρωμή (που έχει προ-συμφωνηθεί) που παίρνουν οι τοπικές επιχειρήσεις (π.χ. καταλύματα, εστιατόρια, κλπ) που παρέχουν τις υπηρεσίες ‘all inclusive’.

1.2.8. Τουρισμός ειδικών ενδιαφερόντων

Ο τουρισμός των ειδικών ενδιαφερόντων περιλαμβάνει ταξίδια που κάνουν οι άνθρωποι με συγκεκριμένα ενδιαφέροντα- κίνητρα, τα οποία μπορούν να ικανοποιηθούν σε συγκεκριμένη περιοχή, προορισμό που διαθέτει συγκεκριμένες υποδομές, εγκαταστάσεις ή πόρους. Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού (WTO, 2004) ορίζει ως διακοπές ειδικών ενδιαφερόντων (ενεργές διακοπές), εκείνες κατά τις οποίες το άτομο ασχολείται με την πολιτιστική, καλλιτεχνική δραστηριότητα ή άλλη ενασχόληση, στο πλαίσιο του ελεύθερου χρόνου του, με σκοπό την προσωπική του ικανοποίηση και την ανάπτυξη της προσωπικότητάς του. Το κίνητρο του ταξιδιώτη βασίζεται σε ένα ειδικό ενδιαφέρον. Αντίστοιχα οι επιχειρήσεις στον προορισμό πρέπει να προσπαθήσουν να ικανοποιήσουν αυτό το ενδιαφέρον.

1.2.9. Εναλλακτικές μορφές τουρισμού

Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού αποτελούν τμήμα των ειδικών μορφών τουρισμού (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001). Και σε αυτή την περίπτωση συναντάμε την ύπαρξη ενός κυρίαρχου ειδικού κινήτρου το οποίο συνδέεται με τα ενδιαφέροντα, τα χόμπυ, ή τις συνήθειες του τουρίστα ενδεικτικά με τη φυσιολατρία, τα ταξίδια περιπέτειας, τον αθλητισμό, την περιήγηση, το περιβάλλον, τις τοπικές παραδόσεις. Συνήθως από την φύση του ενδιαφέροντος, οι τουρίστες εναλλακτικών μορφών είναι πιο ευαίσθητοποιημένοι και σέβονται το περιβάλλον, την τοπική κουλτούρα, ιστορία, έθιμα.

1.2.10. Φέρουσα ικανότητα

Με τον όρο 'φέρουσα ικανότητα' αναφερόμαστε στον όγκο της τουριστικής δραστηριότητας που μπορεί να φιλοξενήσει ένας προορισμός, χωρίς να υπάρξει αλλοίωση στο περιβάλλον, την κοινωνική και οικονομική δομή του. Αφορά το επίπεδο της ανθρώπινης δραστηριότητας το οποίο δεν αλλοιώνει την τουριστική εμπειρία (Κοκκώσης, 2000). Η συνολική φέρουσα ικανότητα μιας περιοχής δεν είναι εύκολα μετρήσιμη. Γενικά αναφερόμαστε σε αυτή σαν ένα συγκεκριμένο όριο τουριστικής ανάπτυξης πέραν του οποίου αρχίζουν και γίνονται αισθητές οι αρνητικές συνέπειες αυτής. Όταν μετράμε τη φέρουσα ικανότητα συνήθως αναφερόμαστε στο φυσικό δυναμικό ενός προορισμού ή τις διαθέσιμες εγκαταστάσεις του (π.χ. συνολικός αριθμός κλινών) (Middleton & Hawkins, 1997; WTTERC, 1995). Στην Ελλάδα κατά κανόνα μέχρι σήμερα ο σχεδιασμός της τουριστικής ανάπτυξης δεν έχει λάβει υπόψη του την φέρουσα ικανότητα. Στην πράξη όμως οι επιπτώσεις έχουν αρχίσει να γίνονται αντιληπτές όπως π.χ. σε μερικά νησιά με την ανεπάρκεια νερού κατά τη θερινή περίοδο, όταν η κατανάλωση αυξάνεται λόγω του πλήθους των τουριστών.

1.2.11. Βιώσιμη ανάπτυξη

Με τον όρο 'βιώσιμη ανάπτυξη' περιγράφουμε τον "τύπο της τουριστικής ανάπτυξης που δραστηριοποιείται ισόρροπα στην τοπική, κοινωνική, οικονομική, πολιτισμική και περιβαλλοντική δομή της κάθε τουριστικής περιοχής, διαμορφώνοντας παράλληλα όρους (υπηρεσίες, υποδομές, τεχνογνωσία) για τη συνεχή ανατροφοδότησή της" (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001). Η βιώσιμη ανάπτυξη ικανοποιεί τις ανάγκες του σήμερα χωρίς να απειλεί την ικανότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιήσουν τις δικές τους ανάγκες (Sharpley, 2009).

1.2.12. Ήπιος τουρισμός

Οι όροι Υπεύθυνος Τουρισμός, Ήπιος Τουρισμός, Τουρισμός Ελάχιστων Επιπτώσεων και Εναλλακτικός Τουρισμός, έχουν μια παρόμοια σημασία με αυτή του Αειφορικού Τουρισμού (Ανδριώτης, 2003). Στην έννοια του Αειφορικού Τουρισμού περιλαμβάνεται και η κοινωνική ευθύνη, δηλαδή, μια σημαντική δέσμευση απέναντι στη φύση και τη συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας σε οποιαδήποτε τουριστική επέμβαση ή ανάπτυξη. Ο αειφορικός τουρισμός ορίζεται από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού (WTO), το Παγκόσμιο Συμβούλιο Τουρισμού (WTTC) και το Συμβούλιο Γης ως:

"Η Ανάπτυξη Αειφορικού Τουρισμού ικανοποιεί τις ανάγκες των τωρινών τουριστών και των περιοχών που τους φιλοξενούν και παράλληλα προστατεύει και ενισχύει τις ευκαιρίες για το μέλλον. Θεωρείται ότι η ανάπτυξη αυτή οδηγεί στη διαχείριση όλων των πόρων με τέτοιο τρόπο, ώστε να είναι δυνατό να εκπληρώνονται οι οικονομικές, κοινωνικές και αισθητικές ανάγκες, ενώ παράλληλα να διατηρείται η πολιτιστική ακεραιότητα, οι ουσιώδεις οικολογικές διαδικασίες, η βιολογική ποικιλότητα και τα συστήματα υποστήριξης της ζωής. Τα προϊόντα αειφορικού τουρισμού είναι προϊόντα που λειτουργούν σε αρμονία με το τοπικό περιβάλλον, την κοινωνία και τους πολιτισμούς, έτσι ώστε αυτά να καρπώνονται όλα τα οφέλη και να μην αποτελούν θύματα τουριστικής ανάπτυξης".

1.2.13. Μη κυβερνητικές οργανώσεις

Οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ) περιγράφονται ανεξάρτητοι οι οργανισμοί οι οποίοι δεν αποτελούν κυβερνητικά όργανα και στην πλειοψηφία τους δεν έχουν κερδοσκοπικό χαρακτήρα (μπορεί να είναι και κερδοσκοπικές εταιρείες /επιχειρήσεις). Η δραστηριότητα τους έχει επεκταθεί και σε τουριστικά θέματα, κυρίως σε σχέση με το περιβάλλον και με την προστασία πολιτιστικής κληρονομιάς (Χρυσόγελος, 2005). Διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο και αποτελούν δυναμικές ομάδες πίεσης ή εξειδικευμένα όργανα. Παραδείγματα ΜΚΟ είναι η Greenpeace, το WWF, το World Travel and Tourism Council, κ.α.

1.3. ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάστηκαν οι βασικές έννοιες σχετικά με τον τουρισμό προκειμένου να γίνουν κατανοητές και να ερμηνευτούν οι μεταβολές και οι τάσεις της τουριστικής αγοράς στην περιοχή των Κυκλάδων. Το επόμενο κεφάλαιο θα αποτελέσει μια περιγραφή των τάσεων που επικρατούν στη σύγχρονη αγορά και θα παρουσιάσει πως το υπάρχον μοντέλο του μαζικού τουρισμού δεν είναι πια βιώσιμο, ιδιαίτερα για τα ευαίσθητα οικοσυστήματα μικρών νησιών όπως αυτά των Κυκλάδων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2:

Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

2.1. Το Ελληνικό μοντέλο τουριστικής ανάπτυξης

Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και μέχρι και τα τέλη της προηγούμενης δεκαετίας το μοντέλο τουριστικής ανάπτυξης που ακολουθούνταν σε όλη την Ελλάδα ήταν το μοντέλο του συμβατικού μαζικού τουρισμού. Το μοντέλο αυτό στα πρώτα χρόνια της εφαρμογής του ενίσχυσε την εθνική και τοπική οικονομία, δημιουργώντας υποδομές και εγκαταστάσεις αλλά στη συνέχεια δεν κατάφερε να αποφέρει τα προσδοκώμενα μακροχρόνια αποτελέσματα γιατί στις περισσότερες περιπτώσεις έμεινε ανεξέλεγκτο (ΣΕΤΕ, 2010). Σε μερικές περιπτώσεις, ιδιαίτερα σε μικρούς προορισμούς όπως τα νησιά των Κυκλάδων (βλ. Μύκονο, Πάρο, Σαντορίνη) το συγκεκριμένο μοντέλο τουριστικής ανάπτυξης από τη μια πλευρά έδωσε ώθηση στην οικονομική ανάπτυξή τους και συγκράτησε τους τοπικούς πληθυσμούς, από την άλλη όμως τους ώθησε να εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τις διεκδικήσεις των μεγάλων tour operators και των πολυεθνικών εταιριών, που πιέζουν ολοένα και περισσότερο για χαμηλότερες αμοιβές των επιχειρηματιών όταν την ίδια στιγμή η ποιότητα των τουριστών δεν είναι τέτοια που να μπορεί μακροχρόνια να στηρίξει με την κατανάλωσή της την τοπική οικονομία. Παράλληλα το περιβάλλον κάθε προορισμού δέχεται σε μικρό χρονικό διάστημα ισχυρές πιέσεις οι οποίες συχνά έχουν μη αναστρέψιμες συνέπειες που τελικά, υποβαθμίζουν το συνολικό τουριστικό προϊόν (π.χ. η υπέρμετρη δόμηση αλλάζει τον χαρακτήρα παραδοσιακών οικισμών)(Weaver, 2006).

Ο μαζικός τουρισμός διασφαλίζει τη διακίνηση μεγάλου όγκου τουριστών που σίγουρα ενισχύουν την τουριστική κατανάλωση (Ηγουμενάκης & Κραβαρίτης, 2004). Όμως, επειδή κατά κανόνα καλύπτει περιόδους μεγάλης ζήτησης – όταν η ζήτηση μειώνεται (στους φθινοπωρινούς και χειμερινούς μήνες όσον αφορά τα νησιά των Κυκλάδων) δεν προσφέρεται για την αντιμετώπιση της εποχικότητας της τουριστικής κίνησης. Οι επιχειρηματίες και γενικότερα οι

κάτοικοι των Κυκλάδων έρχονται συχνά αντιμέτωποι με το φαινόμενο του να αδειάζουν κυριολεκτικά τα νησιά από κόσμο το χειμώνα και οι δραστηριότητές τους σε συνδυασμό με τα κέρδη τους να περιορίζονται επειδή μειώνεται το αγοραστικό κοινό που περιορίζεται στους ντόπιους κατοίκους. Μια από τις αιτίες αυτού του φλέγοντος ζητήματος πηγάζει από το γεγονός πως για χρόνια δεν υπήρχε κεντρικός σχεδιασμός της τουριστικής ανάπτυξης της Ελλάδας (ΣΕΤΕ, 2010). Η ιδιωτική πρωτοβουλία και ο περιορισμένος έλεγχος κάθε δραστηριότητας ανεξάρτητα αν αυτή έφτανε και ξεπερνούσε τα όρια της αυθαιρεσίας, δημιούργησαν ένα πολύπλοκο άτυπο καθεστώς το οποίο δυσκόλευε κάθε συντονισμένη προσπάθεια αλλαγής.

Παρ' όλα αυτά και σε συνδυασμό με τα κονδύλια για την ανάπτυξη της περιφέρειας τα οποία διατέθηκαν και διατίθενται από την Ευρωπαϊκή Ένωση έγιναν σημαντικές προσπάθειες με στόχο να ενισχύσουν την τουριστική ανάπτυξη με όρους μακροχρόνιας βιωσιμότητας και με σεβασμό στο περιβάλλον και τις τοπικές ιδιαιτερότητες. Τα τελευταία 10 χρόνια παρατηρείται έντονο ενδιαφέρον προς άλλες ηπιότερες μορφές τουριστικής ανάπτυξης (ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού) που αλλάζουν τον τουριστικό χάρτη της Ελλάδας και των μικρών προορισμών (Τσάρτας κ.α., 2010). Παράλληλα, γίνεται προσπάθεια από τους κεντρικούς φορείς τουριστικού σχεδιασμού (ΕΟΤ, Υφυπουργείο Τουριστικής Ανάπτυξης) να διασφαλίσουν την ενημέρωση, την ανάπτυξη και τη συνέργια περισσότερων δυναμικά εμπλεκόμενων φορέων – ιδιωτικής και δημόσιας πρωτοβουλίας.

Η ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών στις Κυκλάδες (και κατ' επέκταση σε ολόκληρη τη νησιωτική Ελλάδα) έγινε με την ανάπτυξη μονάδων αγροτουριστικών δραστηριοτήτων και αγροτικών συνεταιρισμών (συνήθως σε περιοχές οι οποίες δεν ήταν παράκτιες και επειδή δεν υπήρχε έντονη τουριστική κίνηση), αυτός ήταν ένας τρόπος να προσελκύσουν τουρίστες. Συντονισμένες προσπάθειες τώρα πια επεκτείνονται και για την ανάπτυξη άλλων μορφών τουρισμού ειδικού ενδιαφέροντος (www.visitgreece.gr). Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζονται τα χαρακτηριστικά και οι επιπτώσεις (θετικές και αρνητικές) του μαζικού τουρισμού καθώς και κάποιες προτάσεις για τη βελτίωση της επιχειρηματικής δραστηριότητας στον τομέα αυτό.

2.2. Τα χαρακτηριστικά του μαζικού τουρισμού

Όπως αναφέρθηκε και στο πρώτο κεφάλαιο, με τον όρο 'μαζικός τουρισμός' αναφερόμαστε στη μετακίνηση μεγάλου αριθμού ανθρώπων μέσα από τυποποιημένα πακέτα διακοπών σε περιοχές (τουριστικά θέρετρα) που έχουν σχεδιαστεί ειδικά ή έχουν προσαρμοστεί έτσι, ώστε να εξυπηρετούν αυτό το σκοπό. Ο τουρισμός αυτός συνδέεται με μεγάλο όγκο επισκεπτών, οι οποίοι απολαμβάνουν το τουριστικό προϊόν σε χαμηλές τιμές, σε αντίθεση με τον εναλλακτικό τουρισμό που συνήθως συνδέεται με μικρότερο όγκο επισκεπτών και υψηλότερες τιμές των σχετικών υπηρεσιών και προϊόντων (Ηγουμενάκης & Κραβαρίτης, 2004). Ο μαζικός τουρισμός αναπτύχθηκε ταχύτατα μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, οπότε και έλαβε τον οργανωμένο χαρακτήρα του. Ο Λαγός (2005) συνοψίζει τις βασικές αιτίες που συνέβαλαν στον μαζικό, ομαδικό και διεθνή χαρακτήρα του τουρισμού στα εξής:

- Η βελτίωση των όρων εργασίας και της αμοιβής των εργαζομένων.
- Η γενικότερη οικονομική ανάπτυξη των δυτικών χωρών.
- Η αύξηση του ελεύθερου χρόνου των εργαζομένων σε συνδυασμό με το θεσμό της άδειας μετ' αποδοχών.
- Η ταχύτατη εξέλιξη των μέσων μαζικής μεταφοράς (π.χ. αεροπλάνο).
- Η αποφασιστική δραστηριοποίηση των tour operators και των ταξιδιωτικών πρακτόρων.
- Η οργάνωση ταξιδιών με το σύστημα των ναυλωμένων πτήσεων (charter flights) σε συνδυασμό με την εξάπλωση των τουριστικών πακέτων.
- Η ανάδειξη νέων τουριστικών αγορών/ προορισμών (π.χ. Νοτιοανατολική Ασία)
- Η εξάπλωση των νέων τεχνολογικών εφαρμογών και η εξέλιξη της τεχνολογίας της πληροφόρησης (χρήση ηλεκτρονικών υπολογιστών, συστήματα ηλεκτρονικών κρατήσεων, internet κτλ.)
- Η παραγωγή, προώθηση, διαφήμιση και κατανάλωση του τουριστικού προϊόντος σε μεγάλη κλίμακα (με μαζικούς όρους μέσα από την τηλεόραση, το ραδιόφωνο κτλ.).
- Η απελευθέρωση των περιορισμών στις αερομεταφορές.

Τα βασικά χαρακτηριστικά της ανάπτυξης του μαζικού τουρισμού σύμφωνα με τους Κοκκώση & Τσάρτα (2001) είναι κατ' αρχάς οι εκτεταμένες και οργανωμένες υποδομές και υπηρεσίες που προσφέρει σε μεγάλη κλίμακα (π.χ. μεγάλες ξενοδοχειακές μονάδες). Επίσης η καθοριστική σημασία του προτύπου (του μαζικού τουρισμού) στην παραγωγική δομή μιας περιοχής-προορισμού, το οποίο έχει ως αποτέλεσμα το σύνολο σχεδόν των υπόλοιπων κλάδων (οικονομίας κτλ.) να εξαρτώνται σταδιακά από τον τουρισμό.

Μεγάλο μέρος της τουριστικής ζήτησης καλύπτεται με οργανωμένα τουριστικά πακέτα τα οποία προωθούν οι tour operators. Οι tour operators δεν καλύπτουν απλά τις ανάγκες των τουριστών αλλά σε μεγάλο βαθμό πλέον τις δημιουργούν προωθώντας κερδοφόρα για αυτούς πακέτα και προορισμούς (Yale, 1995). Εάν ο προορισμός δεν έχει δικό του, συγκεκριμένο σχέδιο ανάπτυξης και εάν δεν υπάρχουν συνέργειες οι οποίες να διασφαλίζουν τα συμφέροντα των ντόπιων επιχειρηματιών (σε θέματα εκπαίδευσης, προώθησης του τουριστικού τους προϊόντος κτλ.), τότε οι tour operators έχουν απεριόριστη διαπραγματευτική ικανότητα εις βάρος του συμφέροντος του προορισμού (Doswell, 2002).

Οι συχνά δυσάρεστες επιπτώσεις της ανάπτυξης του στην τοπική κοινωνία, το περιβάλλον και την οικονομία, ανάλογα με την τοποθέτηση του προορισμού στον κύκλο ζωής του. Οι επιπτώσεις διαφέρουν ανάλογα με το στάδιο στο οποίο βρίσκεται ο προορισμός (π.χ. η Ιος βρίσκεται στα πρώτα στάδια της τουριστικής ανάπτυξης ενώ η Σαντορίνη στη φάση του κορεσμού, συνεπώς οι συνέπειες έχουν διαφορετικό χαρακτήρα και ένταση για το κάθε νησί). Οι περισσότερες περιοχές οι οποίες ακολουθούν το μαζικό μοντέλο ανάπτυξης του τουρισμού αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα εποχικότητας της ζήτησης (π.χ. τα ελληνικά νησιά στο Ιόνιο και το Αιγαίο καλούνται να ικανοποιήσουν μεγάλο όγκο τουριστών τους καλοκαιρινούς μήνες, ενώ το χειμώνα η τουριστική κίνηση είναι σχεδόν μηδαμινή).

Εδώ και δεκαετίες οι εθνικές στρατηγικές σε θέματα τουριστικής ανάπτυξης των χωρών με πλούσιους περιβαλλοντικούς και πολιτισμικούς πόρους βασίζονται στον μαζικό τουρισμό και τον προωθούν μέσω στρατηγικών marketing σε εθνικό και διεθνές επίπεδο (ΣΕΤΕ, 2010). Στην Ελλάδα η στρατηγική τουριστικής προβολής κατά κύριο λόγο είχε επικεντρωθεί στην προσέλευση τουριστών για ‘*παράλια- ήλιο- θάλασσα*’ και μόνο τα τελευταία χρόνια λόγω ισχυρού διεθνούς ανταγωνισμού αρχίσαμε να προσέχουμε και να προβάλλουμε τα εξειδικευμένα χαρακτηριστικά και τις άλλες ιδιαιτερότητες της χώρας μας. Το νέο αναπτυξιακό μοντέλο (Εικόνα 5) που προτείνει ο ΣΕΤΕ (2010) για τον Ελληνικό τουρισμό απέχει πολύ από το γερασμένο μοντέλο του μαζικού τουρισμού που έχει ξεπεραστεί πλέον από τις παγκόσμιες εξελίξεις αλλά και την ίδια την τοπική αγορά που προσπαθεί να επιβιώσει στον παγκόσμιο ανταγωνισμό.

Εικόνα 5: Το όραμα για τον Ελληνικό τουρισμό

Πηγή: ΣΕΤΕ (2010)

2.3. Θετικές και αρνητικές επιπτώσεις του μαζικού τουρισμού

2.3.1. Γενικά

Όπως έχει ήδη ειπωθεί παραπάνω, για 50 περίπου χρόνια το μοντέλο ανάπτυξης του μαζικού τουρισμού κυριαρχούσε στην παγκόσμια αγορά. Οι κύριες χώρες αποστολής τουριστών ήταν οι δυτικές αναπτυγμένες χώρες, οι οποίες διακινούσαν όγκο τουριστών παγκοσμίως, και κυρίως προς αναπτυσσόμενες περιοχές. Ο μαζικός χαρακτήρας όμως και η εγγενής ισοπεδωτική του ορμή η οποία χαρακτήριζε την ανάπτυξή του οδηγεί στην ποιοτική υποβάθμιση των περιοχών όπου κατευθύνεται. Η παλαιότερη εφαρμογή του μοντέλου του μαζικού τουρισμού σε συνδυασμό με την υπεράντληση και υπερεκμετάλλευση των πόρων ενός τουριστικού προορισμού, μέσα σε μερικές δεκαετίες εξαντλεί τα τοπικά χαρακτηριστικά και υποβαθμίζει την περιοχή για τους ντόπιους κατοίκους (Krippendorf, 1987). Αυτό το γεγονός παρατηρείται σε νησιά με πολύ μαζικό τουρισμό, όπου στο κλείσιμο της σαιζόν όταν οι τουρίστες παύουν να έρχονται και οι συναφείς επιχειρήσεις κλείνουν για αρκετούς μήνες, υπάρχει μια εικόνα ερήμωσης. Οι επιπτώσεις δεν είναι μια αόριστη έννοια που αφορά έναν προορισμό γενικά. Αποτυπώνονται στη λειτουργία συγκεκριμένων τμημάτων και φορέων της τοπικής τουριστικής αγοράς. Έτσι τις συνέπειες, καλές ή κακές, τις αντιμετωπίζουν πρώτα από όλα οι επιχειρηματίες της περιοχής, όπως είναι οι ιδιοκτήτες καταλυμάτων, εστιατορίων (μονάδων εστίασης), τουριστικών γραφείων κ.α. Στην Ελλάδα, οι συνέπειες της άναρχης ανάπτυξης του μαζικού τουρισμού έγιναν ήδη ορατές από τις αρχές της δεκαετίας του 1990. Παραδοσιακοί προορισμοί όπως περιοχές της Κρήτης, η Ρόδος, η Πάρος και άλλα νησιά του Αιγαίου γρήγορα ήρθαν αντιμέτωποι με σοβαρά προβλήματα (οικονομικά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά) τα οποία ακόμα δεν έχουν καταφέρει να επιλύσουν με συνέπεια να κινδυνεύει η υποβάθμιση της ποιότητας του προσφερόμενου τουριστικού προϊόντος και το επίπεδο της ανταγωνιστικής τους θέσης.

Σε καμία περίπτωση η τουριστική δραστηριότητα και ανάπτυξη δεν θα πρέπει να θεωρείται πως προκαλεί περισσότερες δυσμενείς επιπτώσεις παρά οφέλη

για έναν προορισμό. Το αντίθετο μάλλον συμβαίνει, δίνοντας ώθηση στις τοπικές και εθνικές οικονομίες. Τα νησιά των Κυκλάδων για παράδειγμα δεν θα είχαν ιδιαίτερες επιλογές όσον αφορά τις οικονομικές δραστηριότητες που θα μπορούσαν να αναπτύξουν αν δεν στρέφονταν οι ντόπιοι επιχειρηματίες σε τουριστικές δραστηριότητες. Οι όροι αυτής της ανάπτυξης είναι εκείνοι που θα καθορίσουν την βιωσιμότητα και την αειφορία της. Ακολουθεί αναφορά στα οφέλη και στις αρνητικές επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης ανάλογα με τον χαρακτήρα και τους ρυθμούς αυτής (Middleton & Hawkins, 2004; Cooper *et al.*, 2005).

2.3.2. Περιβαλλοντικές επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης

Λέγοντας περιβάλλον, εννοούμε τόσο το φυσικό περιβάλλον (παραλίες, θάλασσα, δάση κτλ.), όσο και το δομημένο, αυτό δηλαδή που έχει κατασκευάσει ο άνθρωπος. Το περιβάλλον είναι εκείνο το οποίο ταυτόχρονα αποτελεί έναν από τους σπουδαιότερους τουριστικούς πόρους αλλά και δέχεται τις μεγαλύτερες πιέσεις από την τουριστική ανάπτυξη (www.wwf.gr).

Πιο συγκεκριμένα στις αρνητικές επιπτώσεις χρεώνεται η διάβρωση του φυσικού τοπίου και εδάφους λόγω της κατασκευής έργων υποδομής που θα στηρίξουν την τουριστική δραστηριότητα (π.χ. αεροδρόμια, δρόμοι, λιμάνια, ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις). Επίσης παρατηρείται η άσκηση υπερβολικών πιέσεων στους περιβαλλοντικούς πόρους (φυσικούς και δομημένους) από τη διέλευση και παραμονή μεγάλου όγκου επισκεπτών σε ιδιαίτερα μικρά χρονικά διαστήματα - π.χ. τους χειμερινούς μήνες σε χιονοδρομικά κέντρα, τους θερινούς μήνες σε παραλίες και παραδοσιακούς μικρούς οικισμούς, και σε ιστορικά μνημεία. Επακόλουθο αυτών είναι η δημιουργία κυκλοφοριακής συμφόρησης και ηχορρύπανσης που καταπατούν την χλωρίδα ενώ εξαναγκάζουν την πανίδα να απομακρυνθεί από την περιοχή για να προστατευθεί (η περίπτωση της Λαγανά στη Ζάκυνθο με τη αλλαγή των συνθηκών διαβίωσης της χελώνας *caretta-caretta*, είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα – εκεί η τουριστική ανάπτυξη δεν αφήνει την χελώνα να γεννήσει).

Η διαμονή των τουριστών προκαλεί τη παραγωγή μεγάλου όγκου απορριμμάτων, τα οποία δεν μπορούν να τα διαχειριστούν οι τοπικές κοινωνίες (σε όλα τα νησιά των Κυκλάδων υπάρχουν παράνομες χωματερές), αλλά και ατμοσφαιρικής ρύπανσης λόγω της αυξημένης κυκλοφορίας των μέσων μεταφοράς. Παράλληλα η εκτεταμένη χρήση χημικών ουσιών για τη καθαριότητα των χώρων επιβαρύνει το περιβάλλον. Γενικότερα παρατηρείται υποβάθμιση της αισθητικής του τοπίου όταν η ανάπτυξη του μαζικού τουρισμού δεν λαμβάνει υπ' όψιν της τον ιδιαίτερο τοπικό αρχιτεκτονικό χαρακτήρα, αλλά υιοθετεί την κατασκευή μεγάλων κατασκευών για μαζική φιλοξενία και διακίνηση τουριστών (Krippendorf, 1987). Πολύ σημαντικό είναι το γεγονός ότι ο τοπικός πληθυσμός αναγκάζεται να μοιράζεται τους τοπικούς – και συχνά περιορισμένους πόρους, όπως είναι το νερό, η γη, οι παραλίες με τους τουρίστες, αντιμετωπίζοντας συχνά το φαινόμενο της έλλειψής τους ή της ποιοτικής τους υποβάθμισης (π.χ. πολλά νησιά των Κυκλάδων - Τήνος, Πάρος, Ίος - αντιμετωπίζουν έντονο το φαινόμενο της λειψυδρίας του καλοκαιρινούς μήνες και είναι αναγκαία η αποστολή υδροφόρων από την ενδοχώρα στα νησιά αυτά (WWF, 2007; Βουτυράκης, 2007).

Θα πρέπει όμως να επισημανθεί ότι σε πολλές περιπτώσεις το περιβάλλον ωφελείται από την τουριστική ανάπτυξη. Συγκεκριμένα στις θετικές επιπτώσεις οφείλεται το ενδιαφέρον που έχουν οι επισκέπτες είτε για φυσικούς πόρους (π.χ. καταρράχτες, αισθητικά δάση, σπήλαια, κλπ) είτε για ανθρωπογενείς (π.χ. μνημεία, παραδοσιακά κτήρια, τοπικά ήθη και έθιμα) ωθεί τις τοπικές κοινωνίες και τις τοπικές αρχές, με τη συνδρομή της Πολιτείας (ή και χωρίς αυτή) να προστατεύσουν και να αναδείξουν αυτούς τους πόρους και να τους προβάλλουν σαν χαρακτηριστικά τοπικά προϊόντα. Η αυξημένη ευαισθησία που έχουν οι τουρίστες σαν διεθνείς πολίτες, ιδιαίτερα για το περιβάλλον (χαρακτηριστικό παράδειγμα οι Γερμανοί και οι Σκανδιναβοί) ωθεί τις τουριστικές επιχειρήσεις να υιοθετήσουν πρότυπα και να πιστοποιηθούν σε περιβαλλοντικά θέματα, όπως τα διεθνώς αναγνωρισμένα πρότυπα ποιότητας (π.χ. ISO 14001, EMAS κ.α.). Για παράδειγμα τα ξενοδοχεία μπορούν να αποκτήσουν τέτοιου είδους πιστοποιητικά τα οποία υποδηλώνουν την καλή λειτουργία τους και την ανώτερη ποιότητα των

προσφερόμενων υπηρεσιών αλλά και περιβαλλοντικό ενδιαφέρον, π.χ. βάζοντας στις εγκαταστάσεις συστήματα εξοικονόμησης ενέργειας, βιολογικό καθαρισμό με χρήση των επεξεργασμένων υδάτων για πότισμα, κ.α. Μια πρόσφατη κίνηση που δείχνει τη δυναμική της περιβαλλοντολογικής ευαισθησίας από πλευράς των ξενοδοχειακών επιχειρήσεων, είναι το Green Hotels, που αποτελεί το πρώτο δίκτυο Ελληνικών οικολογικών ξενοδοχείων (Εικόνα 6).

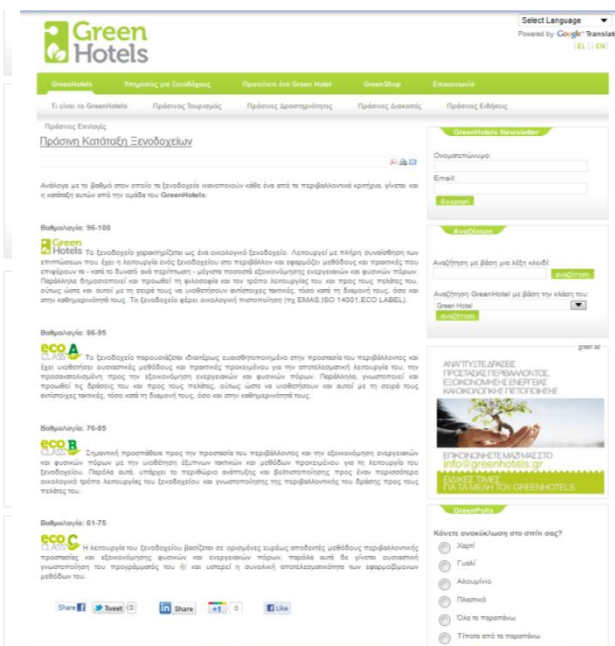
Εικόνα 6: Πράσινη Κατάταξη Ξενοδοχείων

Το GreenHotels αποτελεί το πρώτο δίκτυο Ελληνικών Οικολογικών ξενοδοχείων, ξενοδοχείων δηλαδή που εφαρμόζουν αρχές περιβαλλοντικής διαχείρισης, επιδιώκοντας με αυτόν τον τρόπο:

- Την εξοικονόμηση νερού,
- Τον περιορισμό των αποβλήτων,
- Την καθιέρωση πολιτικών ανακύκλωσης,
- Την ελαχιστοποίηση του ενεργειακού τους αποτυπώματος, δηλαδή του ποσού του διοξειδίου του άνθρακα (CO2) που εκλύεται στην ατμόσφαιρα από τις καθημερινές τους δραστηριότητες, τις σχετιζόμενες με την κατανάλωση ενέργειας,
- Την παροχή βιολογικών και τοπικών προϊόντων στους πελάτες τους,
- Τη χρησιμοποίηση Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΑΠΕ) για την κάλυψη των ενεργειακών αναγκών τους,
- Την προώθηση της περιβαλλοντικής πολιτικής τους τόσο στο προσωπικό του ξενοδοχείου/ καταλύματος όσο και στους ίδιους τους πελάτες τους.

Όλο και περισσότερα καταλύματα στην Ελλάδα - αν και με καθυστέρηση σε σύγκριση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες - κάνουν στροφή στον πράσινο τουρισμό. Εμείς, ως ομάδα του GreenHotels, σας δίνουμε τη δυνατότητα μέσα από τη συνεχώς ενημερωμένη βάση μας, να εντοπίσετε τα οικολογικά ξενοδοχεία στην Ελλάδα ανάλογα με την περιοχή της προτίμησής σας. Η κατηγοριοποίηση των ξενοδοχείων έχει γίνει βάσει [επιλεγμένων κριτηρίων και πολιτικών διαχείρισης](#) που έχουν προταθεί από τη Διεθνή Σύμπραξη Τουρισμού, η οποία δραστηριοποιείται για την προώθηση των υψηλότερων - κατά το δυνατόν - προτύπων περιβαλλοντικής και κοινωνικής διαχείρισης και υπεύθυνων επιχειρηματικών πρακτικών στον κλάδο του τουρισμού.

Πηγή: <http://www.greenhotels.gr>

2.3.3. Κοινωνικές – πολιτισμικές επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης

Ο κοινωνικός και πολιτιστικός χαρακτήρας του τουριστικού προορισμού επηρεάζεται από τη δραστηριότητα του μαζικού τουρισμού, περισσότερο στα μικρά νησιά όπου τελικά ο αριθμός των τουριστών είναι κατά πολύ μεγαλύτερος του αριθμού των ντόπιων κατοίκων (Tsartas, 2003). Ερχόμενοι σε επαφή, οι ντόπιοι και οι τουρίστες αντιμετωπίζουν μια νέα πραγματικότητα ενώ και οι δύο υφίστανται τις επιπτώσεις οι οποίες αλλάζουν τον τρόπο ζωής και σκέψης τους (ιδιαίτερα των ντόπιων). Πιο συγκεκριμένα αυτές οι

επιπτώσεις αρνητικές έχουν μια σειρά από επακόλουθα στον κοινωνικό ιστό του τόπου υποδοχής των τουριστών.

Στις αρνητικές επιπτώσεις περιλαμβάνονται οι θέσεις εργασίας που δημιουργούνται από την τουριστική δραστηριότητα σε έναν προορισμό και καλύπτονται πολλές φορές από 'εισαγόμενο' από άλλες περιοχές ή χώρες προσωπικό, εισάγοντας έτσι στην τοπική περιοχή και άλλες πολιτιστικές και κοινωνικές συνήθειες, ενώ κάποιες θέσεις εργασίας που θα μπορούσαν να καλυφθούν από ντόπιους, με την έλευση 'ξένου' προσωπικού, αποκτούν χαρακτήρα 'κοινωνικά μειονεκτικής εργασίας'. Επίσης παρατηρούνται φαινόμενα αυξημένης εγκληματικότητας σε προορισμούς όπου δεν μπορούν να ελεγχθούν οι μεγάλοι αριθμοί τουριστών η καλύπτονται από την ανωνυμία του μεγάλου πλήθους (πορνεία, ναρκωτικά, κλοπές, βιασμοί κτλ.)(Λύτρας, 1998). Χαρακτηριστικά είναι τα φαινόμενα παραβάσεων διαφόρων κανόνων και νόμων που παρατηρούνται στη Μύκονο, στο Φαληράκι της Ρόδου και στη Χερσόνησο της Κρήτης (Εικόνα 7).

Εικόνα 7: Παράδειγμα αρνητικών επιπτώσεων του τουρισμού στην τοπική κοινωνία

The Cretan resort of Malia is popular with young tourists, particularly from Britain who are attracted by the promise of a wild night life. (BBC)

Facts & figures

Location
Malia, which travel agency Club 18-30 describes as "party central," lies about 30 kilometers east of Iraklion and near another popular Cretan resort, Hersonissos.

Package holiday
Flights and a week's accommodation in Malia at the end of August cost upward of 350 euros per person for those travelling from the UK.

Ill-fated Brits?
Some 3 million British tourists visit Greece each year. This results in 230 arrests, 602 hospitalizations, 131 deaths and 28 reported rapes.

Youth market
About 1 million British visitors are aged between 16 and 20. The British Consulate provides assistance in roughly 2,000 cases each year - 68 per cent of them are to do with the youth market.

Protection
The Foreign Office has

British effort aimed at defusing the situation at party resorts

Some say it's not just the young tourists who are to blame for their dangerous escapades

BY NICK MALOUIZIS

Although the latest incident involving tourists in Malia led to the stabbing of a 49-year-old Dutchman, the majority of cases this summer have involved British visitors.

Both British and Greek media have regularly carried stories in recent months of young Britons being killed, injured or arrested in Greece. Events in Malia have been at the forefront of this coverage.

However, British authorities feel that the notoriety of young Brits is slightly undeserved and insist that they are doing all they can to ensure holidays are trouble-free.

"It's difficult to apportion blame," Frances Tuke, a spokesperson for the Association of British Travel Agents (ABTA), told Athens Plus.

Office last week indicates that 230 Britons were arrested and 602 hospitalized in Greece between April 2006 and March 2007. During that time, 131 British tourists died and 28 reported that they had been raped.

The Foreign Office has been working with the British Embassy in Greece and travel agencies such as Club 18-30 and Twenties to hand out printed material that raises awareness about how young Britons, many of whom are on their first holiday without their parents, can avoid getting into trouble.

Some 60,000 beer mats warning of the dangers of excessive drinking were handed out this summer along with thousands of spideys, the plastic bottle stops designed to prevent people's drinks from being

on the criticism and referred Athens Plus's questions to ABTA, which insisted that tour operators are acting responsibly.

"Obviously, you have people from the UK who want to have a good time. When there are happy hours and industrial-strength alcohol, the possibility of things getting out of control is high," said Tuke, adding that if local authorities wanted to put an end to or

Dodgy drinks
"The problem is that bar owners are giving out free drinks, often consisting of low-grade alcohol"

just the fact that tour operators are taking them on the bar crawls, it's the sort of alcohol that they're being served. That was one of the things that the mayors at the conference agreed to check."

On their part, travel agents agreed to reduce the number of people taking part in organized bar crawls. It is clear that there will have to be cooperation on both sides if the situation in places like Malia is to improve but, as Beckett points out, the nature of some resorts means that they will attract trouble.

"If you have a strip of road and every commercial outlet on that strip of road is a bar or a club selling cheap booze where you can buy five drinks for 5 euros, as a resort, you are going to attract the sort of tourist who wants to have a good

Πηγή: Athens Plus, 22/8/2008, σελ.5

Κατά την επαφή των ντόπιων με τους τουρίστες η πιο δυναμική κουλτούρα θα επικρατήσει παραγκωνίζοντας την πιο αδύναμη. Όταν η τοπική κοινωνία δεν είναι προετοιμασμένη και εκπαιδευμένη στο να αντιμετωπίσει την νέα κατάσταση παρατηρούνται φαινόμενα απόρριψης της παραδοσιακής κουλτούρας από τους ντόπιους και υιοθέτησης των δυτικών (συνήθως) προτύπων συμπεριφοράς και ζωής των επισκεπτών (κυρίως από τους ντόπιους νεότερης ηλικίας). Σε αυτή την περίπτωση οι τουρίστες είναι πιο προστατευμένοι καθώς ταξιδεύουν μαζικά σε γκρουπ και δεν επηρεάζονται σε μεγάλο βαθμό από την τοπική κουλτούρα. Οι μόνιμοι κάτοικοι ενός προορισμού οι οποίοι όμως έρχονται σε συνεχή επαφή με νέες συμπεριφορές και κουλτούρες δεν μπορούν να διαχειριστούν το πολιτισμικό σοκ που συχνά νιώθουν και τότε αρχίζουν ακόμα και εντάσεις στις διαπροσωπικές σχέσεις μέσα στην οικογένεια. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτού του φαινομένου είναι η Μύκονος, η οποία αν και αρχιτεκτονικά έχει διατηρήσει τον παραδοσιακό της χαρακτήρα (τα σπίτια χτίζονται με τον παραδοσιακό τρόπο όπως γινόταν στο παρελθόν), ο τοπικός πληθυσμός έχει απορρίψει τις εκδηλώσεις της τοπικής κουλτούρας και έχει υιοθετήσει τα αστικά πρότυπα ζωής και συμπεριφοράς (π.χ. στον τρόπο διασκέδασης). Συχνό είναι το φαινόμενο οι σχέσεις μεταξύ ντόπιων και τουριστών να είναι τεταμένες σε περιοχές όπου αναπτύσσεται ο μαζικός τουρισμός (Tsartas, 2003). Όταν οι τουρίστες επεμβαίνουν ανεξέλεγκτα στο βιώσιμο χώρο των ντόπιων κατοίκων τότε δημιουργείται εχθρότητα και ένταση μεταξύ τους που πολλές φορές καταλήγει σε ακραία φαινόμενα βίας και συμπλοκών. Αντίστοιχα, όταν οι ντόπιοι δεν μεριμνούν για την ποιότητα των τουριστικών υπηρεσιών που προσφέρουν και δρουν κερδοσκοπικά εις βάρος των τουριστών, πάλι παρατηρούνται φαινόμενα βίαιων συμπεριφορών και απαξίωσης των σχέσεων μεταξύ των δύο πλευρών. Ως αποτέλεσμα, παρατηρείται η έλλειψη εμπιστοσύνης αλλά η αυξημένη καχυποψία ανάμεσα στους τουρίστες και τους ντόπιους (Malkoutzis, 2008).

Μια άλλη σοβαρή αρνητική επίπτωση είναι το γεγονός πως τις περισσότερες φορές η ιστορία και η παράδοση ενός προορισμού γίνονται αντικείμενα εμπορευματοποίησης, ιδίως όταν χάνουν την αυθεντικότητά τους και η προβολή τους μόνο σκοπό έχει το κέρδος (Ritzer, 1998). Η τοπική κουλτούρα

γίνεται εμπόρευμα το οποίο πρέπει να προωθηθεί σαν προϊόν σύμφωνα με τις ανάγκες της ζήτησης, οπότε χάνει την αρχική της αξία και σημασία. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το ότι στην Κρήτη σε πολλά χωριά κάνουν ψεύτικους γάμους (με τη μορφή μικρών θεατρικών παραστάσεων), και οι τουρίστες μπορούν να πληρώσουν για να τους παρακολουθήσουν.

Υπάρχουν όμως και οι θετικές επιπτώσεις σε κοινωνικό-πολιτισμικό επίπεδο για τις τοπικές κοινωνίες. Με τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας στον τουριστικό τομέα δίνεται η δυνατότητα όχι μόνο να αυξηθεί το εισόδημα της τοπικής οικονομίας αλλά και να βρουν εργασία ευαίσθητες κοινωνικές ομάδες όπως είναι οι νέοι αλλά και οι γυναίκες (Κίζος κ.α., 2003). Έτσι αναλαμβάνουν νέους ρόλους στην τοπική κοινωνία και την οικογένεια βελτιώνοντας την ποιότητα του βιοτικού τους επιπέδου. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα των γυναικών σε πολλά νησιά των Κυκλάδων (όπως η Σύρος και η Νάξος), οι οποίες δημιούργησαν συνεταιρισμούς παραγωγής αγροτουριστικών παραδοσιακών προϊόντων ενισχύοντας το εισόδημά τους αλλά και προστατεύοντας την τοπική τους παράδοση. Ο τουρισμός μπορεί να γίνει μέσο προώθησης της ειρήνης μεταξύ των λαών καθώς χάρη σε αυτόν οι λαοί έρχονται σε επαφή, μαθαίνουν ο ένας τον πολιτισμό του άλλου και ανοίγουν νέους δρόμους επικοινωνίας και συνεργασίας (για οικονομικά οφέλη αλλά και πολιτιστικές εκδηλώσεις). Τέλος, για την ικανοποίηση των αναγκών της τουριστικής αγοράς οι ντόπιοι κάτοικοι στρέφονται σε εξειδικευμένες σπουδές προκειμένου να γίνουν πιο ανταγωνιστικοί και αποτελεσματικοί και το μορφωτικό τους επίπεδο ανεβαίνει σχετιζόμενο άμεσα ή έμμεσα με τον τουρισμό (Αθανασίου, 2004).

Εικόνα 8: Παραδείγματα συνεταιρισμών στις Κυκλάδες

2.3.4. Οικονομικές επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης

Η τουριστική ανάπτυξη συνδέεται κυρίως με την οικονομική ανάπτυξη ενός προορισμού. Ανάλογα με τα πρότυπα τουριστικής ανάπτυξης που επιλέγει κάθε προορισμός και το μακροχρόνιο σχεδιασμό (αν αυτός υπάρχει) οι συνέπειες διαφέρουν σε μορφή αλλά και σε ένταση. Όταν η τουριστική δραστηριότητα δεν καλύπτεται από τους πόρους και το δυναμικό μιας περιοχής και όταν οι επενδύσεις δεν έχουν γίνει από τοπικούς φορείς και επιχειρηματίες, τότε τα εισοδήματα από τον τουρισμό δεν παραμένουν στον τόπο για να τροφοδοτήσουν μια περαιτέρω οικονομική ανάπτυξη αλλά αντίθετα προορίζονται προς τις χώρες/ περιοχές από όπου προέρχονται τα χρήματα των επενδύσεων και οι εργαζόμενοι (Σπιλάνης κ.α., 2005). Έτσι μια τουριστική οικονομία γίνεται εξαρτημένη από εξωτερικούς φορείς (π.χ. πολυεθνικές εταιρίες, διεθνείς αλυσίδες ξενοδοχείων κτλ.). Η περίπτωση της προσέλκυσης επενδύσεων που αφορούν τον μαζικού τουρισμού είναι χαρακτηριστική (Εικόνα 9).

Εικόνα 9: Παράδειγμα ενεργειών προσέλκυσης ξένων επενδυτών στην Ελλάδα

The image shows a screenshot of the website for the 'TOURISM INVESTMENT CONFERENCE Focus on Greece'. The header includes the event title, date (Wednesday, 29 June 2011), location (National Insurance Conference Centre, Athens), and a 'Speakers' presentations' button. A navigation menu contains links for 'Homepage', 'The conference', 'Speakers', 'Agenda', 'Sponsors', 'Organization', and 'Contact us'. The main content area features a headline 'Tourism Investment Conference: Focus on Greece' and a sub-headline 'Investments in Tourism can boost Greece's economic recovery'. Below this, there is a brief description of the event's purpose and a 'Read more' link. A 'Confirmed speakers' section lists George Nikitiadis and Marcio Favilla Lucca De Paula. A 'Speakers' section features a photo and bio for George Nikitiadis. On the right side, there are logos for 'UNDER THE AUSPICES' (Greece, Ministry of Culture and Tourism, Greek National Tourism Organisation) and 'STRATEGIC PARTNER' (SETE).

Πηγή: <http://www.tourisminvestment.gr>

Συνήθως οι ασχολούμενοι με τον τουρισμό στους τουριστικούς προορισμούς όταν δεν έχουν τους απαραίτητους πόρους και τις γνώσεις, χρειάζονται και επιτρέπουν σε πολυεθνικές εταιρίες να αναλάβουν την εκμετάλλευση των διαθέσιμων πόρων τους μέσα από τις επενδύσεις τους, και οι επενδυτές διεκδικούν τη μερίδα του λέοντος από τα κέρδη (Krippendorf, 1987). Αυτό το φαινόμενο παρατηρείται και στις Κυκλάδες καθώς τα νησιά δεν μπορούν να είναι εξ' ορισμού αυτόνομες ισχυρές οικονομίες που θα καλύψουν όλες τις ανάγκες ενός επιχειρηματικού τολμήματος. Έτσι, είναι αναπόφευκτη η εμπλοκή 'ξένων' οι οποίοι κατέχουν την εμπειρία, την τεχνογνωσία αλλά και τα απαραίτητα κεφάλαια. Οι ντόπιοι επιχειρηματίες, επειδή δεν έχουν τη δυνατότητα να τις ανταγωνιστούν, συμβιβάζονται με περιορισμένα περιθώρια ανάπτυξης ή ακόμα και απομάκρυνση από την τουριστική αγορά (αναγκάζονται να ασχοληθούν με κάτι άλλο, π.χ. το εμπόριο).

Παρατηρούνται επίσης απώλειες από την μείωση κατανάλωσης τοπικών προϊόντων και υπηρεσιών. Το παράδειγμα των all inclusive πακέτων είναι χαρακτηριστικό των μεγάλων μονάδων οι οποίες δελεάζοντας τους τουρίστες τους με φθηνές τιμές τους κρατούν στα όρια των εγκαταστάσεών τους και απορροφούν όλη την κατανάλωση η οποία θα μπορούσε να διαχυθεί στην υπόλοιπη αγορά της περιοχής και να την στηρίξει (ΣΕΤΕ, 2010). Σε τοπικό επίπεδο δεν είναι εύκολη η αντιμετώπιση του all inclusive πακέτου, επειδή η νοοτροπία του τουρίστα που το έχει αγοράσει είναι ότι δεν θα έχει άλλες δαπάνες (Νικητιάδης, 2007). Συνεπώς οι ντόπιοι επιχειρηματίες πρέπει να λειτουργήσουν συλλογικά, να συνεργαστούν με γνώμονα το κοινό συμφέρον και διαφοροποιώντας ποιοτικά το προϊόν τους, να προσπαθήσουν είτε να το εντάξουν στο all inclusive επικοινωνώντας με τον tour operator (ή τον εκπρόσωπο του στην Ελλάδα) είτε να το ανακοινώσουν/ προβάλλουν έτσι ώστε να είναι πληροφορημένοι οι τουρίστες (με την ελπίδα ότι μερικοί από αυτούς θα το αγοράσουν).

Απώλειες παρατηρούνται επίσης από τις εισαγωγές προϊόντων και υπηρεσιών. Οι εισαγωγές προϊόντων για την κάλυψη των αναγκών των τουριστών (ποτά, τρόφιμα, κατασκευαστικά υλικά κτλ.) και η εισαγωγή

ανθρώπινου δυναμικού (κυρίως για την κάλυψη εποχιακών αναγκών) συμβάλλουν στη διαρροή του τουριστικού εισοδήματος έξω από την τοπική οικονομία. Μια άλλη σημαντική αρνητική επίπτωση που παρατηρείται στις τοπικές κοινωνίες που υποδέχονται μαζικά τουρίστες είναι η άντληση φυσικών πόρων (www.wwf.gr). Η γη και οι τοπικοί φυσικοί πόροι (π.χ. το νερό) στο πλαίσιο των πρακτικών ανάπτυξης του μαζικού τουρισμού μπορεί να γίνουν αντικείμενο διεκδίκησης και ανταγωνισμού ανάμεσα στους επιχειρηματίες του τουρισμού και αυτούς των άλλων κλάδων (π.χ. τους αγρότες). Η αγροτική γη αλλάζει χρήση και χρησιμοποιείται για τουριστική ανάπτυξη και ο πρωτογενής τομέας είτε συρρικνώνεται (όπως π.χ. στη Νάξο), είτε κινδυνεύει να εξαλειφθεί πλήρως (όπως στη Πάρο). Αυτός ο ανταγωνισμός συνεπάγεται πολλές φορές αθέμιτες πρακτικές και, το σημαντικότερο, έχει σαν συνέπεια την αύξηση των τιμών σε τέτοιο βαθμό που, πόροι όπως η 'γη', να γίνουν απλησίαστοι για την τοπική κοινωνία. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της αξίας της γης στο νησί της Μυκόνου και της Πάρου, η οποία έχει φτάσει σε πολύ υψηλά επίπεδα, προσελκύοντας κυρίως ξένους επενδυτές. Επίσης τείνει να γίνει κανόνας πως η αυξημένη ζήτηση προϊόντων την τουριστική περίοδο ευνοεί φαινόμενα πληθωρισμού, αύξησης του γενικού επιπέδου τιμών η οποία επιβαρύνει συχνά τον τοπικό πληθυσμό, καθώς οι τιμές αυτές διατηρούνται και πέρα από την τουριστική σαιζόν (τους χειμερινούς μήνες).

Στις θετικές οικονομικές επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης χρεώνεται η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας αυξάνει το εισόδημα των κατοίκων ενός τουριστικού προορισμού, δίνοντας διεξόδους ιδιαίτερα όταν δεν προσφέρεται για άλλες δραστηριότητες (π.χ. βιομηχανία κτλ.). Από αυτό το δεδομένο ωφελούνται οι κάτοικοι ακόμα και των πιο μικρών νησιών (π.χ. Ανάφη) οι οποίοι δεν χρειάζεται να εγκαταλείψουν τον τόπο τους για καλύτερες συνθήκες διαβίωσης. Επίσης δημιουργούνται έσοδα (π.χ. τέλη παρεπιδημούντων) τα οποία με το σωστό προγραμματισμό θα μπορούσαν να προωθηθούν σε επενδύσεις οι οποίες θα προστατέψουν το περιβάλλον, τοπικούς οικισμούς και την τοπική κληρονομιά (Yale, 1998). Η εισαγωγή συναλλάγματος και γενικότερα η τουριστική κατανάλωση συνεπάγεται αύξηση του εισοδήματος το οποίο μπορεί να προωθηθεί σε νέες επιχειρηματικές

δραστηριότητες και επενδύσεις αλλά και συντελεί στην άνοδο του βιοτικού επιπέδου των ντόπιων κατοίκων (Λύτρας, 1998). Σε γενικές γραμμές το κράτος ωφελείται και κατ' επέκταση οι πολίτες καθώς μπορεί να επιβάλλει φορολογία στα κέρδη των επιχειρήσεων και να τα επιστρέψει με ανταποδοτικά έργα (να πάρει τα έσοδα από τους φόρους και να παρέχει στο λαό παιδεία, υπηρεσίες υγείας κτλ.). Τέλος ο τουρισμός δίνει το κίνητρο αλλά και τα χρήματα για δραστηριοποίηση νέων επιχειρήσεων, δημιουργία νέων εγκαταστάσεων και υποδομών που σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με αυτόν (π.χ. αθλητικές εγκαταστάσεις, κέντρα πολιτιστικών εκδηλώσεων, μέσα μεταφοράς, κτλ.).

2.4. Περίληψη Κεφαλαίου

Το κεφάλαιο αυτό σαν στόχο είχε να παρουσιάσει τις επιπτώσεις - θετικές και αρνητικές που έχει η τουριστική ανάπτυξη βασισμένη στο μοντέλο του μαζικού τουρισμού. Πολλές από αυτές ήδη είναι εμφανείς σε κάποια από τα πιο αναπτυγμένα τουριστικά νησιά του Αιγαίου. Το μοντέλο του μαζικού τουρισμού δεν μπορεί πάντα να εφαρμοστεί γιατί οι εκτεταμένες υποδομές και εγκαταστάσεις που απαιτεί (και που χρειάζονται μεγάλες επενδύσεις για να γίνουν) δεν είναι πάντα εφικτό να έχουν την απαιτούμενη πληρότητα και πωλήσεις για να είναι μακροχρόνια βιώσιμες. Άλλωστε, ούτε όλοι οι προορισμοί μπορούν να αναπτύξουν τα μεγέθη που χρειάζονται για να στηρίξουν τον μαζικό τουρισμό. Έτσι, με τον κατάλληλο σχεδιασμό, η στροφή σε άλλες ηπιότερες μορφές τουριστικής ανάπτυξης παρουσιάζεται σχεδόν σαν μονόδρομος για τους επιχειρηματίες οι οποίοι θέλουν να αναπτυχθούν στις Κυκλάδες αλλά και να έχει διάρκεια η προσπάθειά τους.

Το κεφάλαιο που ακολουθεί παρουσιάζει τις ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού οι οποίες δραστηριοποιούνται ήδη ή θα μπορούσαν να δραστηριοποιηθούν στις Κυκλάδες, καθώς και παραδείγματα καλών πρακτικών για την αποτελεσματικότητα της νέας τουριστικής, πολιτικής η οποία προωθείται παγκοσμίως με στόχο τη βιώσιμη ανάπτυξη, αλλά και εντάσσεται στην τουριστική στρατηγική της χώρας μας με ιδιαίτερη έμφαση στην παρούσα περίοδο.

ΜΕΡΟΣ 2^ο: Η ΠΑΡΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΙΣ ΚΥΚΛΑΔΕΣ

Κεφάλαιο 3:

Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΕΙΔΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΜΟΡΦΩΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

3.1. Εισαγωγή

Στο προηγούμενο κεφάλαιο αποτυπώθηκαν τα χαρακτηριστικά του μαζικού τουρισμού - ο οποίος είναι η κυρίαρχη μορφή σήμερα τουριστικής ανάπτυξης ιδίως στη νησιωτική Ελλάδα - και παρουσιάσαμε τις συνέπειες (θετικές και αρνητικές) που προκύπτουν από αυτή τη δραστηριότητα. Σε αυτό το κεφάλαιο θα προχωρήσουμε παραπέρα ώστε να δούμε πως μπορεί να υπάρξει βιώσιμη και περιβαλλοντικά φιλική τουριστική ανάπτυξη, στα μέτρα των τοπικών γεωγραφικών ιδιαιτεροτήτων και των διαθέσιμων πόρων των νησιών.

Από τα μέσα της δεκαετίας του '80 οπότε και άρχισαν να γίνονται εμφανή τα προβλήματα από την άναρχη ανάπτυξη του μαζικού τουρισμού, ειδήμονες του τουρισμού, τοπικοί φορείς και κυβερνήσεις αναζήτησαν εναλλακτικές λύσεις για μια στοχευμένη τουριστική ανάπτυξη με μακροχρόνια προοπτική. Επιπλέον οι τουρίστες παγκοσμίως είναι καλύτερα πληροφορημένοι, χάρη στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και κυρίως το internet, και πιο έμπειροι καθώς ταξιδεύουν περισσότερο. Κατά συνέπεια γίνονται ολοένα και πιο απαιτητικοί και γνωρίζουν τι ζητάνε, ενώ συγχρόνως αναζητούν κάτι 'διαφορετικό' στην ταξιδιωτική τους εμπειρία. Το διαφορετικό και το ποιοτικά ανώτερο τουριστικό προϊόν δεν είναι μπορεί να προσφερθεί μέσα από τα πακέτα του μαζικού τουρισμού καθώς δεν είναι εύκολο να παραχθεί και να διατεθεί σε μαζικούς αριθμούς (ΣΕΤΕ, 2010).

Οι ειδικές μορφές τουρισμού χαρακτηρίζονται από την ύπαρξη ενός ειδικού και κυρίαρχου κινήτρου στη ζήτηση των τουριστών και στην ανάπτυξη μιας αντίστοιχης ειδικής υποδομής στις τουριστικές περιοχές για να τους

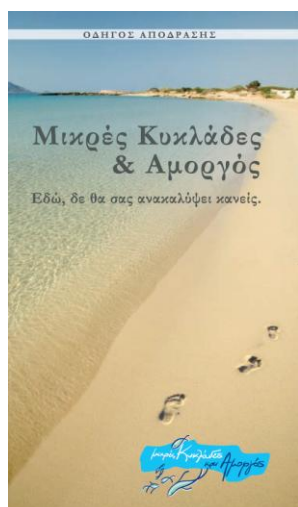
ικανοποιήσει. Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού αποτελούν τμήμα των ειδικών μορφών και το ειδικό κίνητρο που τις χαρακτηρίζει συνδέεται με θέματα όπως η φυσιολατρία, τα ταξίδια περιπέτειας, ο αθλητισμός, το περιβάλλον κτλ. (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001).

3.2. Ανάλυση των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού που μπορούν να αναπτυχθούν στις Κυκλάδες

Το σύμπλεγμα των νησιών Κυκλάδων παραδοσιακά αποτελούσε έναν τουριστικό προορισμό με μεγάλη ελληνική και διεθνή απήχηση. Τα τελευταία χρόνια όμως το ασταθές τουριστικό ισοζύγιο (με εξαίρεση αυτό της Μυκόνου και της Σαντορίνης), η διεθνής οικονομική ύφεση, οι μεταβολές στην τουριστική κίνηση στην Ελλάδα και η ανάδειξη νέων ανταγωνιστικών τουριστικών αγορών στη Μεσόγειο και παγκοσμίως έχουν δημιουργήσει συνθήκες που απειλούν να επηρεάσουν όπως όλους τους τουριστικούς προορισμούς (Τσάρτας κ.α., 2010), έτσι και τις Κυκλάδες.

Ήδη και σε επίπεδο χώρας με βάση τις ανακοινώσεις του τέως Υπουργείου Τουριστικής Ανάπτυξης (νυν Πολιτισμού) αλλά και στις επιμέρους περιοχές έγιναν και γίνονται μελέτες και προσπάθειες για την θωράκιση του τουρισμού και την διατήρηση της τουριστικής κίνησης και δραστηριότητας (<http://www.visitgreece.gr/>). Για τους επιχειρηματίες στα μικρά νησιά οι ειδικές και εναλλακτικές μορφές μπορούν να αποτελέσουν πλεονέκτημα και διέξοδο – εν μέρει τουλάχιστον – από την διαφαινόμενη μείωση της γενικής τουριστικής δραστηριότητας, γιατί θα τους επιτρέψουν να γίνουν πιο εξειδικευμένοι και να προσεγγίσουν πιο εξειδικευμένες αγορές. Οι Κυκλάδες περιλαμβάνουν νησιά τα οποία έχουν έντονη τουριστική ανάπτυξη (βλ. Μύκονος, Πάρος, Σαντορίνη) συχνά στα όρια του κορεσμού, αλλά και νησιά τα οποία βρίσκονται στα πρώτα στάδια της τουριστικής τους ανάπτυξης η οποία όμως δεν πραγματοποιείται πάντα με όρους αειφορίας και βιωσιμότητας (βλ. παράδειγμα Μικρές Κυκλάδες & Αμοργός, Εικόνα 10).

Εικόνα 10: Οδηγός για τις Μικρές Κυκλάδες & Αμοργό

Πηγή: www.cyclades-tour.gr

Παρακάτω παρουσιάζονται οι κυριότερες ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού οι οποίες θα μπορούσαν να αναπτυχθούν στα νησιά των Κυκλάδων, ανάλογα με τους πόρους κάθε νησιού, και περιγράφονται πιθανές πολιτικές δραστηριοποίησης σε ένα πλαίσιο τουριστικής ανάπτυξης προσαρμοσμένο στις αρχές της αειφορίας. Στην κατηγορία των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού περιλαμβάνονται (Σωτηριάδης & Φαρσάρη, 2010):

- Κοινωνικός τουρισμός
- Αγροτουρισμός
- Γαστρονομικός τουρισμός
- Τουρισμός υπαίθρου
- Τουρισμός τρίτης ηλικίας
- Αθλητικός τουρισμός
- Περιηγητικός τουρισμός
- Θαλάσσιος τουρισμός
- Οικοτουρισμός
- Τουρισμός υγείας
- Ιαματικός τουρισμός
- Θρησκευτικός τουρισμός
- Τουρισμός ευεξίας
- Πολιτιστικός τουρισμός
- Εκπαιδευτικός τουρισμός
- Τουρισμός κινήτρων
- Ορεινός τουρισμός
- Χειμερινός τουρισμός
- Γυμναστικός τουρισμός
- Χρονομεριστική μίσθωση
- Τουρισμός περιπέτειας
- Επαγγελματικός τουρισμός

- Τουρισμός σε οργανωμένα χωριά ειδικού τύπου (clubs)
- Συνεδριακός τουρισμός
- Εκθεσιακός τουρισμός
- Τουρισμός σε θεματικά πάρκα και θεματικά μουσεία
- Αστικός τουρισμός
- Χρονομεριστική μίσθωση

Λόγω του μεγάλου εύρους και εξειδίκευσης γίνεται κατανοητό πως δεν είναι δυνατή η ανάπτυξη όλων των παραπάνω μορφών τουρισμού σε κάθε νησί. Παρόλα αυτά πολλές από αυτές τις μορφές τουρισμού μπορούν να αποτελέσουν στοιχείο ανανέωσης ή συμπλήρωσης του υφισταμένου τουριστικού προϊόντος διαφόρων νησιών, ανάλογα βέβαια με τους διαθέσιμους πόρους και κυρίως, ανάλογα με το ενδιαφέρον των τοπικών επιχειρηματιών να επεκτείνουν ή συμπληρώσουν τις δραστηριότητες τους παρέχοντας υπηρεσίες και προϊόντα εναλλακτικού τουρισμού. Βασιζόμενοι στα ευρήματα της παρούσας έρευνας, παρακάτω αναφέρονται οι μορφές που έχουν περισσότερες προοπτικές για ανάπτυξη ή επέκταση των δραστηριοτήτων τουριστικών επιχειρήσεων στα νησιά των Κυκλάδων.

3.2.1. Κοινωνικός τουρισμός

Κοινωνικός τουρισμός είναι η ειδική μορφή τουρισμού που προωθείται από ενώσεις επαγγελματικές, οργανισμούς, συνεταιρισμούς και εργατικά σωματεία. Στόχος τους είναι η διευκόλυνση της συμμετοχής στον τουρισμό των ασθενέστερων οικονομικών τάξεων (Λαγός, 2005). Τα άτομα που αποτελούν την τουριστική αγορά του κοινωνικού τουρισμού είναι συνήθως συνταξιούχοι, εργαζόμενοι, πολύτεκνοι, αγρότες, άτομα με ειδικές ανάγκες, νέοι, φοιτητές. Τα περισσότερα νησιά των Κυκλάδων έχουν καταλύματα τα οποία συμμετέχουν στο πρόγραμμα του Οργανισμού Εργατικής Εστίας (33 Ξενοδοχεία, 87 Ενοικιαζόμενα Δωμάτια για το 2011 – πηγή: www.oee.gr). Οι δικαιούχοι τουρίστες μπορούν να διαμείνουν στα συμβεβλημένα ξενοδοχεία και ενοικιαζόμενα δωμάτια και να έχουν σημαντικές εκπτώσεις στις τιμές. Οι συμβεβλημένοι επιχειρηματίες συγκεντρώνουν τα κουπόνια των τουριστών και αμείβονται εκ των υστέρων με την επιπλέον σημαντική αμοιβή που κάθε χρόνο συμφωνείται με την Εργατική Εστία.

Οι τοπικές επιχειρήσεις (ξενοδοχεία και καταλύματα) μπορούν να ωφεληθούν σημαντικά από τη συμμετοχή τους στα προγράμματα του κοινωνικού τουρισμού. Αν και οι τουρίστες που συμμετέχουν σε αυτά τα προγράμματα έχουν ασθενή αγοραστική δύναμη, παρ' όλα αυτά μπορούν να διασφαλίσουν το γεγονός ότι θα υπάρχει πληρότητα για μια διευρυμένη χρονική περίοδο. Βεβαίως υπάρχουν προϋποθέσεις για την συμμετοχή στο πρόγραμμα που μπορεί να αναπροσαρμόζονται από χρόνο σε χρόνο. Τα νησιά τα οποία διαθέτουν τις περισσότερες μονάδες που συνεργάζονται με τον κοινωνικό τουρισμό είναι η Πάρος, η Νάξος και η Σαντορίνη (www.oee.gr). Ο κοινωνικός τουρισμός όμως είναι μια καλή πρόταση και για αυτούς που δραστηριοποιούνται σε μικρότερα νησιά τα οποία βρίσκονται σε πρώτα στάδια της τουριστικής ανάπτυξης ή για περιοχές οι οποίες αντιμετωπίζουν έντονο πρόβλημα εποχικότητας της ζήτησης.

Εικόνα 11: Ο κοινωνικός τουρισμός στο διαδίκτυο

Πηγή: <http://koinonikostourismos.gr/>

Η ήπια τουριστική δραστηριότητα που χαρακτηρίζει τον κοινωνικό τουρισμό μπορεί να επιτρέψει τον συνδυασμό του με άλλες ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού οι οποίες αναλύονται παρακάτω. Επισημαίνεται δε ότι αν πληρούνται οι προϋποθέσεις, δεν χρειάζονται επιπλέον εξειδικευμένες επενδύσεις σε μια μονάδα για να στηρίξουν προγράμματα κοινωνικού τουρισμού.

3.2.2. Τουρισμός υγείας

Ο τουρισμός υγείας περιλαμβάνει δραστηριότητες οι οποίες ως απώτερο στόχο έχουν την διατήρηση και βελτίωση της σωματικής και ψυχικής υγείας του ανθρώπου και την βελτίωση της ποιότητας της ζωής του (Λαγός, 2005). Παγκοσμίως αποτελεί μια ραγδαία εξελισσόμενη μορφή τουρισμού καθώς ολοένα και περισσότεροι άνθρωποι επιδιώκουν τη βελτίωση της υγείας τους και την ποιότητα της ζωής τους σε συνδυασμό με την ταξιδιωτική τους εμπειρία. Τα άτομα αυτά επισκέπτονται ειδικά διαμορφωμένους χώρους και απολαμβάνουν εξειδικευμένες θεραπείες για συγκεκριμένα προβλήματα υγείας, χαλάρωση κ.α. Ο τουρισμός υγείας διακρίνεται σε ιαματικό, ιατρικό και ευαιξίας.

Ο ιαματικός τουρισμός (ή θερμαλισμός) έχει ως κυρίαρχο στοιχείο είναι η χρήση των θεραπευτικών ιδιοτήτων των νερών από ιαματικές πηγές για την πρόληψη και θεραπεία κάποιων ασθενειών (ΣΔΚΙΠΕ, 2006). Είναι μια ειδική μορφή παροχής τουριστικών υπηρεσιών σε περιοχές των οποίων κύριο χαρακτηριστικό αποτελεί η χρήση αναγνωρισμένων ιαματικών πόρων σε ειδικές εγκαταστάσεις. Σε αυτές τις εγκαταστάσεις η αποκατάσταση της υγείας του τουρίστα ή η αναζωογόνηση γίνεται ιδίως με υδροθεραπεία, ποσιθεραπεία, εισπνοθεραπεία, ρινοπλύσεις, ατμόλουτρα, πηλοθεραπεία και άλλες αναγνωρισμένες μεθόδους. Στις ειδικές τουριστικές εγκαταστάσεις παροχής υπηρεσιών ιαματικού τουρισμού εντάσσονται μονάδες ιαματικής θεραπείας ή και εγκαταστάσεις θαλασσοθεραπείας, όπου γίνεται χρήση θερμινόμενου θαλασσινού νερού, άμμου, λάσπης, φυκιών και άλλων θαλασσίων υλικών για λόγους υγείας (προληπτικούς και θεραπευτικούς), υπό ιατρική παρακολούθηση και σε συνδυασμό με το θαλάσσιο περιβάλλον (Σπάθη, 2000).

Εν συνεχεία ο ιατρικός τουρισμός αφορά τουρίστες οι οποίοι επιθυμούν να αντιμετωπίσουν συγκεκριμένα προβλήματα υγείας (ασθενείς). Οι τουρίστες-ασθενείς επιθυμούν να βελτιώσουν, να σταθεροποιήσουν ή να επαναφέρουν τη σωματική, ψυχική και κοινωνική τους υγεία, μέσα από τη χρήση ιατρικών υπηρεσιών η/ και ήπιων επεμβάσεων, διαμένοντας σε έναν τόπο ο οποίος δεν

είναι ο μόνιμος τόπος κατοικίας ή εργασίας τους (Hancock, 2006). Οι ασθενείς συνήθως συνοδεύονται από φιλικά ή συγγενικά πρόσωπα (υγιή) τα οποία πρέπει να διαμένουν κοντά στον ασθενή καθ' όλη τη διάρκεια της θεραπείας του.

Τέλος ο τουρισμό ευεξίας, ο οποίος περιλαμβάνει το ταξίδι και τη διαμονή ατόμων, των οποίων το κύριο κίνητρο είναι να αποκαταστήσουν, να διατηρήσουν και να προάγουν την σωματική και πνευματική τους υγεία. Συνήθως διαμένουν σε κατάλυμα (ξενοδοχείο) το οποίο τους παρέχει εξειδικευμένες υπηρεσίες (διατροφής, σωματικών και πνευματικών ασκήσεων), με επαγγελματική τεχνογνωσία και εξατομικευμένη φροντίδα. Οι «πελάτες» χρησιμοποιούν ένα περιεκτικό πακέτο υπηρεσιών το οποίο συνίσταται σε φροντίδα της φυσικής κατάστασης και αισθητική περιποίηση, υγιεινή διατροφή ή/και δίαιτα, χαλάρωση, διαλογισμό, πνευματική και σωματική δραστηριότητα ατομικά ή ομαδικά και εκπαίδευση σε θέματα ποιότητας ζωής και καλής υγείας.

Οι παραπάνω μορφές τουρισμού στηρίζονται σε ειδικό νομοθετικό πλαίσιο που σε μερικές περιπτώσεις απαιτεί μεγάλες επενδύσεις για να διασφαλίζεται η άρτια λειτουργία των εγκαταστάσεων. Για τον ιαματικό τουρισμό και με προϋπόθεση ότι υπάρχει δυνατότητα πρόσβασης σε ιαματικό νερό οι επενδύσεις είναι σχετικά μεγάλες. Είναι δύσκολο για μια μικρομεσαία επιχείρηση να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις της λειτουργίας μιας επιχείρησης θερμαλισμού όμως με τον κατάλληλο σχεδιασμό θα μπορούσε να επιλέξει κάποιες επί μέρους δραστηριότητες να αναπτύξει ή να προσφέρει προϊόντα και υπηρεσίες συμπληρωματικά σε αυτές, εφόσον βρίσκεται σε νησί που έχει ιαματικές πηγές.

Παρόλο που δεν παρουσιάζει την ανάπτυξη που έχουν άλλα μέρη στην Ελλάδα (Εικόνα 12), ο ιαματικός τουρισμός δεν είναι άγνωστος στα νησιά των Κυκλάδων. Ειδικότερα, η Μήλος, η Άνδρος και η Κύθνος διαθέτουν από την αρχαιότητα ιαματικές πηγές οι οποίες δεν είναι τουριστικά αξιοποιημένες. Στη Μήλο, στην περιοχή του Αδάμαντα υπάρχουν τα λουτρά του Λάκκου, και στην

Άνδρο σε πολλές περιοχές στο κέντρο του νησιού, γνωστά στους ντόπιους αλλά όχι και στους τουρίστες καθώς λείπουν οι απαραίτητες εγκαταστάσεις. Οπότε η ιδιωτική πρωτοβουλία σε επίπεδο μικρομεσαίας επιχείρησης δεν θα μπορούσε να αντέξει το βάρος της δημιουργίας και λειτουργίας εξειδικευμένων εγκαταστάσεων.

Εικόνα 12: Ο ιαματικός τουρισμός στην Ελλάδα

Ιαματικές πηγές για όλες τις παθήσεις

Διαφορετικές θεραπευτικές ιδιότητες έχουν τα νερά των ιαματικών πηγών σε όλη την Ελλάδα. Το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης έχει αρχίσει συστηματική έρευνα ώστε κάθε λουτρόπολη να παίρνει ειδικό σήμα καταλληλότητας για συγκεκριμένες παθήσεις. Μέχρι τώρα έχουν ερευνηθεί τα παρακάτω ιαματικά λουτρά:

1 Λουτρακίου Αριδαίας Πέλλας

Προφέρονται για:

- Υδροθεραπεία σε παθήσεις του γαστρεντερικού συστήματος
- Νεφρολιθιάσεις
- Ήπια αρθρική υπέρταση
- Ήπιες περιφερικές αποφρακτικές αγγειοπάθειες

2 Θέρμια Παρανεστίου Δράμας

Προφέρονται για:

- Υδροθεραπεία σε παθήσεις του γαστρεντερικού και ουροποιητικού συστήματος
- Στοματοπλύσεις για εμπλουτισμό του οδοντικού περιβάλλοντος σε φθόριο
- Παθήσεις του μυοσκελετικού συστήματος
- Ήπια περιφερική αποφρακτική αγγειοπάθεια

6 Νέα Απολλωνία

Προφέρονται για:

- Υδροθεραπεία σε παθήσεις του γαστρεντερικού συστήματος
- Στοματοπλύσεις για τον εμπλουτισμό της στοματικής κοιλότητας με φθόριο
- Λουτροθεραπεία σε παθήσεις του δέρματος, ρευματικά και αυτοάνοσες παθήσεις
- Βελτίωση των συμπτωμάτων σε περιπτώσεις ήπιας χρόνιας αποφρακτικής πνευμονοπάθειας
- Παθήσεις της μύτης

3 Αγραπιδιά Αετού Φλώρινας

Προφέρονται για:

- Υδροθεραπεία σε παθήσεις του δέρματος, ρευματικά και αυτοάνοσες παθήσεις
- Παθήσεις του γαστρεντερικού συστήματος
- Στοματοπλύσεις για τον εμπλουτισμό με φθόριο

4 Αγίου Νικολάου Ανθεμίων Ηρακλίας

Προφέρονται για:

- Υδροθεραπεία σε παθήσεις του γαστρεντερικού συστήματος
- Λουτροθεραπεία για παθήσεις του δέρματος, ρευματικά και αυτοάνοσες παθήσεις
- Βελτίωση των συμπτωμάτων σε περιπτώσεις ήπιας χρόνιας αποφρακτικής πνευμονοπάθειας και παθήσεις της μύτης.

5 Εκκάρια Θεσσαλιώτιδας Φθιώτιδας

Προφέρονται για:

- Υδροθεραπεία σε περιπτώσεις παθήσεων του δέρματος
- Παθήσεις του μυοσκελετικού συστήματος
- Ρευματικές και αυτοάνοσες παθήσεις
- Ήπια χρόνια αποφρακτική πνευμονοπάθεια
- Παθήσεις της μύτης.

7 Θέρμη

Προφέρονται για:

- Υδροθεραπεία με τη μέθοδο της λουτροθεραπείας σε παθήσεις του δέρματος
- Ρευματικές και αυτοάνοσες παθήσεις
- Παθήσεις του μυοσκελετικού συστήματος
- Εισπνοθεραπεία σε περιπτώσεις ήπιας χρόνιας αποφρακτικής πνευμονοπάθειας
- Εισπνοές και ρινοπλύσεις σε παθήσεις της μύτης
- Ποσιθεραπεία σε παθήσεις του γαστρεντερικού συστήματος

8 Σουρωτή

Προφέρονται για:

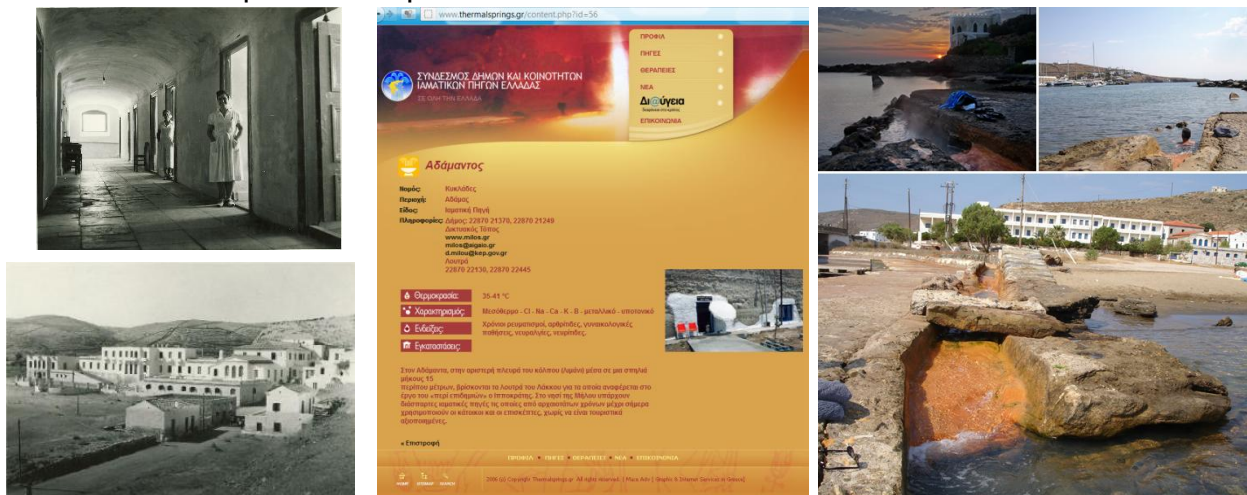
- Υδροθεραπεία σε παθήσεις του γαστρεντερικού συστήματος
- Νεφρολιθιάσεις
- Σιδηροπενική αναιμία
- Ήπιες περιφερικές αποφρακτικές αγγειοπάθειες
- Ήπια αρθρική υπέρταση

Τα λουτρά του Αγκιόστρου Σερρών αποτελούν πρωτότυπο αξιοποίησης των θερμών πηγών για απονομική ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής

TA NEA

Η Κύθνος είναι περισσότερο γνωστή για τις θεραπευτικές ιδιότητες των ιαματικών νερών της περιοχής των Λουτρών όπου και υπάρχει υδροθεραπευτήριο (Εικόνα 13).

Εικόνα 13: Ιαματικά λουτρά Κύθνου

Πηγή: <http://www.kythnos.gr>, <http://www.thermalsprings.gr/content.php?id=56>

Για μια μικρομεσαία επιχείρηση δεν είναι εύκολο να αναλάβει τη λειτουργία ενός υδροθεραπευτηρίου. Όμως μπορεί να αναλάβει να προσφέρει συμπληρωματικές υπηρεσίες στους επισκέπτες, συνδυάζοντας π.χ. τη διαμονή με φυσικοθεραπεία, ή υγιεινή διατροφή σε συνεργασία με άλλες τοπικές επιχειρήσεις και τους τοπικούς εμπλεκόμενους φορείς (Σπάθη, 2000). Επιπλέον οι επισκέπτες του υδροθεραπευτηρίου μπορεί να θέλουν να κάνουν και κάποιες τοπικές εκδρομές, ή να επισκεφθούν αξιοθέατα, και αυτές οι υπηρεσίες είναι πιο εύκολες να οργανωθούν από μία μικρομεσαία επιχείρηση.

Η περίπτωση του καθαρά ιατρικού τουρισμού είναι διαφορετική, λόγω της ανάγκης να βασιστεί σε ιατρικό προσωπικό. Μια μικρομεσαία επιχείρηση δεν μπορεί να στηρίξει εγκαταστάσεις και ανθρώπινο δυναμικό που να καλύπτουν σωματικές παθήσεις (π.χ. μικρή ξενοδοχειακή μονάδα με μονάδα αιμοκάθαρσης ή μονάδα οφθαλμολογίας). Όμως υπάρχει δυνατότητα ανάπτυξης υπηρεσιών αποκατάστασης που συνήθως αναφέρονται σε αποκατάσταση από ατυχήματα, ή κάποιες αναπηρίες. Τα άτομα που ταξιδεύουν για λόγους υγείας παραδοσιακά ξοδεύουν περισσότερο, και συνοδεύονται – άρα αποτελούν οικονομικά πιο προσοδοφόρο τουρίστα

(ΣΕΤΕ, 2010). Εγκαταστάσεις και εξοπλισμό αποκατάστασης, ανάλογα με την περίπτωση μπορεί να εγκαταστήσουν επιχειρήσεις που ήδη λειτουργούν είτε σαν καταλύματα είτε σαν αθλητικά κέντρα ή και γυμναστήρια. Βεβαίως για να έχει μία επιχείρηση επίσημη άδεια κέντρου αποκατάστασης, χρειάζεται να πάρει τις σχετικές άδειες, και να συνεργάζεται με ανάλογο ιατρικό προσωπικό. Μια μικρομεσαία επιχείρηση θα ήταν εύκολο επίσης, σε συνεργασία, να προσφέρει υπηρεσίες που να αφορούν μικρές ομάδες ατόμων που να χρειάζονται ψυχολογική στήριξη (προγράμματα ψυχικής υποστήριξης) σε εγκαταστάσεις δίπλα στην ηρεμία του φυσικού περιβάλλοντος. Ενδιαφέρουσα είναι όμως η περίπτωση εξειδικευμένων ιατρικών υπηρεσιών, όπως η οδοντιατρική περίθαλψη. Το παράδειγμα της Εικόνας 14 δείχνει πως η γειτονική Κροατία προσπαθεί να διαφημιστεί ως ελκυστικός προορισμός για οδοντιατρικό τουρισμό.

Εικόνα 14: Οδοντιατρικός τουρισμός στην Κροατία

The screenshot shows the website interface for 'CROATIAN MEDICAL TOURISM'. It features a navigation menu with 'HOME', 'ABOUT US', 'SERVICES', 'CONTACT', and 'FAQ'. The main content area is titled 'Dental treatments: Price comparison' and includes a search bar, a 'SEND REQUEST' button, and a table of dental services with prices for Croatia, Italy, UK, and USA. The table lists various treatments such as tooth filling, veneers, root canal treatment, tooth extraction, professional teeth cleaning, teeth bleaching, teeth whitening, bridges, dental implants, porcelain fused to metal crowns, full ceramic crowns, PFM crowns on implants, full ceramic crowns on implants with zirconium dioxide abutment, complete acrylic denture, partial removable denture, and removable over-denture on dental implants.

DENTAL TREATMENTS	CROATIA	ITALIA	UK	USA
Tooth filling	50 €	70 - 150 €	150 €	80 - 150 €
Veneers	300 €	500 €	550 - 2.300 €	650 - 1.900 €
Root canal treatment (per canal)	40 €	100 - 150 €	100 - 250 €	300 - 600 €
Tooth extraction	50 €	100 €	110 €	150 €
Professional teeth cleaning, polishing and sandblasting	50 €	150 €	220 €	200 €
Teeth bleaching	300 €	NA	NA	450 - 800 €
Teeth whitening	300 €	300 - 500 €	450 - 1.150 €	400 €
Bridges (per unit)	200 - 250 €	350 - 500 €	300 - 950 €	350 - 700 €
Dental implant	700 €	1.000 €	1.200 - 2.900 €	1.000 - 2.800 €
Porcelain fused to metal crown (PFM crown):	250 €	500 €	600 €	
Full ceramic crown (zirconium dioxide CAD/CAM crown)	300 €	600 €	900 €	
PFM crown on implant (with titanium abutment):	350 €	700 €	1.000 - 1.500 €	500 - 2.400 €
Full ceramic crown on implant (with zirconium dioxide abutment)	500 €	900 €	1.100 - 1.700 €	
Complete acrylic denture	700 €	900 €	900 €	1.300 €
Partial removable denture	700 - 1.200 €	900 - 1.300 €	900 - 2.000 €	1.500 €
Removable over-denture on dental implants	1.200 €	1.300 €	3.200 €	2.000 - 2.700 €

Πηγή: <http://www.croatianmedicaltourism.com/dental-treatments-price-comparison/>

Όσον αφορά στον τουρισμό ευεξίας είναι μια μορφή τουρισμού η οποία προϋποθέτει μεγάλες επενδύσεις για ένα ολοκληρωμένο κέντρο spa, υδροθεραπείας εάν επιλεγεί η πολυτελής έκδοσή του. Σε μικρότερη κλίμακα, αυτό που είναι εφικτό για μια μικρομεσαία επιχείρηση είναι εγκαταστάσεις οι οποίες θα συνδυάζαν την ευεξία με το φυσικό περιβάλλον του νησιού, όπως τμήματα yoga, κέντρο ολιστικών εφαρμογών με άξονα τη σχέση του τουρίστα με την ψυχική ηρεμία, τη σωματική άσκηση και το φυσικό περιβάλλον (Smith, & Puczko, 2009). Χρειάζεται εξειδικευμένο και έμπειρο προσωπικό, ώστε να αποφευχθεί η όποια προχειρότητα στο εγχείρημα, όμως ο τουρισμός ευεξίας

με δραστηριότητες μικρής κλίμακας μπορεί να προσφέρει μια καλή και αποδοτική επιλογή ήπιας τουριστικής δραστηριότητας. Επίσης μπορεί να συνδυαστεί με άλλες μορφές τουρισμού. Σε χώρες όπως η Γερμανία, Αυστρία, Ουγγαρία, Τσεχία, Βουλγαρία, κ.α. λειτουργούν όλο τον χρόνο κέντρα υγείας που είτε σε συνδυασμό με ιαματικά νερά είτε αυτόνομα, προσφέρουν υπηρεσίες. Τέτοιες δραστηριότητες είναι ακόμα σχετικά καινούργιες στην Ελλάδα, αλλά κυριαρχεί η γενικότερη αντίληψη πως σε βάθος χρόνου, υπάρχουν δυνατότητες και για τα νησιά των Κυκλάδων.

3.2.3. Εκπαιδευτικός τουρισμός

Ο εκπαιδευτικός τουρισμός αφενός αναφέρεται σε εκπαίδευση φοιτητών, εργαζομένων κλπ, και αφετέρου σε τουριστικά ταξίδια με κίνητρο την απόκτηση ειδικών γνώσεων, όπως π.χ. για πολιτισμό, μουσική, τέχνες γενικά, αθλήματα (αν και αυτό μπορεί να θεωρηθεί τμήμα του αθλητικού τουρισμού) καθώς και εκπαίδευση σε θέματα προσωπικής ψυχικής ηρεμίας (yoga). Τα ταξίδια αυτά πραγματοποιούνται συνήθως σε περιοχές με πλούσιο πολιτισμό και μεγάλη παράδοση σε κάποια επιστήμη. Στην πρόκληση της σύγχρονης αγοράς οι Κυκλάδες μπορούν να προβάλλουν τον κυκλαδικό πολιτισμό γενικά, ιδιαίτερα γεωλογικά φαινόμενα και χαρακτηριστικά ειδικότερα, καθώς και άλλο εκπαιδευτικό θεματολόγιο. Η ιστορική κληρονομιά, οι επιστήμες και ο πολιτισμός μπορούν με τον κατάλληλο σχεδιασμό να προβληθούν και να αποτελέσουν πόλο έλξης (Ηγουμενάκης & Κραβαρίτης, 2004).

Διεθνώς υπάρχουν και τουριστικά πρακτορεία που ασχολούνται και διοργανώνουν ειδικές εκπαιδευτικές εκδρομές. Σαν παράδειγμα αναφέρουμε ότι αμερικανικό τουριστικό πρακτορείο ACIS (www.acis.com) που οργανώνει εκπαιδευτικές εκδρομές για φοιτητές σε διάφορες χώρες της Ευρώπης με συγκεκριμένους εκπαιδευτικούς στόχους. Μια εκδρομή που καλύπτει Ρώμη και Νάπολη, Ιταλία, έχει ως εκπαιδευτικό στόχο *“τον τρόπο ζωής στο απόγειο της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας”*. Παρόμοιες εκδρομές οργανώνονται και για άλλες περιοχές, ακόμη και για την Ελλάδα, έστω και αν δεν είναι πολύ γνωστές. Το εκπαιδευτικό ταξίδι ‘Αθήνα-Αιγαίο’ περιλαμβάνει Μύκονο και

Σαντορίνη και αναφέρεται στα χαρακτηριστικά της Ελλάδας ως κοιτίδα του δυτικού πολιτισμού. Το ταξίδι προσφέρεται όχι μόνο με την έννοια του ταξιδιού αλλά και της απόκτησης γνώσης και έχει και εκπαιδευτικούς στόχους. Μέρος της παρουσίασης της ελληνικής εκδρομής στο Διαδίκτυο, παρουσιάζεται στην Εικόνα 15. Επίσης το ίδιο πρακτορείο διαφημίζει και ένα πολιτιστικό εκπαιδευτικό ταξίδι στην Ανδαλουσία της Ισπανίας, με στόχο την πολιτιστική κληρονομιά των ισπανών αθίγγανων και το χορό flamenco. Άρα και οι παραδοσιακές δραστηριότητες και τα ήθη και έθιμα μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο του ‘εκπαιδευτικού ταξιδιού’.

Εικόνα 15: Παράδειγμα εκπαιδευτικού ταξιδιού στην Ελλάδα

TRIP FINDER: Athens and the Aegean — 9 Days

Quick Guide | Day-by-day Itinerary | Price and Registration

Learning Objectives

1. Students will learn an overview of Greek history from the Minoan civilization on the island of Crete to the Venetian presence on Rhodes and surviving evidence of the Turkish occupation.
2. Students will learn why Ancient Greece is considered the birthplace of Western civilization, and of its many contributions to government, science, philosophy, and the arts.
3. Students will learn how the geography and climate of Greece have contributed to key aspects of Greek cuisine.

\$100 Discount, Private Tour, Recommended Departure Dates

TRIP DETAILS:
9 Days

Deduct \$100
when you enroll by 11.01.08 for departures 10.15.08, 5.01.09, 11.01.09, 10.06.09, 4.01.10

Πηγή: <http://www.acis.com/trips/itinerary/program/AAA>

Στις Κυκλάδες είναι ευρύ το θεματολόγιο που θα μπορούσε να αναπτυχθεί για εκπαιδευτικά ταξίδια. Τοπικές επιχειρήσεις μπορούν να συνεργαστούν με πρακτορεία που οργανώνουν τέτοια ταξίδια και να προτείνουν θέματα σχετικά με τις Κυκλάδες. Ένα παράδειγμα όπου ο εκπαιδευτικός τουρισμός θα μπορούσε να αναπτυχθεί σαν τουριστική δραστηριότητα, είναι στο νησί της Σύρου, με το δεδομένο ότι ήδη λειτουργεί πανεπιστημιακή σχολή (Τμήμα Μηχανικών Σχεδίασης Προϊόντων και Συστημάτων), και οι πανεπιστημιακές

δραστηριότητες προσφέρονται για ανάπτυξη εκπαιδευτικού τουρισμού (π.χ. ανταλλαγές φοιτητών, διοργάνωση συνεδρίων, εκπαιδευτικών και πολιτιστικών φεστιβάλ κ.α. – βλέπε ιστοσελίδα του Πανεπιστημίου Αιγαίου www3.aegean.gr).

3.2.4. Θρησκευτικός τουρισμός

Ο θρησκευτικός τουρισμός είναι μια μορφή τόσο παλιά όσο και η ιστορία του ίδιου του τουρισμού. Τα πρώτα ταξίδια στην αρχαιότητα, πέρα από αυτά με εμπορικούς σκοπούς, είχαν σαν κίνητρο την επίσκεψη σε χώρους ιερούς, κατά τη συνείδηση του ατόμου (μοναστήρια, ιερά, τάφους αγίων). Στους χώρους λατρείας οι επισκέπτες/ προσκυνητές μπορούσαν να έρθουν σε επαφή με το θείο στοιχείο ή να εκπληρώσουν κάποιο τάμα. Τα κίνητρα των σύγχρονων τουριστών οι οποίοι επιλέγουν τον θρησκευτικό τουρισμό δεν έχουν αλλάξει ιδιαίτερα στο πέρασμα των αιώνων: είτε είναι ‘προσκυνηματικά’ που σχετίζονται με την άσκηση θρησκευτικών υποχρεώσεων ή συνηθειών, είτε είναι κίνητρα επίσκεψης θρησκευτικών μνημείων, σαν δραστηριότητα πολιτιστικού τουρισμού (Πολύζος, 2010). Στα προσκυνηματικά κίνητρα μπορούμε να εντάξουμε και τις επισκέψεις σε περιόδους θρησκευτικών εορτών. Με βάση τα επίσημα στοιχεία η συγκεκριμένη μορφή τουρισμού μπορεί να αποφέρει μεγάλα έσοδα στην τοπική κοινωνία και τους φορείς διαχείρισης των προσκυνημάτων (Κοσούνης, 2008). Η Εικόνα 16 σκιαγραφεί την ανθρωπογεωγραφία του θρησκευτικού τουρισμού στην Ελλάδα και τον κόσμο.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα δραστηριότητας θρησκευτικού τουρισμού είναι βέβαια το νησί της Τήνου. Όμως τα περισσότερα νησιά των Κυκλάδων διαθέτουν μνημεία τα οποία μπορούν να υποστηρίξουν μια ευρύτερη τουριστική δραστηριότητα με επίκεντρο τον θρησκευτικό τουρισμό σε χριστιανικά ή αρχαιοελληνικά μνημεία (π.χ. στις κατακόμβες της Μήλου, στην Εκατονταπυλιανή της Πάρου). Οι επισκέπτες του θρησκευτικού τουρισμού μπορούν να αποτελέσουν βάση και για την επιμήκυνση της τουριστικής σαιζόν ορισμένων νησιών. Οι τοπικές επιχειρήσεις μπορούν να συνεργαστούν

και να προσεγγίσουν ακόμα και ενορίες στην περιοχή της Αττικής (και με την βοήθεια των τοπικών ιερέων και Μητροπόλεων) για να γνωστοποιήσουν τα θρησκευτικά μνημεία ή τόπους λατρείας, για να οργανωθούν επισκέψεις είτε σε περιόδους θρησκευτικών εορτών, είτε και ανεξάρτητα. Παραδείγματα και άλλων νησιών που έχουν τέτοιες δυνατότητες είναι η Άνδρος (μοναστήρια), η Σύρος (καθεδρικοί ναοί), η Νάξος (εκκλησίες), η Σίφνος (εκκλησίες και μοναστήρια), κ.α. (http://www.visitgreece.gr/en/downloads/brochures/religious/religious_tourism).

Εικόνα 16: Ο θρησκευτικός τουρισμός στην Ελλάδα και τον κόσμο

Πηγή: Το Βήμα, 7/10/2010

Η προσέγγιση της αγοράς του προσκηνοματικού και θρησκευτικού τουρισμού μπορεί να ωφελήσει και έμμεσα την παραθεριστική τουριστική κίνηση, δεδομένου ότι από τους επισκέπτες μπορεί μερικοί να ξαναέλθουν για τις καλοκαιρινές διακοπές τους, αφού θα έχουν ήδη γνωρίσει το νησί και τα χαρακτηριστικά του.

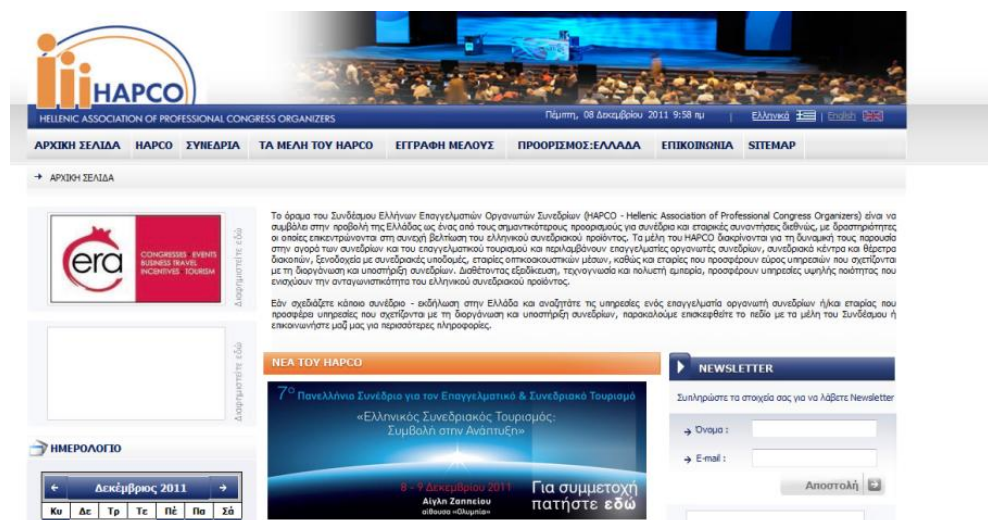
3.2.5. Συνεδριακός τουρισμός

Με τον όρο 'συνεδριακός τουρισμός' εννοούμε κάθε είδους οργανωμένες εκδηλώσεις που αφορούν συνέδρια ή συναντήσεις με μεγάλο ή μικρό αριθμό συμμετεχόντων και σε οποιοδήποτε επίπεδο- τοπικό, περιφερειακό, εθνικό ή διεθνές όπου οι συμμετέχοντες έχουν τη δυνατότητα να αναπτύξουν τουριστική δραστηριότητα (Λαγός, 2005). Ο συνεδριακός τουρισμός είναι μορφή που συνήθως υλοποιείται στις 'άκρες' της τουριστικής σαιζόν (Σεπτέμβριος – Νοέμβριος και Φεβρουάριος – Μάιος) και οι συμμετέχοντες είναι συνήθως υψηλότερης εισοδηματικής τάξης και αφήνουν στην ντόπια οικονομία περισσότερα από ότι οι τουρίστες του μαζικού τουρισμού.

Η συγκεκριμένη τουριστική δραστηριότητα συνήθως διαρκεί 3-4 ημέρες, και σε αυτές πρέπει να γίνει προσπάθεια να ενημερωθούν οι 'συνεδριακοί τουρίστες' για τα θέλγητρα και αξιοθέατα του νησιού αφενός για να τα έχουν υπόψη τους για την περίπτωση επόμενης επίσκεψης, αφετέρου γιατί μπορεί να θελήσουν να τα επισκεφθούν στα πλαίσια του συνεδρίου. Πολλά νησιά έχουν χώρους για συνέδρια, είτε κατασκευασμένους ειδικά είτε σαν αίθουσες πολυδύναμες με δυνατότητες να προσαρμοστούν για συνέδρια (Αθανασίου, 2002). Δεδομένου ότι ο μεγαλύτερος αριθμός συνεδρίων είναι αυτά μέχρι 200-250 άτομα, η ανάπτυξη της συνεδριακής δραστηριότητας είναι προσιτή και για μικρότερα νησιά. Για την προσέλκυση συνεδρίων πρέπει το νησί να επικοινωνήσει με τα γραφεία οργάνωσης συνεδρίων και να θέσει υπόψη τους και τις δυνατότητες συνεδριακών εγκαταστάσεων και τις τοπικές επιχειρήσεις που μπορούν να συνεργαστούν για την επιτυχή πραγματοποίηση. Επίσης θα πρέπει να σημειωθεί πως υπεύθυνος για τη συνολική προβολή και εκπροσώπηση της χώρας στο χώρο του συνεδριακού τουρισμού είναι ο

Σύνδεσμος Ελλήνων Επαγγελματιών Οργανωτών Συνεδρίων (HAPCO) ο οποίος παρουσιάζει μια σημαντική δραστηριότητα τις τελευταίες δύο δεκαετίες (Εικόνα 17). Η στενότερη συνεργασία είτε μεμονωμένων επιχειρήσεων είτε των τοπικών φορέων με τον HAPCO, θα μπορούσε να προσελκύσει το ενδιαφέρον πελατείας από την Ελλάδα και το εξωτερικό, ακόμα και σε λιγότερο δημοφιλείς προορισμούς των Κυκλάδων, με την προϋπόθεση βέβαια ότι υπάρχουν οι απαραίτητες υποδομές.

Εικόνα 17: Η σελίδα του HAPCO στο διαδίκτυο

Πηγή: <http://www.hapco.gr>

Οι υποστηρικτικές δραστηριότητες και υπηρεσίες που μπορούν να προσφερθούν από τις τοπικές επιχειρήσεις είναι (Αθανασίου, 2003):

- διαμονή / φιλοξενία συνέδρων
- εκτυπώσεις φακέλων συνεδρίου, προγραμμάτων κλπ υλικών
- η προετοιμασία πινακίδων ή αφισών
- οργάνωση τοπικών εκδρομών για τους συμμετέχοντες ή τους συνοδούς τους
- όλες οι υπηρεσίες εστίασης (διαλείμματα, καφέ , γεύματα, κλπ)
- ειδικές εκδηλώσεις του συνεδρίου (μουσικές και άλλες)
- διαφημιστικά δώρα
- τοπικές μετακινήσεις (ομαδικές ή μεμονωμένες)

Μια μικρομεσαία μονάδα ή γενικότερα επιχείρηση στα νησιά των Κυκλάδων δεν έχει την οικονομική ευχέρεια και να κατασκευάσει συνεδριακούς χώρους μεγάλης δυναμικότητας, καθώς θα ήταν δύσκολη η αξιοποίησή τους όλο το χρόνο. Λόγω αυτών των συνθηκών λοιπόν ενδείκνυται η δημιουργία χώρων οι οποίοι θα μπορούσαν να φιλοξενήσουν μικρά συνέδρια, με θεματολογία που να άπτεται της ιστορίας και του φυσικού περιβάλλοντος του κάθε νησιού. Επιπλέον, τα συνέδρια θα μπορούσαν να φιλοξενηθούν σε αναδιαμορφωμένα παλαιά κτίρια προβάλλοντας και την ιστορία της αρχιτεκτονική του κάθε νησιού και χωρίς να επιβαρύνουν αισθητικά το φυσικό και δομημένο περιβάλλον.

Εικόνα 18: Η ιστοσελίδα του Συνεδριακού Κέντρου Μήλου

The screenshot shows the website for the Milos Conference Center. It features a navigation menu on the left with options like HOME, MAP, ACTIVITIES, CONFERENCE HALLS, INFRASTRUCTURE, SEATING SETUP, PHOTO GALLERY, UPCOMING EVENTS, PAST EVENTS, CONTACT, and ABOUT MILOS. The main content area includes a 'Home' section with a map and text describing the center's history and location. A 'Seating Setup' table is prominently displayed, providing details for various rooms and their configurations. Below the table are several diagrams illustrating different seating arrangements for various rooms.

Room Name	Length	Width	Height	m ²	Theatre	Classroom	U	Cocktail	Banquet
A ₁	19	10	10	190	200*	116	54	216	160
A ₂	10	10	5	100	120	60	28	114	80
A ₁ +A ₂	29	10	-	290	400*	176	82	330	230
B ₁	11.50	8.70	3.70	100	120	60	28	114	80
B ₂	7.75	7.10	3.50	55	66	32	15	64	44
B ₃	11.50	8.50	3.50	98	84	42	20	80	56

* Including the 60 seats on the balcony

Πηγή: <http://www.miloscenter.gr>

Επίσης μια επιχείρηση διοργάνωσης συνεδρίων θα μπορούσε να είχε την έδρα της σε κάποιο κυκλαδίτικο νησί, κυρίως με δραστηριοποίηση μέσω του internet για να προσεγγίσει τη διεθνή αγορά. Η Σύρος για παράδειγμα θα μπορούσε να φιλοξενήσει συνέδρια σε συνάρτηση με τα εκπαιδευτικά και επιστημονικά προγράμματα που διαθέτει η πανεπιστημιακή σχολή του νησιού. Η Άνδρος θα μπορούσε να προσελκύσει το ενδιαφέρον συνέδρων για

συνέδρια με θεματικούς άξονες όπως η ναυτιλία και οι σύγχρονη τέχνη. Η Σαντορίνη με την παράδοση στην παραγωγή κρασιών θα μπορούσε να προσελκύσει συνέδρια οινοτουρισμού. Ήδη το 2008 πραγματοποιήθηκε συνέδριο με θέμα τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού και τη διαχείριση του περιβάλλοντος σε μικρές και νησιωτικές περιοχές στη Μήλο στο συνεδριακό κέντρο Γ. Ηλιόπουλος (Εικόνα 18).

Σύμφωνα με τους Bowdin *et al.* (2006) η συμβολή του συνεδριακού τουρισμού μπορεί να αποβεί πολύ μεγαλύτερη απ' ό,τι κανείς θα μπορούσε εκ πρώτης όψεως να συμπεράνει, κρίνοντας μόνο από τους αριθμούς επισκεπτών, για τους εξής λόγους:

- Η μέση δαπάνη ανά συνεδριακό επισκέπτη είναι αρκετά μεγαλύτερη από το μέσο επισκέπτη, αυξάνοντας έτσι το οικονομικό αντικείμενο, το οποίο και ενδιαφέρει περισσότερο.
- Ο συνεδριακός τουρισμός μπορεί να μην αναμένεται να επηρεάσει εντυπωσιακά την συνολική τουριστική κίνηση. Λόγω όμως της ομαλότερης εποχικής του κατανομής σε σύγκριση με το γενικό τουρισμό και της εποχικής συμπληρωματικότητας της συνεδριακής κίνησης με τη συνολική τουριστική κίνηση, ο σχετικά μικρός αριθμός πρόσθετων επισκεπτών μπορεί να αυξήσει σε ανάλογη ή και μεγαλύτερη έκταση τους βαθμούς πληρότητας των ξενοδοχειακών μονάδων που επωφελούνται από τη συνεδριακή κίνηση.
- Οι συνεδριακές εκδηλώσεις οδηγούν σε σημαντική δευτερογενή αύξηση της τουριστικής κίνησης, γιατί οι συνέδριοι μπορεί να ξαναέρθουν για τις διακοπές τους.

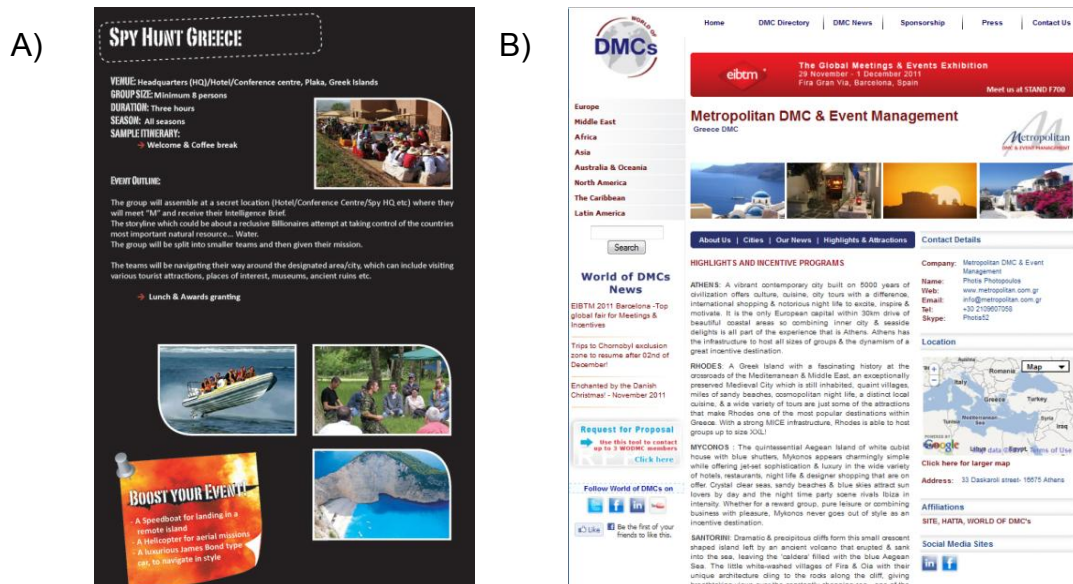
3.2.6. Τουρισμός κινήτρων

Ο τουρισμός κινήτρων αφορά τουριστικά εκδρομικά πακέτα τα οποία παρέχονται ως bonus, δώρα, σε εργαζόμενους πολυεθνικών εταιριών και όχι μόνο σαν επιβράβευση για την απόδοση στην εργασία τους και σαν κίνητρο για περισσότερη αφοσίωση στη δουλειά τους. Είναι μορφή που αναπτύσσεται πολύ την τελευταία δεκαετία και περιλαμβάνει σημαντικά οφέλη τόσο για τους

συμμετέχοντες σε αυτή τη μορφή αλλά και για τους προορισμούς οι οποίοι επιδιώκουν να δημιουργήσουν τις προϋποθέσεις για να τον στηρίξουν. Οι εταιρίες που αναλαμβάνουν τη διοργάνωση αυτής της μορφής ταξιδιών είναι εξειδικευμένα τουριστικά γραφεία που ονομάζονται Destination Management Companies (DMCs) (Bowdin *et al.*, 2006).

Το ταξίδι έχει δύο διαστάσεις (Λαγός, 2005) ψυχαγωγική και επαγγελματική. Ένα τμήμα του πακέτου περιλαμβάνει εργασία σε θέματα της εταιρίας και το υπόλοιπο αφοσιώνεται στην χαλάρωση, την αναψυχή και τη γνωριμία με τον προορισμό. Συνηθίζεται οι ψυχαγωγικές δραστηριότητες να επιλέγονται όσο πιο ασυνήθεις γίνεται, και η πρόταση για 'διαφορετικές εμπειρίες' είναι παράγων θετικός για την προσέλκυση ταξιδιών κινήτρων (παραδείγματα: Εικόνα 19). Η μορφή αυτή είναι και οικονομικά αποδοτική, γιατί οι επιχειρήσεις που προσφέρουν το ταξίδι καλύπτουν τις δαπάνες και θέλουν να προσφέρουν μία διαφορετική εμπειρία, που να θυμούνται οι συμμετέχοντες.

Εικόνα 19: Παραδείγματα δραστηριοτήτων incentive στην Ελλάδα:

Πηγές: A) http://www.mtt-events.gr/SPY_Hunt_Greece.mtt-events

B) <http://www.dmc.travel>

Οι Κυκλάδες διαθέτουν μονάδες – μικρές και μεγάλες- οι οποίες μπορούν να φιλοξενήσουν τέτοιες δραστηριότητες. Επιπλέον, διαθέτουν τους πόρους οι οποίοι θα μπορούσαν να συνδεθούν με δραστηριότητες άλλων, ειδικών μορφών τουρισμού για εμπλουτισμό του τουριστικού προϊόντος (θαλάσσιος τουρισμός, πολιτιστικός τουρισμός, αθλητικός τουρισμός, τουρισμός ευεξίας κ.α.). Η παραπάνω δραστηριότητα δεν είναι απαραίτητα εφικτή μόνο στα νησιά με πολυτελείς μονάδες. Ακόμα και οι επιχειρηματίες οι οποίοι βρίσκονται σε μικρότερα νησιά με εξαιρετικό φυσικό περιβάλλον, με τη σωστή οργάνωση των επιμέρους μορφών τουρισμού μπορούν να φιλοξενήσουν 'ομάδες τουρισμού κινήτρων'. Πέρα από την παροχή χώρων φιλοξενίας η επιχειρηματική δραστηριότητα θα μπορούσε να επεκταθεί και σε συνεργασίες μεταξύ τοπικών επιχειρήσεων, που θα αναλάμβαναν σαν εκπρόσωποι των επιχειρηματιών του νησιού, την επικοινωνία με εταιρίες στην Ελλάδα και το εξωτερικό, για τη δημιουργία πακέτων τουρισμού κινήτρων, όχι με μαζικό χαρακτήρα, αλλά με σεβασμό στο φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον του κάθε νησιού, προβάλλοντας συγχρόνως τις τοπικές ιδιαιτερότητες.

3.2.7. Αστικός τουρισμός

Ο αστικός τουρισμός περιλαμβάνει ταξίδια σε πόλεις οι οποίες έχουν να επιδείξουν πόρους όπως είναι αξιοθέατα, ιστορικά μνημεία, μουσεία, πινακοθήκες, χώροι διασκέδασης και αναψυχής, έντονη καλλιτεχνική δραστηριότητα, εμπορικά καταστήματα, νυχτερινή ζωή και γενικότερα ότι κάνει ξεχωριστή μια πόλη (Αυγερινού – Κολώνια, 2000). Στις Κυκλάδες όπως είναι φυσικό δεν υπάρχουν πολλές πόλεις που να μπορούσαν να θεωρηθούν προορισμοί αστικού τουρισμού εκτός ίσως από την Ερμούπολη της Σύρου (Εικόνα 20). Η πόλη αυτή έχει πολύ καλά διατηρημένο και δομημένο αστικό ιστό του 19^{ου} αι. με αξιόλογα αστικά και θρησκευτικά κτίρια. Παράλληλα, οι υποδομές που αναπτύσσονται σταδιακά, συμβάλλουν στην πραγματοποίηση αστικού τουρισμού όλο το χρόνο. Τέτοιες μπορούν να θεωρηθούν το καζίνο και το ανακαινισμένο θέατρο της πόλης¹.

¹ (Πηγή: Τοπικό πρόγραμμα LEADER+ Κυκλάδων, παράρτημα Δ').

Εικόνα 20: Απόσπασμα ταξιδιωτικού οδηγού για τη Σύρο

ΣΥΡΟΣ

Η Σύρος ή Σύρα είναι το γεωγραφικό, διοικητικό και εμπορικό κέντρο των Κυκλάδων. Με τη μοναδική ιστορική διαδρομή της, τον ιδιαίτερο πολιτιστικό πλούτο της και το υποβλητικό φυσικό της περιβάλλον, η Σύρος εκτέμπει σήμερα μια ακτινοβολία ασύγκριτη, καθώς εδώ ο ταξιδιώτης βλέπει να συνυπάρχουν με αρμονικό και ταυτόχρονα συναρπαστικό τρόπο το παραδοσιακό στοιχείο με το κοσμοπολίτικο, το μεσαιωνικό με το σύγχρονο αστικό, το κυκλαδίτικο με το νεοκλασικό, η καθολική ιστορική παράδοση με την ορθόδοξη.

Η Σύρος είναι ένα ζωντανό μουσείο πολιτισμών, μια «κάψουλα του χρόνου», που με απίστευτη ταχύτητα περνά τον επισκέπτη της από τη μια χρονική περίοδο στην άλλη, με έναν τρόπο απολύτως φυσικό, που εντυπωσιάζει και γοητεύει.

Η πρωτεύουσα Ερμούπολη είναι μια θαλασινή πολιτεία που συναρπάζει από την πρώτη στιγμή τον επισκέπτη με τα εντυπωσιακά δώροφα και τριώροφα νεοκλασικά αρχοντικά της, απλωμένη περιμετρικά γύρω από το μεγάλο φυσικό λιμάνι.

Μια ιστορία ευμάρειας κι ανάπτυξης

Η Σύρος, με πάνω από 20.000 κατοίκους, είναι το μεγαλύτερο πληθυσμιακά νησί των Κυκλάδων. Ο Όμηρος την ονομάζει Συρή και τα αρχαιότερα ίχνη κατοίκησης ανάγονται στο τέλος της νεολιθικής εποχής, μεταξύ 4000 και 3000 π.Χ. Κατά την περίοδο της άνθησης του κυκλαδικού πολιτισμού (3200-2000 π.Χ.) αναπτύχθηκε ο περίφημος πολιτισμός Σύρου-Κέρου.

Πηγή: www.cyclades-tour.gr

Η επιλογή του αστικού τουρισμού βασίζεται στο ότι δημιουργεί μία διαφοροποίηση με τα άλλα νησιά, αναπτύσσεται καθ' όλο το έτος, άρα διευρύνει την τουριστική σαιζόν και υποστηρίζει την επαναλαμβανόμενη κατανάλωση (επανάληψη επίσκεψης για αυτούς που τους άρεσε το νησί). Το προϊόν του αστικού τουρισμού υποστηρίζεται και από την στρατηγική του Υπουργείου Τουριστικής Ανάπτυξης (αν και το Υπουργείο κυρίως ενδιαφέρεται για τις μεγάλες πόλεις – Αθήνα, Θεσσαλονίκη), αλλά είναι ευρύτερη τουριστική τάση, όπως αποδεικνύουν στοιχεία από μελέτες σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Στην (ανά 10-ετία εκτελούμενη) Έρευνα για την Ταξιδιωτική Συμπεριφορά των Ευρωπαίων² επισημαίνεται ότι οι επισκέπτες των 27 χωρών της σημερινής Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν παρακινηθεί από πολιτισμό ή πολιτιστική κληρονομιά σε ποσοστά που κυμαίνονται από το 20% της Πορτογαλίας μέχρι το 75% της Λιθουανίας. Πρόσφατη Μελέτη του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Τουρισμού³ για τον πολιτιστικό τουρισμό, αποδεικνύει πως ο πολιτιστικός

² Έρευνα “ *Survey on the attitudes of Europeans towards tourism* ” (2009) Ευρωπαϊκή Επιτροπή - http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_258_en.pdf

³ European Tourism Council “ *Report on Cultural Heritage* ” (2005)

τουρισμός πόλεων δεν είναι απλά μόδα, αλλά παραδοσιακή επιλογή των τουριστών η οποία δημιουργεί σημαντικά έσοδα για τις πόλεις – προορισμούς. Συνεπώς οι προοπτικές και τα οφέλη του αστικού τουρισμού διαφαίνονται σημαντικά στο μέλλον, ενώ από την προσέλκυση τουρισμού στη Σύρο για πολιτιστικούς λόγους, μπορούν να προβληθούν και άλλα νησιά.

3.2.8. Αγροτουρισμός

Ο Αγροτουρισμός είναι μια από τις πρώτες εναλλακτικές μορφές τουρισμού η οποία συστηματικά αναπτύχθηκε στην Ελλάδα χρησιμοποιώντας ευρωπαϊκούς πόρους που προορίζονταν για την ανάπτυξη της ελληνικής υπαίθρου. Μάλιστα, η πλειοψηφία των επιχειρήσεων οι οποίες δραστηριοποιήθηκαν στον τομέα του αγροτουρισμού βρίσκονται στα ελληνικά νησιά. (Εθνική Στατιστική Υπηρεσία, 2000). Ο αγροτουρισμός είναι η τουριστική δραστηριότητα που αναπτύσσεται στον αγροτικό χώρο, από αγρότες κατά κύριο επάγγελμα με σκοπό την ενίσχυση του ατομικού τους εισοδήματος αλλά και της τοπικής οικονομίας (<http://www.agrotourcrete.gr>). Οι κύριες υπηρεσίες που προσφέρονται στον αγροτουρισμό είναι φιλοξενία σε παραδοσιακά συνήθως καταλύματα (ενοικιαζόμενα δωμάτια, πανσιόν, ξενώνες, camping), τροφοδοσία μικρών τουριστικών μονάδων με προϊόντα τοπικής παραγωγής αλλά και δραστηριότητες που συνδέονται με την παραγωγή αγροτικών προϊόντων και στις οποίες εθελοντικά μπορούν να συμμετέχουν οι τουρίστες. Οι επιχειρησιακές δραστηριότητες στον χώρο του αγροτουρισμού είναι πολλές, ενδεικτικά αναφέρονται οι παρακάτω (Αγροτουρισμός, 2004):

- Αγροτουριστικά καταλύματα και Αγροκτήματα
- Πρατήρια / Εκθετήρια αγροτουριστικών προϊόντων και εργαστήρια λαϊκής τέχνης
- Αγροτουριστικά κέντρα εστίασης και αναψυχής
- Τουριστικά γραφεία που αναλαμβάνουν τη διοργάνωση ή την υλοποίηση προγραμμάτων υπαίθριων δραστηριοτήτων και περιηγήσεων οικοτουριστικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος
- Επιχειρήσεις παραγωγής παραδοσιακών προϊόντων

Η διεθνής εμπειρία στον αγροτουρισμό διαχωρίζει τις δραστηριότητες τους σε δύο βασικές μορφές (Λαγός, 2005): α) τις διακοπές σε αγροκτήματα όπου οι φιλοξενούμενοι συμμετέχουν ενεργά στη ζωή των αγροτών και τις τουριστικές δραστηριότητες, και β) τις διακοπές σε αγροτουριστικά καταλύματα που παρέχουν κλίνη και πρωινό, τα οποία βρίσκονται σε εξωαστικούς συνοικισμούς ή σε αγροικίες. Επίσης, ο αγροτουρισμός ανάλογα με την περιοχή όπου αναπτύσσεται διακρίνεται σε 6 κατηγορίες (Καλδής κ.α., 2000):

1. Αγροτουρισμός σε μεγάλες γεωργικές εκμεταλλεύσεις, όπου ο τουρίστας φιλοξενείται σε κατάλληλα διαμορφωμένους χώρους του αγροκτήματος και εθελοντικά μπορεί να προσφέρει τις υπηρεσίες του σε γεωργικές και αγροτικές εργασίες.
2. Αγροτουρισμός σε αγροτικές περιοχές, όπου ο επισκέπτης φιλοξενείται σε καταλύματα, ασχολείται με αγροτικές εργασίες ή με ψυχαγωγικές δραστηριότητες υπαίθρου (πεζοπορία, ορειβασία κ.α.).
3. Αγροτουρισμός σε παραλιακές ή νησιωτικές περιοχές, όπου ο τουρίστας φιλοξενείται σε απλά καταλύματα και ασχολείται με δραστηριότητες που σχετίζονται με τη θάλασσα ή του οικισμού (ψάρεμα, θαλάσσια σπορ κτλ.).
4. Αγροτουρισμός σε παραδοσιακούς οικισμούς, όπου ο τουρίστας φιλοξενείται σε παραδοσιακά καταλύματα με ιδιαίτερη και παραδοσιακή αρχιτεκτονική στα οποία προσφέρονται παραδοσιακά τοπικά προϊόντα και απασχολείται σε ποικίλες δραστηριότητες.
5. Αγροτουρισμός σε χωριά ιδιαίτερου φυσικού κάλλους ή προστατευόμενες περιοχές (χωριά και εθνικά πάρκα κοντά σε λίμνες, ποτάμια, ορεινούς όγκους).
6. Αγροτουρισμός σε συγκροτήματα συνεταιριστικής μορφής, όπου ο τουρίστας φιλοξενείται σε ξενώνες συνήθως και κοντά σε γεωργικές εκμεταλλεύσεις οι οποίες προβάλλουν τα τοπικά πολιτιστικά και περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά τους.

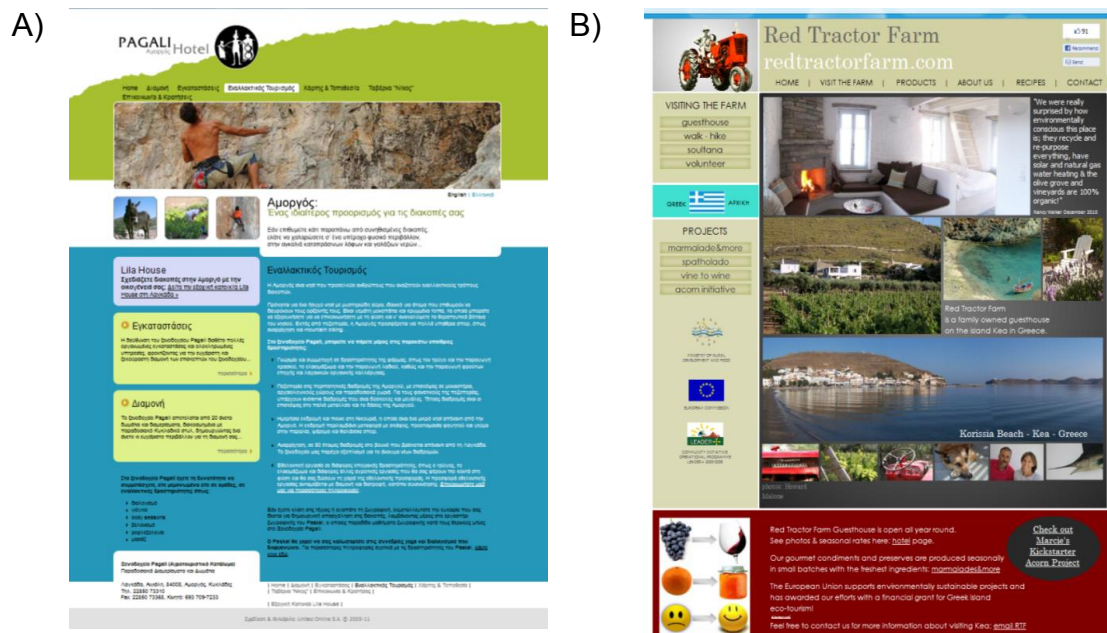
Ο σκοπός της ενασχόλησης με τον αγροτουρισμό από πλευράς ντόπιων κατοίκων είναι όπως προαναφέρθηκε η συμπλήρωση του αγροτικού εισοδήματος, η βελτίωση του βιοτικού επιπέδου και των εργασιακών

συνθηκών των ντόπιων αγροτών, η ενίσχυση της τοπικής παραγωγής αγροτικών προϊόντων αλλά και προϊόντων χειροτεχνίας όπως είναι παραδοσιακά γλυκά, ζυμαρικά, υφαντά κτλ. (Ασκέλη, 2007). Οι δραστηριότητες των αγροτουριστικών μονάδων στοχεύουν επίσης στην προστασία του περιβάλλοντος μέσα από μια ήπια τουριστική ανάπτυξη, στη διατήρηση, προώθηση, και χρήση της πολιτιστικής και αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, και στην ανάπτυξη μιας διαφοροποιημένης μορφής τουρισμού (Spilanis & Vayanni, 2003). Στην Ελλάδα αν και έγιναν πολλές επενδύσεις για την ανάπτυξη του αγροτουρισμού, εντούτοις, δεν αναπτύχθηκε στην έκταση που θα μπορούσε λόγω έλλειψης σχεδιασμού αλλά και ελέγχου των εγκαταστάσεων. Σε αρκετές περιπτώσεις ονομάστηκαν αγροτουριστικές δραστηριότητες οι οποίες δεν απείχαν πολύ από αυτές του συμβατικού τουρισμού. Έτσι, αν και οι δραστηριότητες ήταν προσοδοφόρες για τους εμπλεκόμενους, δεν υπήρχε ειδική μέριμνα για σύνδεση με τοπικά παραδοσιακά προϊόντα, με την τοπική παράδοση και ιστορική κληρονομιά και τη σωστή διαχείριση του περιβάλλοντος (Gousiou *et al.*, 2001).

Οι Κυκλάδες χάρη στην παράδοσή τους, το φυσικό περιβάλλον και την ιστορική τους κληρονομιά προσφέρονται για την ανάπτυξη ακόμη περισσότερο, του αγροτουρισμού, σε συνδυασμό με την 'αυθεντική εμπειρία' που μπορεί να έχουν οι επισκέπτες. Η δραστηριοποίηση στον αγροτουρισμό μπορεί να ενισχυθεί με συσπείρωση των παραγωγών κάθε νησιού προκειμένου να οργανώσουν και να διαθέσουν καλύτερα το προϊόν τους (άλλωστε γίνονται και ειδικές τουριστικές εκθέσεις στις οποίες μπορούν να συμμετάσχουν), και όπου είναι εφικτό με την προσαρμογή των προϊόντων και υπηρεσιών ώστε να πιστοποιηθούν ως αυθεντικά. Για παράδειγμα στη Ίο ένας επισκέπτης μπορεί, κατόπιν συνεννόησης, να επισκεφθεί τους ντόπιους κτηνοτρόφους, τους αλιείς και τους μελισσοουργούς και να παρακολουθήσει την όλη παραγωγική διαδικασία. Ακόμα όμως δεν υπάρχει τέτοιο επίπεδο οργάνωσης ώστε να υπάρχει συνδυασμένη φιλοξενία κοντά στις παραγωγικές μονάδες ή δυνατότητες ενασχόλησης με τις δραστηριότητες. Οι τουρίστες είναι απλά θεατές και δεν εμπλέκονται στη διαδικασία παραγωγής.

Μια σοβαρή προσπάθεια γίνεται στη Μήλο, όπου οι τουρίστες μπορούν να φιλοξενηθούν σε ενοικιαζόμενα δωμάτια και να ξεναγηθούν στις εγκαταστάσεις ενός ιδιοκτήτη (σε έκταση 50 στρεμμάτων), στις οποίες εκτός των άλλων καλλιεργούνται όλα τα είδη που ευδοκούν στο νησί (και παράγεται ντόπιο κρασί). Οι τουρίστες μπορούν να περιηγηθούν στα κτήματα, να δοκιμάσουν τα τοπικά προϊόντα αλλά και να συμμετάσχουν σε αγροτικές ασχολίες. Στο νησί της Τζιάς υπάρχει μονάδα η οποία ειδικεύεται σε θέματα αγροτουρισμού και εθελοντικής εργασίας (Εικόνα 21B). Δεν έχει ακριβές εγκαταστάσεις και επενδύσεις, αντίθετα, λειτουργεί ένας οικογενειακός ξενώνας αγροτουρισμού, ο οποίος παράλληλα είναι και παρασκευαστήριο αγνών τοπικών προϊόντων. Ο συγκεκριμένος ξενώνας αποτελεί ένα καλό παράδειγμα: είναι μικρομεσαία επιχείρηση (7 δωματίων), η οποία διαφημίζεται με μικρό κόστος μέσω internet, μέσω του οποίου οργανώνει τις επισκέψεις των τουριστών, ενώ τους προσφέρει τη δυνατότητα να παρακολουθήσουν μαθήματα μαγειρικής, να δοκιμάσουν τα προϊόντα του κτήματος, να περιηγηθούν στην ευρύτερη περιοχή, να συμμετάσχουν σε λαϊκά πανηγύρια και σε αγροτικές εργασίες.

Εικόνα 21: Δραστηριότητες αγροτουρισμού σε Αμοργό και Τζια

Πηγές: A) <http://www.pagalihotel-amorgos.com/alternative-tourism-greece-gr.html>

B) <http://www.redtractorfarm.com/>

Η Αμοργός επίσης, διαθέτει μια πρότυπη μονάδα αγροτουρισμού ή οποία αποτελείται από παραδοσιακά δωμάτια και διαμερίσματα και λειτουργεί όλο το χρόνο (Εικόνα 21Α). Οι τουρίστες μπορούν να συμμετέχουν σε δραστηριότητες τρύγου και παραγωγής κρασιού αλλά και στην παραγωγή φρούτων και λαχανικών οργανικής καλλιέργειας. Παράλληλα, συμμετέχουν και σε δραστηριότητες περιπατητικού τουρισμού σε διαδρομές της Αμοργού, με επισκέψεις σε μοναστήρια, αρχαιολογικούς χώρους και παραδοσιακά χωριά, στο παλιό μεταλλείο και το δάσος της Αμοργού.

Συνολικά τα οφέλη από την ανάπτυξη του αγροτουρισμού είναι πολλά (Λαγός, 2005). Η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας έχει ως συνέπεια τη συγκράτηση του πληθυσμού στην ύπαιθρο. Το πλεονέκτημα αυτό αποκτά ιδιαίτερη σημασία στις περιοχές που αντιμετωπίζουν σημαντική πληθυσμιακή μείωση και δημογραφική γήρανση. Η δημιουργία των θέσεων αυτών εργασίας είναι καθοριστική για τις ευαίσθητες, από άποψη εργασίας, κοινωνικές ομάδες των νέων και των γυναικών. Εν συνεχεία, η δημιουργία υποδομών ήπιας κλίμακας, οι οποίες εναρμονίζονται με το φυσικό περιβάλλον, συμβάλλουν στην άνοδο του βιοτικού επιπέδου των μόνιμων κατοίκων. Παράλληλα, η προώθηση των γεωργικών παραδοσιακών προϊόντων στην αγορά και η αύξηση των εσόδων των ατόμων που ασχολούνται με το γεωργικό τομέα. Ο αγροτουρισμός αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα της δυνατότητας συνδυασμού της περιφερειακής ανάπτυξης και της προστασίας και ανάδειξης του φυσικού περιβάλλοντος. Είναι μια τουριστική δραστηριότητα που δεν δρα ανταγωνιστικά προς τους φυσικούς πόρους. Αντίθετα, συμβάλλει στην ευαισθητοποίηση τόσο των μόνιμων κατοίκων όσο και των επισκεπτών στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς (Spilanis & Vayanni, 2003). Τέλος, ο αγροτουρισμός, ως δραστηριότητα, αναπτύσσεται όλες τις εποχές του χρόνου, αμβλύνοντας έτσι το πρόβλημα της τουριστικής εποχικότητας, που ως γνωστό, αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα του ελληνικού τουρισμού (ΣΕΤΕ, 2010).

Από τα παραπάνω συμπεραίνουμε λοιπόν ότι η αγροτουριστική δραστηριότητα μπορεί να έχει διάφορες μορφές και μπορεί να αναπτυχθεί ακόμη περισσότερο, ενώ συνδυάζεται και με τοπικά προϊόντα.

3.2.9. Αλιευτικός Τουρισμός

Μια επιμέρους μορφή τουρισμού η οποία τυπικά συγκαταλέγεται στις δραστηριότητες του αγροτουρισμού είναι ο αλιευτικός τουρισμός. Στην Ελλάδα η δραστηριότητα είναι σχετικά καινούργια. Με την χρηματοδότηση από τα προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (INTERREG IIIB- ARCHIMED), με την καθοδήγηση της Αγροτουριστικής Α.Ε. εκπονείται το νομοθετικό πλαίσιο για την δραστηριοποίηση επιχειρήσεων στην Ελλάδα, ενώ ήδη γίνεται πιλοτική εφαρμογή στην Πάρο, στο πλαίσιο δοκιμαστικής εφαρμογής αλιευτικού τουρισμού μεταξύ συνεργαζόμενων περιοχών Ευρωπαϊκής Ένωσης (Εικόνα 22). Τα στοιχεία έχουν παρουσιαστεί και σε ιστοσελίδα για να υπάρχει ευρύτερη ενημέρωση.

Εικόνα 22: Παράδειγμα πιλοτικής εφαρμογής αλιευτικού τουρισμού

Πηγή: www.fishtourism.eu/

Μέσω του αλιευτικού τουρισμού, οι επαγγελματίες αλιείς μπορούν να χρησιμοποιήσουν τα σκάφη τους για ψυχαγωγικό σκοπό πέρα από αμιγώς

επαγγελματικό. Επιτρέπεται έτσι, να επιβιβάζονται επισκέπτες στα σκάφη για να παρακολουθούν και να συμμετέχουν – εφόσον το επιθυμούν – στη δραστηριότητα του ψαρέματος, γνωρίζοντας από κοντά το επάγγελμα του ψαρά, ενώ ξεναγός θα τους ενημερώνει για την ιστορία, τις παραδόσεις και τα αξιοθέατα της περιοχής. Κατά τη διάρκεια της ημερήσιας αλιευτικής εκδρομής, οι τουρίστες ενημερώνονται από το πλήρωμα για τα αλιεύματα και μπορούν να τα γευτούν, είτε εν πλω είτε σε κάποιο τοπικό παραδοσιακό εστιατόριο (<http://www.opengon.gr/ythynal/?p=14>). Το όφελος από τον αλιευτικό τουρισμό είναι πολλαπλό. Πιο συγκεκριμένα, προσφέρει πρόσθετο εισόδημα στους αλιείς, δημιουργεί νέες θέσεις εργασίας για τις γυναίκες τους αλλά και νέες επαγγελματικές προοπτικές για τα παιδιά τους. Οι απαραίτητες προσαρμογές των αλιευτικών σκαφών (ώστε να πληρούν τις προδιαγραφές υγιεινής και ασφαλείας), καθώς και το πρόγραμμα της βασικής εκπαίδευσής σας (ώστε να παρέχονται ποιοτικές τουριστικές υπηρεσίες) προβλέπεται να επιδοτηθούν, εφόσον ο αλιευτικός τουρισμός ενταχθεί στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα 'Αλιεία' 2007-2013 (http://www.alieia.gr/4pp/docs_el.htm).

Η εφαρμογή του αλιευτικού τουρισμού στην Ελλάδα, αναμένεται να ενισχύσει το εισόδημα των αλιέων, να διαφοροποιήσει το προσφερόμενο τουριστικό προϊόν στις περιοχές των οποίων η οικονομία εξαρτάται από την αλιεία και να προωθήσει μια εναλλακτική τουριστική πρόταση που να σέβεται το φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον, πάντα με την ενεργό συμμετοχή και δράση τόσο των αλιέων όσο και της τοπικής κοινωνίας.

Παράδειγμα 1: Ο αλιευτικός τουρισμός στην Ικαρία

Η υπεύθυνη του Τμήματος Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων της Αγροτουριστικής Α.Ε. και Project Manager του έργου, κα Ρένα Καπουτσή, στην ομιλία της, υπογράμμισε ότι *"ο αλιευτικός τουρισμός δίνει τη δυνατότητα στους αλιείς να χρησιμοποιούν τα σκάφη τους για ψυχαγωγικό σκοπό, χωρίς να εγκαταλείψουν την κύρια επαγγελματική τους δραστηριότητα. Μπορούν να επιβιβάζουν τουρίστες, οι οποίοι ενδιαφέρονται να παρακολουθήσουν ή και να συμμετέχουν στη διαδικασία του ψαρέματος κάνοντας μια ημερήσια εκδρομή στη θάλασσα. Το κέρδος από τον αλιευτικό τουρισμό είναι πολλαπλό: στους*

αλιείς προσφέρει πρόσθετο εισόδημα, δημιουργεί θέσεις εργασίας για τις γυναίκες και διαφοροποιημένες επαγγελματικές προοπτικές για τα παιδιά τους, ενώ δίνει την ευκαιρία στους τουρίστες να γνωρίσουν από κοντά το επάγγελμα του ψαρά. Ακόμα, με τον αλιευτικό τουρισμό αναπτύσσονται οικονομίες κλίμακας, αφού με την ολοκλήρωση της αλιευτικής εκδρομής οι επισκέπτες μπορούν να γευθούν τα αλιεύματα εν πλω, στην παραλία ή και σε τοπικό εστιατόριο".

Όπως χαρακτηριστικά τόνισε η κα Καπουτσή "η εφαρμογή του αλιευτικού τουρισμού και του ιχθυοτουρισμού στην Ελλάδα αναμένεται να διαφοροποιήσει το προσφερόμενο τουριστικό προϊόν στις περιοχές των οποίων η οικονομία εξαρτάται από την αλιεία, να ενισχύσει το εισόδημα των αλιέων και να προωθήσει μια εναλλακτική τουριστική πρόταση που να σέβεται το φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον". Με τον αλιευτικό τουρισμό δημιουργείται η προοπτική αιφύρου ανάπτυξης των παράκτιων περιοχών με την ενεργό δράση τόσο των αλιέων όσο και της τοπικής κοινωνίας.

Πηγή: www.traveldailynews.gr, 11/6/2008

3.2.10. Τουρισμός υπαίθρου

Με τον όρο 'τουρισμός της υπαίθρου' εννοούμε τις ήπιες εναλλακτικές μορφές βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης και πολυδραστηριότητας που πραγματοποιούνται γενικότερα στην ύπαιθρο και που σύμφωνα με το Ινστιτούτο Τοπικής Αυτοδιοίκησης (2008) στόχο έχουν:

- Να γνωρίσει ο επισκέπτης της υπαίθρου, τα πολιτισμικά στοιχεία και τα αυθεντικά χαρακτηριστικά της, τις ασχολίες των κατοίκων της υπαίθρου, τα τοπικά τους προϊόντα, την παραδοσιακή τους κουζίνα και την καθημερινή τους ζωή.
- Να φέρει τον επισκέπτη σε επαφή με τη φύση, καθώς και με τις δραστηριότητες στην ύπαιθρο, στις οποίες θα μπορεί να συμμετέχει, να ψυχαγωγηθεί και να νοιώσει τη χαρά της περιήγησης, της γνώσης, της πληροφόρησης και της ανακάλυψης.

- Να κινητοποιήσει τις παραγωγικές, πολιτισμικές και αναπτυξιακές δυνάμεις του τόπου, συμβάλλοντας έτσι στην αειφόρο οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη του αγροτικού χώρου

Ο όρος 'τουρισμός υπαίθρου' επικαλύπτει και άλλες επί μέρους δραστηριότητες που πραγματοποιούνται στην ύπαιθρο, όπως αθλήματα, τουρισμό περιπέτειας, οικοτουριστικές δραστηριότητες κ.α. Μπορούμε να πούμε ότι ο τουρισμός υπαίθρου είναι ένα σύνθετο προϊόν αποτελούμενο από τον συνδυασμό των επιμέρους ειδικών μορφών τουρισμού που μπορούν να αναπτυχθούν σε κάθε περιοχή και ανάλογα με τη φέρουσα ικανότητά της. Για να αναπτυχθεί ο τουρισμός υπαίθρου πρέπει να συντρέχουν οι κατάλληλες συνθήκες- προϋποθέσεις οι οποίες σχετίζονται με την ύπαρξη καταλυμάτων μικρής κλίμακας, ένα δίκτυο υπηρεσιών και υποδομών στην ευρύτερη περιοχή (μέσα μεταφορές, δρόμοι κτλ.), κάλυψη σε θέματα ιατρικών αναγκών – αν αυτές προκύψουν - οργανωμένο δίκτυο πληροφόρησης, χαρτογράφησης και σηματοδότησης για τον σωστό προσανατολισμό και ξενάγηση στην ευρύτερη περιοχή, αλλά κυρίως υποδομές οι οποίες θα εξυπηρετούν τη ζήτηση των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού με τις οποίες συνδέεται ο τουρισμός υπαίθρου (ITA, 2008).

Διάφοροι tour operators προσφέρουν ήδη πακέτα που συνδυάζουν διάφορες δραστηριότητες υπαίθρου, για πολλές περιοχές, μέσα στις οποίες είναι και νησιά στις Κυκλάδες. Το παράδειγμα της Εικόνας 23 είναι από πακέτο για τη Νάξο, από Γερμανό tour operator, και προσφέρει ποδηλασία, κατάδυση, ιστιοπλοΐα με καταμαράν κ.α. Στα νησιά των Κυκλάδων, η τουριστική ανάπτυξη έχει κυρίως επικεντρωθεί στις παράκτιες περιοχές, ενώ πολλά νησιά έχουν ενδιαφέρουσα ενδοχώρα και τουριστικούς πόρους που μπορούν να αναπτυχθούν. Η οργάνωση επισκέψεων σε περιοχές φυσικού κάλλους και σε ενδιαφέροντα της φύσης, όπως σπήλαια, πηγές, σε μνημεία της ενδοχώρας, και η οριοθέτηση περιηγητικών διαδρομών, με καθοδήγηση στους επισκέπτες, από ντόπιους κατοίκους (ακόμη και από μαθητές γυμνασίων – λυκείων που γνωρίζουν τις ιδιαιτερότητες του νησιού τους) σε περιοχές και τοποθεσίες, π.χ. κάστρων (ενδεικτικά στα νησιά Σίφνο, Ίο, Κέα,

Σέριφο, κ.α.), ανεμόμυλους (ενδεικτικά στα νησιά Ίο και Μήλο), ανεκμετάλλευτες ιαματικές πηγές (όπως ενδεικτικά στην Ανάφη), σπήλαια (όπως ενδεικτικά στην Αντίπαρο, Κύθνο, Νάξο, κ.α.) μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο δραστηριοτήτων τουρισμού υπαίθρου που να απομακρύνεται από την παραλία και να αυξήσει τα αξιοθέατα των νησιών, συγχρόνως δημιουργώντας υπηρεσίες που μπορούν να πουληθούν στους επισκέπτες.

Εικόνα 23: Τουριστικό πακέτο με προσφορές στη Νάξο

naxos

Flivos Sportclub Card / St. George Beach
 + Infomailing und Willkommensgetränk
 + Stadt- und Kastrolführung
 + 1 BBQ pro Woche
 + 1 Windsurfschnupperstunde für Anfänger
 + 1 Katamaranschnuppertörn mit Lehrer
 + frei Nutzung der Fitnessgeräte am Pool
 + Bikebenutzung (Classic Cruiser)
 + Kinderfahrräder
 + Kiddyclub für 4-12jährige Kinder (3x3 Stunden in der Woche, ab mind. 2 Kinder)
 + Benutzung der Open-Air-Fitness-Geräte
 + Wellnessberatung
 - im Preis inkludiert bei Hotelbuchung St. George Beach

Flivos Sportclub Card / Mikri Viglia
 + Infomailing und Willkommensgetränk
 + Bikebenutzung (Classic Cruiser)
 - im Preis inkludiert bei Hotelbuchung Mikri Viglia

Weitere Sportangebote
 Frühbucherpreis: Bei Buchung bis 25.02. gibt es auf alle Sportleistungen eine Ermäßigung von 5% sowie Sonderpreise für die komplette Reise.

der kleinen Kykladen Iraklia, Shinoussa und Koufonissi bieten sich
 Etappenziel an, aber auch bekanntere Inseln wie Santorini, Paros oder Myk werden angesteuert. Die Routenplanung wird in Absprache zwischen dem d
 schen Skipper Kette Priessner und den Gästen festgelegt. Einbezogen werde
 Sicherheitsgründen die aktuellen Wind- und Wettervorhersagen. Die Segel
 "Christiana" ist 10 Meter lang und bietet für 2 bis 4 Personen einen sehr g
 Komfort. Bei größeren Teilnehmerzahlen wer
 den größere oder mehrere Schiffe eingesetzt.

Biken und Wandern: Naxos hat aufgrund seiner
 Berge und landschaftlichen Schönheit tolle Bike-
 und Wandertails zu bieten. Es gibt Touren aller
 Schwierigkeitsgrade. Die neuen Ghost
 Mountainbikes haben Federgabeln und sind mit
 Shimano Deore oder Deore LX ausgestattet. Die
 Naxotin Stella zeigt die botanischen und kulturell
 en Besonderheiten ihrer Insel bei speziell ausge-
 arbeiteten Wandertouren (ab Naxos Stadt).

PADI Tauchcenter: In der Plaza (ca. 5 km vom
 Flivos) gibt es einen professionellen Tauchcenter. Anfänger können hier
 Open Water Lizenz machen. Für diejenigen, die schon tauchen können, g
 interessante Wrack- und Höhlentauchgänge.

Sportpaket (nur am St. George Beach): Das Sportpaket beinhaltet Windski
 katamaranseelen und Mountainbiken, in der Vor- und Nachsaison ist es bi

Πηγή: Sun + Fun Sport Reisen Journal - Traumspot. 2008, σελ.34

3.2.11. Αθλητικός τουρισμός

Ο αθλητικός τουρισμός είναι μια εναλλακτική μορφή τουρισμού κατά την οποία ο τουρίστας επιλέγει έναν προορισμό επειδή του προσφέρει τις υποδομές ή το φυσικό περιβάλλον να εξασκήσει ή να παρακολουθήσει το αγαπημένο του άθλημα. Η Ελλάδα μετά τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004

μπήκε στην παγκόσμια αγορά του αθλητικού τουρισμού, όμως δεν εκμεταλλεύτηκε αυτό το ανταγωνιστικό της πλεονέκτημα. Τα τελευταία χρόνια γίνεται μια προσπάθεια να αναθερμανθεί το ενδιαφέρον της διεθνούς αλλά και της εγχώριας αγοράς για τον αθλητικό τουρισμό (ΣΕΤΕ, 2010). Μπορούμε να κάνουμε δυο ειδών κατηγοριοποιήσεις για τον αθλητικό τουρισμό (Hudson, 2003):

1. κατηγοριοποίηση που αφορά το αν οι τουρίστες είναι συμμετέχοντες στα αθλήματα ή αν είναι απλά θεατές που ταξιδεύουν για το αγαπημένο τους άθλημα.
2. κατηγοριοποίηση που αφορά το γεγονός, δηλαδή αν οι αθλητικοί αγώνες έχουν επαγγελματικό (π.χ. αγώνες ποδοσφαιρικού πρωταθλήματος) ή ερασιτεχνικό χαρακτήρα (ερασιτέχνες surfers, mountain bikers κτλ.).

Οι δραστηριότητες αθλητικού τουρισμού επαγγελματικού χαρακτήρα μπορεί να περιλαμβάνουν ταξίδια για την προετοιμασία των ομάδων σε αθλητικές εγκαταστάσεις (προπονητικός αθλητικός τουρισμός). Επίσης μπορούμε να κατηγοριοποιήσουμε τις αθλητικές δραστηριότητες σε σχέση με τον γεωγραφικό χώρο όπου γίνονται (Χατζηεμμανουήλ κ.ά., 2010):

- Τα αθλήματα στον αέρα (αιωροπτερισμός, αλεξίπτωτο πλαγιάς κτλ.)
- Τα χερσαία σπορ στην ξηρά (ιππασία, ποδηλασία, ποδηλασία βουνού, μηχανές χώματος κ.α.)
- Τα θαλάσσια σπορ στη θάλασσα (καταδύσεις, θαλάσσιο σκι, windsurfing, κτλ.)

Ειδικά για το καταδυτικό τουρισμό θα γίνει ξεχωριστή αναφορά παρακάτω λόγω του ιδιαίτερου ενδιαφέροντος που έχει για τις Κυκλάδες. Στα νησιά των Κυκλάδων δραστηριοποιούνται αρκετές επιχειρηματικές προσπάθειες που να αφορούν την ανάπτυξη του αθλητικού τουρισμού. Όμως συχνά το νομοθετικό πλαίσιο δεν διευκολύνει την επέκτασή τους. Μέχρι σήμερα τα χερσαία αθλήματα δεν γνωρίζουν μεγάλη ανάπτυξη στα νησιά των Κυκλάδων. Υπάρχουν όμως μεμονωμένες προσπάθειες οι οποίες αγωνίζονται να επιβιώσουν ως αυτόνομα κέντρα αθλητικού τουρισμού και ως δραστηριότητες

οι οποίες εμπλουτίζουν το προϊόν του κυρίαρχου μαζικού τουρισμού (π.χ. κέντρα ιππασίας και ποδηλασίας βουνού στην Πάρο, Νάξο και τη Σύρο). Ακολουθούν μερικά παραδείγματα.

Παράδειγμα 2: Νάξος – Αθλητικές Εγκαταστάσεις

Στη Νάξο ολοκληρώθηκε η επιχειρηματική προσπάθεια ιδιώτη ο οποίος στόχευε στη δημιουργία ενός αναβαθμισμένου χώρου με άρτιες εγκαταστάσεις για αθλητικές εκδηλώσεις, αγώνες και προπονήσεις ποδοσφαίρου σε συνδυασμό με παροχή ποιοτικών υπηρεσιών. Μέσω του προγράμματος 'ΙΣΤΟΣ', η επιχείρηση βελτίωσε, επέκτεινε και εμπλούτισε τις εγκαταστάσεις και τις υπηρεσίες της, δημιουργώντας υποδομή, η οποία επέτρεψε την σύναψη συνεργασιών με Ακαδημίες Ποδοσφαίρου από τα γύρω νησιά και άλλες περιοχές, καθώς και με γνωστή εταιρεία διοργάνωσης αγώνων 5x5. Πέραν της υλικοτεχνικής επέκτασης και αναβάθμισης, η υποδομή αυτή ενισχύθηκε σημαντικά σε επίπεδο παροχής υπηρεσιών και προβολής.

Ο συνδυασμός αυτός είχε ως αποτέλεσμα τη βιώσιμη λειτουργία της επιχείρησης καθ' όλη τη διάρκεια του έτους. Η υλοποίηση του έργου πραγματοποιήθηκε σε διάστημα επτά περίπου μηνών και περιλάμβανε τις παρακάτω φάσεις:

- Την κατασκευή των γηπέδων
- Την κατασκευή του παιδότοπου και την αγορά των παιχνιδιών
- Την συνολική διαμόρφωση του περιβάλλοντα χώρου
- Την προβολή της επιχείρησης με διαφημιστικό υλικό και δημιουργία ιστοσελίδας στα αγγλικά και ελληνικά

Η υλοποίηση του παραπάνω επενδυτικού σχεδίου έχει ήδη συμβάλει στην ανάπτυξη της ίδιας της επιχείρησης, αλλά και στην αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος της Νάξου.

Αναλυτικότερα:

- Η παραγωγικότητα της επιχείρησης αυξήθηκε αφού με τη δημιουργία του δεύτερου γηπέδου είναι σε θέση να ικανοποιεί διπλάσια ζήτηση στο ίδιο χρονικό διάστημα.
- Οι προσφερόμενες υπηρεσίες βελτιώθηκαν και αναβαθμίστηκαν με την καλύτερη διαμόρφωση του χώρου, την τοποθέτηση προηγμένου και ποιοτικά καλύτερου συνθετικού χλοοτάπητα και, τέλος, με τη δημιουργία του παιδότοπου που απασχολεί παιδιά μικρότερης ηλικίας.
- Η δημιουργία ζήτησης σε περίοδο χαμηλής τουριστικής κίνησης αναπτύχθηκε με τη διοργάνωση πρωταθλημάτων ανάμεσα σε Ακαδημίες του Νομού Κυκλάδων και ευρύτερα.

Η επιχείρηση λειτουργεί ακαδημία ποδοσφαίρου, όπου έμπειροι γυμναστές διδάσκουν παιδιά από πέντε έως δεκαπέντε ετών τα μυστικά του ποδοσφαίρου με σύγχρονες μεθόδους. Οι ομάδες της ακαδημίας συμμετέχουν στα τοπικά πρωταθλήματα, αλλά και σε πανελλήνια τουρνουά με πολλές και σημαντικές διακρίσεις.

Πηγή: <http://www.e-kyklades.gr/articles/istos>

Ενδεικτικό στοιχείο είναι ότι δραστηριότητες εναέριου αθλητισμού – ανεμοπτερισμού – αναπτύσσονται στον Άγιο Γεώργιο Νάξου. Στην Πούντα της Πάρου, δραστηριοποιούνται επιχειρήσεις στον χώρο του windsurfing και kitesurfing που προσφέρουν ειδικά πακέτα, και έχουν διοργανώσει διεθνή πρωταθλήματα, σε συνεργασία με επιχειρήσεις και φορείς, επιδιώκοντας την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου.

Παράδειγμα 3: Πάρος – kite board

Συγκεκριμένη επιχείρηση το 2005 είχε συνεργασία με τον αναγνωρισμένο παγκόσμιο οργανισμό “KITE BOARD PKRA” για την οργάνωση αγώνων στο ημερολόγιο του παγκόσμιου πρωταθλήματος (Grand Prix) στην Πάρο, προβάλλοντας και προωθώντας το νησί σε ολόκληρο τον κόσμο. Συνεργασίες υπήρξαν και το 2006 - 2007 με τον σημαντικότερο διοργανωτή αγώνων Kite board Pro World Tour (KPWT) για τους αγώνες που διεξήχθησαν το καλοκαίρι του 2007 με περισσότερους από 80 αθλητές από 20 χώρες όλου του κόσμου και εκατοντάδες ενθουσιώδεις οπαδούς του Kite board. Το άθλημα του kite board αποκτά φανατικούς οπαδούς – φίλους των extreme sports σε όλο τον κόσμο και έχει ήδη γίνει δημοφιλές και στην Ελλάδα (βλ. Ρόδος). Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία, το 2006, οι αθλητές που ασχολούνται παγκοσμίως με το kite board υπολογίζονται περίπου σε 150.000 - 200.000, ενώ ο θαλάσσιος στίβος της Πάρου θεωρείται από τους καλύτερους στον κόσμο για τέτοιου είδους δραστηριότητες.

Στα πλαίσια της χρηματοδότησης του επενδυτικού σχεδίου από το πρόγραμμα 'ΙΣΤΟΣ', πραγματοποιήθηκε η προμήθεια του απαραίτητου εξοπλισμού (kites, windsurfs, σωστικά μέσα για τη λειτουργία της σχολής κλπ). Η χρηματοδότηση περιλάμβανε, επίσης, κάλυψη ενεργειών για την προβολή της επιχείρησης, ενώ μεγάλη έμφαση δόθηκε στην εξασφάλιση όλων των απαραίτητων προϋποθέσεων για την ασφαλή διεξαγωγή των αγώνων και κατ' επέκταση την ασφάλεια των αθλητών, καθώς ένα πιθανό ατύχημα θα είχε αρνητικές συνέπειες τόσο στην εικόνα του σπορ, όσο και στο νησί της Πάρου ως τουριστικό προορισμό.

Η παροχή υπηρεσιών υψηλής ποιότητας και ο εκσυγχρονισμός του εξοπλισμού εξασφάλισαν την ανταγωνιστικότητα της επιχείρησης και την καταξίωσαν στο χώρο του kite board.

Πηγή: <http://www.e-kyklades.gr/articles/istos>

Παράδειγμα 4: Πάρος – Windsurfing

Για την προώθηση του θαλάσσιου τουρισμού στο νησί της Πάρου, πραγματοποιήθηκε το πρόγραμμα “ISLAND HOPPING WINDSURFING ADVENTURE” το οποίο συνδυάζει θαλάσσιο και αθλητικό τουρισμό σε έναν παγκοσμίως γνωστό και προβεβλημένο θαλάσσιο στίβο με την ανερχόμενη και δημοφιλή πρακτική του island-hopping. Το πρόγραμμα είχε τη μορφή ενός αγώνα πολλαπλών διαδρομών σε γειτονικά νησιά (Νάξο και Μικρές Κυκλάδες), με αφετηρία και τερματισμό την παραλία της Χρυσής Ακτής στην Πάρο. Στόχος του προγράμματος ήταν η ανάδειξη των Κυκλάδων και ιδιαίτερα της Πάρου ως ιδανικού τόπου για θαλάσσια σπορ και ειδικά για wind-surfing, καθώς το νησί έχει δείξει και στο παρελθόν τάσεις προς την ανάπτυξη θαλάσσιων μορφών τουρισμού με την οργάνωση του Παγκόσμιου και Πανελληνίου Πρωταθλήματος Ιστιοσανίδας. Παράλληλα, με την εφαρμογή του προγράμματος αυτού, υποστηρίχθηκε η διεύρυνση της τουριστικής περιόδου.

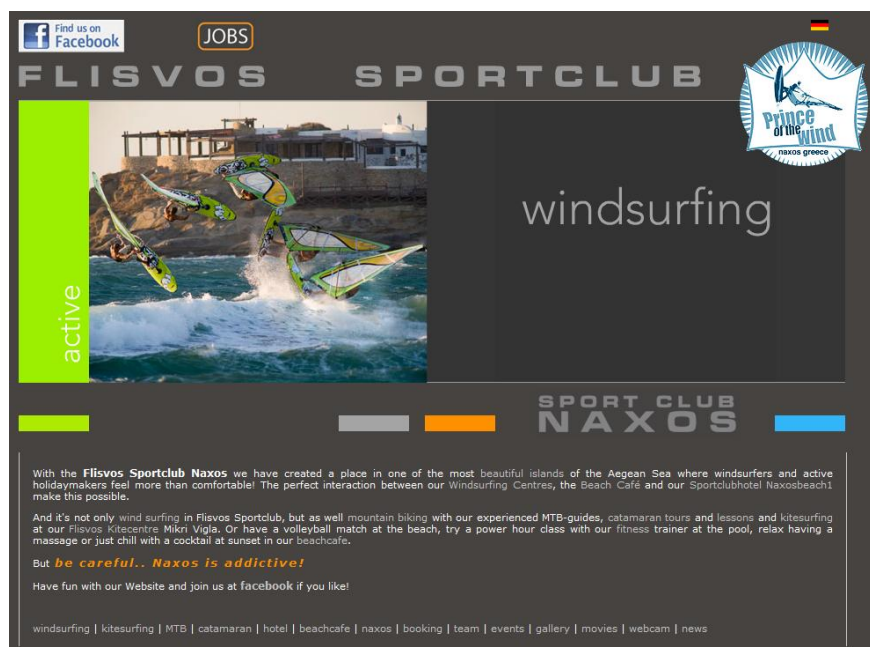

Η υλοποίηση του παραπάνω έργου ολοκληρώθηκε στα πλαίσια της χρηματοδότησης του προγράμματος ‘ΙΣΤΟΣ’, με την προμήθεια του απαραίτητου εξοπλισμού και σωστικού φουσκωτού σκάφους για την παρακολούθηση και την ασφάλεια των αθλητών κατά τη διάρκεια του αγώνα και τα αγωνιστικά σκάφη (surf) με τον πλήρη εξοπλισμό τους. Το πρόγραμμα περιλάμβανε, επίσης, δαπάνες για την προβολή και τη δημοσιοποίηση του προγράμματος, την κατασκευή website, τον σχεδιασμό και την εκτύπωση των φυλλαδίων και την προβολή στον τύπο.

Πηγή: <http://www.e-kyklades.gr/articles/istos>

Ο πλήρης κατάλογος με παρόμοια παραδείγματα επιδοτήσεων επιχειρήσεων βρίσκεται στην ιστοσελίδα του Επιμελητηρίου Κυκλάδων (www.e-kyklades.gr/images/istos_pinakas_F7371.pdf). Ειδικά για το άθλημα της ιστιοσανίδας, χαρακτηριστικό είναι το παρακάτω παράδειγμα, από τοπική επιχείρηση στην Πάρο, που προβάλλει και μέσω διαδικτύου τις υπηρεσίες της (Εικόνα 24). Στον τομέα των προπονητικών κέντρων, που χαρακτηρίζονται ως 'εγκαταστάσεις ειδικής τουριστικής υποδομής', έχει διαμορφωθεί το νομοθετικό πλαίσιο (Ν. 3844/2010 - ΦΕΚ 63/Α'/3-5-2010) ενώ δραστηριοποιούνται και συμβουλευτικές εταιρείες για να υποστηρίξουν ενδιαφερόμενους επενδυτές.

Εικόνα 24: Προβολή τοπικής επιχείρησης για το windsurfing στη Νάξο

Πηγή: www.flisvos-sportclub.com

3.2.12. Καταδυτικός τουρισμός

Η ιδιαίτερη καθαρότητα των ελληνικών θαλασσών και ο τεράστιος πλούτος του βυθού, αποτελούν πόλο έλξης για όσους αναζητούν τη μαγεία της υποβρύχιας εξερεύνησης. Με μάσκα επιτρέπεται παντού η ελεύθερη κατάδυση, αλλά η κατάδυση με τη χρήση φιαλών ατμοσφαιρικού αέρα (80% άζωτο + 20% οξυγόνο) απαγορεύεται σε περιοχές με υποθαλάσσιες αρχαιότητες. Στην Ελλάδα λειτουργούν δεκάδες σχολές καταδύσεων, που

υπόκεινται σε ειδική άδεια του Υπουργείου Εμπορικής Ναυτιλίας. Όλοι οι αυτοδύτες υποχρεούνται να συμφωνούν και να τηρούν τους κανονισμούς και τους περιορισμούς των ανάλογων νόμων, κυρίως του νόμου 5351/32 περί αρχαιοτήτων. Υποβρύχιες δραστηριότητες με καταδυτικό εξοπλισμό επιτρέπονται από την ανατολή μέχρι τη δύση του ηλίου. Η δραστηριότητα του καταδυτικού τουρισμού έχει αναπτυχθεί ακόμη περισσότερο μετά τον πρόσφατο νόμο που αποδέσμευσε περιοχές. Στα νησιά των Κυκλάδων λειτουργούν πολλές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται παρέχοντας υπηρεσίες, εκπαίδευση και εξοπλισμό καταδύσεων (περισσότερο ανεπτυγμένη είναι η δραστηριότητα στη Μύκονο, Σαντορίνη, Νάξο, Πάρο, αλλά επίσης στην Ιο, Σύρο, Μήλο, κ.α.). Σήμερα στην Ελλάδα επισκέπτες καταδύσεων είναι κυρίως Γερμανοί, Βρετανοί, Σκανδιναβοί, Γάλλοι, Ιταλοί και ακόμα και Ρώσοι τουρίστες (Πηγή: <http://thetravellernews.com/ellada-kataditikos-tourismo/> 01-09-2011). Το νησιωτικό περιβάλλον της Ελλάδος, και αντίστοιχα των Κυκλάδων, χαρακτηρίζεται από τα ακόλουθα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα:

- Άριστες κλιματολογικές συνθήκες και μεγάλη ηλιοφάνεια
- Ποικιλότητα γεωμορφολογίας βυθών λόγω νησιωτικών συμπλεγμάτων
- Διάφορα ενδιαφέροντα για τους αυτοδύτες:
 - Ανάγλυφα του βυθού, βραχώδης και σπήλαια
 - Μεγάλη ορατότητα (διαύγεια)
 - Υψηλότερες θαλάσσιες θερμοκρασίες

Με το δεδομένο ότι οι καταδύσεις μπορούν να γίνονται θεωρητικά όλες τις εποχές του έτους, ενώ στην Ευρώπη και μόνο υπάρχουν περίπου 3,5 εκατομμύρια αυτοδύτες, από τους οποίους οι 800.000 συμμετέχουν σε οργανωμένα ταξίδια καταδύσεων, είναι προφανές ότι υπάρχει μεγάλο πεδίο για την προσέλκυση της μορφής αυτής στις Κυκλάδες. Η λειτουργία ενός κέντρου προϋποθέτει ειδική άδεια από το Υπουργείο Εμπορικής Ναυτιλίας, ενώ η εκπαίδευση των αυτοδυτών γίνεται από ειδικούς εκπαιδευτές που πρέπει να έχουν μία αναγνωρισμένη πιστοποίηση. Η δραστηριότητα μπορεί να πραγματοποιείται και από εμπορικό κατάστημα ειδών ανάλογου εξοπλισμού, σε συνεργασία με πιστοποιημένο εκπαιδευτή – συνοδό. Θα πρέπει να σημειωθεί πως με πρόσφατο νόμο έχουν οριστεί και οι περιοχές

που για αρχαιολογικούς κυρίως λόγους, είναι απαγορευμένες για καταδύσεις, που οι σημαντικότερες αναφέρονται στον Πίνακα 3.

Πίνακας 3: Απαγορευμένες περιοχές καταδύσεων στις Κυκλάδες

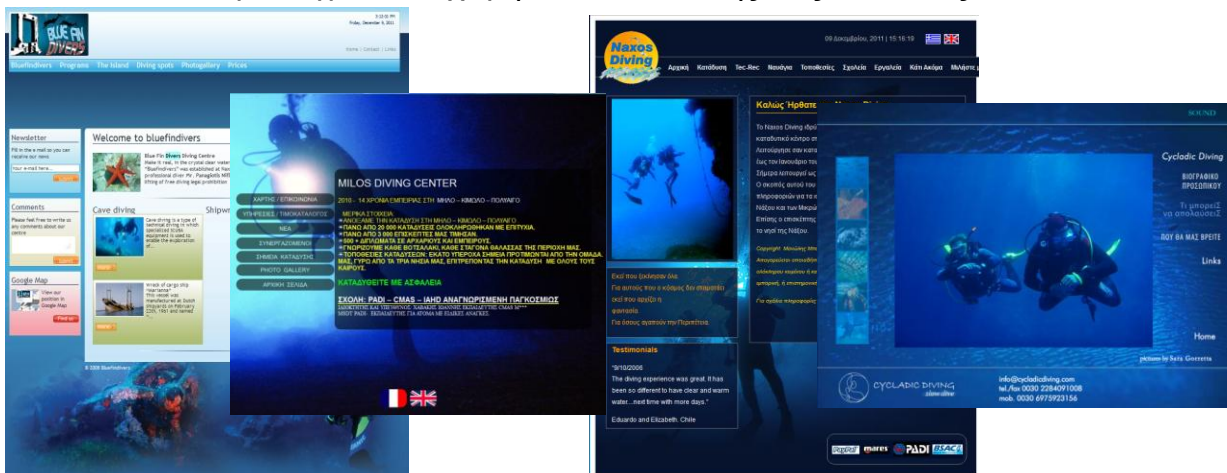
- Νήσος Κέα (Οτζιά)
- Νήσος Πάρος (Όρμος Παροικιάς)
- Νήσος Νάξος (Γκρότα, Παλατάκι, Προλιμένας)
- Νήσος Σαντορίνη (Καλντέρα)

Πηγή: www.theabyss.gr

Η προσέλκυση πελατών μπορεί να γίνει είτε περιστασιακά από τους επισκέπτες του νησιού, είτε, πιο οργανωμένα (και πιο αποδοτικά) με συνεργασία με ταξιδιωτικά πρακτορεία που οργανώνουν τέτοια ταξίδια (πολλά θα βρείτε στις σελίδες των καταδυτικών περιοδικών, ελληνικών και ξένων). Το χαρακτηριστικό της δραστηριότητας είναι ότι μπορεί να γίνεται θεωρητικά σε όλες τις εποχές του χρόνου, αλλά πάντως και εκτός τουριστικής σαιζόν.

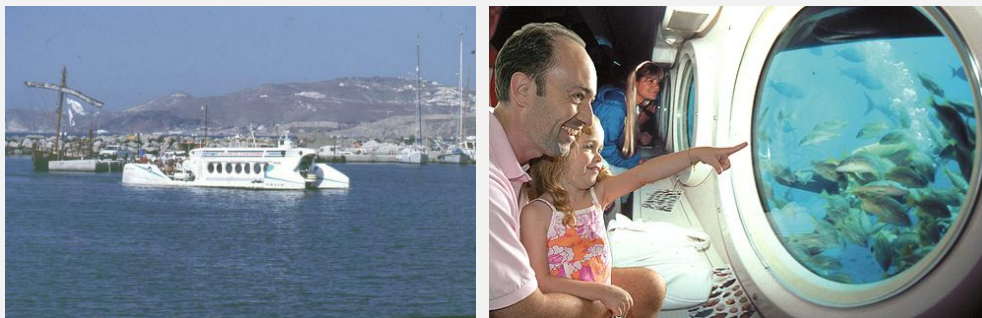
Εικόνα 25: Παραδείγματα επιχειρήσεων κατάδυσης στις Κυκλάδες

Πηγές: www.bluefindivers.gr, www.milosdiving.gr, www.naxosdiving.com, www.cycladicdiving.com/

Πολλές επιχειρήσεις καταδυτικού τουρισμού δραστηριοποιούνται στις Κυκλάδες, ενδεικτικά παρουσιάζουμε τις ιστοσελίδες από επιχειρήσεις στη Νάξο και στη Μήλο (Εικόνα 25), ενώ εύκολα μπορούν να επισημάνθουν περισσότερες από 20 μέσω Διαδικτύου. Μια ενδιαφέρουσα και πρωτότυπη επιχειρηματική δραστηριότητα που λαμβάνει χώρα στην Σαντορίνη από το 2003, είναι οι ομαδικές καταδύσεις με υποβρύχιο στον πυθμένα της καλδέρας (Παράδειγμα 5).

Παράδειγμα 5: Σαντορίνη - Καταδύσεις με υποβρύχιο

Λέγεται Ατλαντίς-Σαντορίνη 1 και εκτελεί δρομολόγια στον υπέροχο βυθό της Σαντορίνης. Πρόκειται για ένα λιτό, υπερσύγχρονο σκάφος, που έχει τη δυνατότητα να οδηγεί στα τριάντα μέτρα βάθος 28 επιβάτες κάθε φορά. Η περιηγητική διαδρομή εκτυλίσσεται στην περιοχή της Βλυχάδας, διαρκεί μία ώρα και σας επιτρέπει να δείτε τις υποθαλάσσιες ρίζες του ηφαιστείου. Αυτό σημαίνει ότι έχετε τη μοναδική δυνατότητα να δείτε την υποθαλάσσια όψη του ηφαιστείου και τους περίπλοκους σχηματισμούς της λάβας. Η πανίδα και η χλωρίδα είναι πολύ πλούσιες, ενώ η διαδρομή έχει σχεδιαστεί ώστε το υποβρύχιο να περνάει και από ένα ναυάγιο (ως γνωστόν τα ναυάγια αποτελούν ιδανικές φωλιές για τα ψάρια). Εδώ οι δύο δύτες που σας ακολουθούν αναλαμβάνουν ρόλο... σόουμαν, παίζοντας με τα ψάρια και παροτρύνοντάς τα να βγουν από τις φωλιές τους. Εξωτερικά το υποβρύχιο μοιάζει με μικρό flying dolphin. Η εσωτερική καμπίνα του σκάφους είναι ένας επιμήκης κυλινδρικός χώρος, με δύο σειρές από πάγκους που προορίζονται για τους επισκέπτες. Σε κάθε βόλτα το υποβρύχιο συνοδεύεται από σκάφος επιφανείας, ενώ δύο δύτες το ακολουθούν.

Το σκάφος φτάνει στα 25 με 30 μέτρα βάθος. Το Ατλαντίς Σαντορίνη 1 εκτελεί περίπου 10 δρομολόγια την ημέρα. Η σεζόν του διαρκεί από την άνοιξη ως το Σεπτέμβριο. Η τιμή κατ' άτομο υπολογίζεται στα 50€ περίπου. Πληροφορίες Great Blue Santorini, 22860/28900-1.

Πηγές: <http://diafygi.pblogs.gr/tags/santorini-gr/pages/6.html>, Τα Νέα (13/3/2003), <http://www.traveldailynews.gr/news/article/10868>,

3.2.13. Θαλάσσιος τουρισμός

“Ο θαλάσσιος τουρισμός και το yachting διαχρονικά υπήρξε και συνεχίζει να αποτελεί έναν από τους κεντρικούς πυλώνες στήριξης του ελληνικού τουρισμού. Τα θαλάσσια σπορ, οι κρουαζιέρες, η κατασκευή σύγχρονων μαρίνων που θα φιλοξενούν τους επισκέπτες που έρχονται για τη θάλασσα και το yachting είναι τέσσερα βασικά στοιχεία που συνθέτουν το τοπίο του σύγχρονου θαλάσσιου ελληνικού τουρισμού ο οποίος, σε συνδυασμό με τις μοναδικές θαλάσσιες ακτές, μπορεί να αποτελέσει την εμπροσθοφυλακή της τουριστικής ανάπτυξης στη χώρα μας και κατ' επέκταση της οικονομικής αναζωογόνησης της περιφέρειας”.

Εικόνα 26: Ιδιωτική θαλάσσια περιήγηση στις Μικρές Κυκλάδες

Πηγή: www.cyclades-tour.gr

Τα παραπάνω αποτελούν δηλώσεις αρμοδίων του τέως Υπουργείου Τουριστικής Ανάπτυξης, και αναγνωρίζουν τη σημασία αυτής της δραστηριότητας. Ο θαλάσσιος τουρισμός περιλαμβάνει μια ευρεία γκάμα δραστηριοτήτων που σχετίζονται με τη θάλασσα. Ο τουρίστας επιλέγει να περάσει τον χρόνο του 'εν πλω' έχοντας σαν μέσο μετακίνησης, διαμονής και ψυχαγωγίας ένα θαλάσσιο μεταφορικό μέσο (π.χ. ιστιοφόρο, γιωτ κτλ.). Οι διακοπές του ακολουθούν ένα προκαθορισμένο συνήθως πρόγραμμα θαλάσσιας περιήγησης το οποίο συχνά μπορεί να το διαμορφώσει και ο ίδιος ο τουρίστας. Τα κύρια προϊόντα του θαλάσσιου τουρισμού είναι οι κρουαζιέρες, το yachting – ιδιωτική θαλάσσια περιήγηση και η παράκτια τουριστική ναυσιπλοΐα (Λαγός, 2005).

Ο τουρισμός κρουαζιέρας διαφέρει στο ότι για τον προορισμό – νησί είναι ημερήσιος τουρισμός, δεδομένου ότι ο τουρίστας σταματάει για μία επίσκεψη που διαρκεί μερικές ώρες. Όμως είναι σημαντική δραστηριότητα γιατί οι τουρίστες της κρουαζιέρας έχουν διάθεση και να γνωρίσουν την περιοχή προσέγγισης και να κάνουν τοπικές εκδρομές και αγορές. Η Ελλάδα, και ιδιαίτερα η περιοχή των Κυκλάδων κατατάσσεται ανάμεσα στους πρώτους παγκοσμίως προορισμούς όσον αφορά τις κρουαζιέρες, με σημαντικότερους λιμένες προσέγγισης κρουαζιεροπλοίων την Μύκονο και την Σαντορίνη (Εικόνα 27).

Εικόνα 27: Τυπικό πρόγραμμα κρουαζιέρας

The screenshot shows the Celebrity Cruises website. At the top, there's a navigation bar with the text "MEDITERRANEAN CRUISE VENICE ROMÉ CELEBRITY BARCELONA SANTORINI MYKONOS ATHENS CELEBRITY" and "HOME | CARIBBEAN ADVENTURES | EUROPEAN CRUISES | GALAPAGOS XPEDITIONS | REPOSITIONING SAILINGS". The main header features a large image of a cruise ship and the "Celebrity cruise destinations by Global travel destinations" logo, with a call number "(877) 394-8130". Below this is a search interface with filters for "Search all Cruises" (Destinations, Dates, Ships, Prices, Lengths, Country) and "Sort selections by" (Captain's Club, Culinary Cruises, Reduced Airfare, Virtuoso, Expeditions, Special Savings). The main content area is titled "Mediterranean Cruises by Celebrity Cruises" and includes text about the region's beauty and cuisine, followed by descriptions of Venice, Dubrovnik, Santorini, and Capri. A small image of Santorini is visible on the right. The footer includes "Celebrity Cruise Planner".

Πηγή: <http://www.celebritycruisedestinations.com/celebrity-mediterranean-cruises.html>

Τα άλλα νησιά των Κυκλάδων δεν είναι εύκολο να περιληφθούν στην λίστα των προσεγγίσεων γιατί τα μεγάλα κρουαζιερόπλοια απαιτούν σημαντικές λιμενικές υποδομές. Όμως, υπάρχει και ανεπτυγμένη δραστηριότητα μικρών κρουαζιερόπλοιων, αν και ακόμη σε χαμηλό βαθμό στην Ελλάδα (είναι πολύ ανεπτυγμένη στα γειτονικά παράλια της Τουρκίας, όπου μικρότερα σκάφη και καΐκια οργανώνουν παράκτιες περιηγήσεις για μικρές ομάδες τουριστών).

Η ιστιοπλοΐα είναι άλλη μορφή του θαλάσσιου τουρισμού, και συνδέεται εδώ και πολλά χρόνια με τον χώρο των Κυκλάδων, που θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι ιδανικός, εξαιτίας της πολυνησιακού χαρακτήρα του, της μορφολογίας των νησιών, του κλίματος και βέβαια των φυσικών και πολιτιστικών πόρων που τα διακρίνουν. Για την ανάπτυξη αυτή απαραίτητα είναι κατάλληλες εγκαταστάσεις ελλιμενισμού και αγκυροβολίων, και για τα τουριστικά σκάφη οι μαρίνες (ΙΤΕΠ, 2009). Ειδικά στις Κυκλάδες υπάρχει υστέρηση στην κατασκευή μαρινών, με εξαίρεση την Μύκονο και την Σύρο. Στα περισσότερα άλλα νησιά οι ανάγκες ελλιμενισμού καλύπτονται από τις υφιστάμενες λιμενικές εγκαταστάσεις και προβλήτες. Κάθε νησί έχει φυσικά αγκυροβόλια, λιμενικές εγκαταστάσεις, γραφικά τοπία, σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό, έτσι ώστε οι τουρίστες - ιστιοπλόοι να μπορούν να ικανοποιήσουν τις ανάγκες τους. Επιπλέον επειδή οι αποστάσεις μεταξύ νησιών είναι μικρές, η επικοινωνία μεταξύ των κυκλαδίτικων νησιών είναι εύκολη, και οι συνδυασμοί των τόπων που μπορεί κανείς να επισκεφθεί πάρα πολλοί.

Η επιχειρηματική δραστηριότητα σε επίπεδο μικρομεσαίας επιχείρησης αφορά κυρίως σε ενοικιάσεις ιστιοπλοϊκών σκαφών (π.χ. Μπατσί Άνδρου, Παροικιά Πάρου, Χώρα Μυκόνου, και Ερμούπολη Σύρου) και τοπικές υπηρεσίες ανεφοδιασμού και αγκυροβολίων. Οι επενδύσεις που χρειάζονται για την λειτουργία επιχείρησης ενοικίασης σκαφών είναι σημαντικές ανάλογα με το πλήθος των σκαφών. Οι άλλες υπηρεσίες μπορούν να προσφέρονται πιο εύκολα και με λιγότερη οικονομική επένδυση. Το πρόβλημα είναι ότι ακόμη δεν υπάρχει επαρκής ενημέρωση των ενδιαφερομένων τουριστών για τις παροχές και υπηρεσίες που μπορούν να βρουν σε κάθε νησί και αυτό ίσως εν μέρει να αποτελεί ευκαιρία επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Μέσω του προγράμματος 'ΙΣΤΟΣ', κατόπιν σχετικής έρευνας στις Κυκλάδες, εντοπίστηκαν κάποια σημεία στα οποία θα μπορούσαν να εστιαστούν δραστηριότητες επιχειρηματιών και τοπικών φορέων, προκειμένου να στηριχθεί ο θαλάσσιος τουρισμός στις Κυκλάδες. Οι 'Δράσεις Βελτίωσης Υποδομών' που έχουν εντοπιστεί είναι:

- Βελτίωση του ήδη υπάρχοντος δικτύου μαρίνων των Κυκλάδων
- Δημιουργία κατάλληλων συνθηκών ασφάλειας στα αγκυροβολία
- Οργάνωση κέντρων υποστηρικτικών υπηρεσιών
- Εξασφάλιση της πρόσβασης σε χώρους πολιτιστικού ενδιαφέροντος και σε συμπληρωματικές θαλάσσιες δραστηριότητες

Η παρακάτω μελέτη περίπτωσης επιχείρησης που εξειδικεύεται στις κρουαζιέρες κινήτρων, είναι ενδεικτική μιας καινοτόμου προσπάθειας που ολοκληρώθηκε πριν λίγα χρόνια με τη στήριξη Ευρωπαϊκών προγραμμάτων (Παράδειγμα 6).

Παράδειγμα 6: Σύρος - Κρουαζιέρες

Εταιρία διοργάνωσης κρουαζιέρων που δραστηριοποιούνταν στον Αργοσαρωνικό το 1995, μετέφερε την έδρα της στη Σύρο και σύμφωνα με τα στοιχεία της, τα τελευταία χρόνια, εξυπηρετεί 600 έως 800 πελάτες ετησίως. Το καινοτομικό αντικείμενο το οποίο η επιχείρηση προωθεί απευθύνεται σε μεγάλους οργανισμούς και εταιρείες, οι οποίες είτε θέλουν να προσφέρουν στα στελέχη τους κίνητρα παραγωγικότητας (incentives), είτε διακοπές με σκοπό τη σύσφιξη των σχέσεων και την ανάπτυξη ομαδικού πνεύματος και συνεργασίας (teambuilding).

Το νέο αυτό προϊόν προέκυψε από την εφαρμογή ενός ολοκληρωμένου επενδυτικού σχεδίου από την επιχείρηση, μέρος του οποίου χρηματοδοτήθηκε από το πρόγραμμα 'ΙΣΤΟΣ'. Ως ζητούμενο τέθηκε εξ' αρχής η όσο το δυνατό μεγαλύτερη άνεση και ασφάλεια των επιβατών και για αυτό το λόγο το μεγαλύτερο μέρος της χρηματοδότησης απορροφήθηκε σε δαπάνες για την

προμήθεια και εγκατάσταση του σχετικού εξοπλισμού. Το υπόλοιπο μέρος αφορούσε ενέργειες προβολής και προώθησης, όπως δημιουργία ιστοσελίδας, ενημερωτικών φυλλαδίων, συμμετοχή σε εκθέσεις κτλ.

Ο καινοτόμος χαρακτήρας του όλου εγχειρήματος έγκειται τόσο στο είδος της υπηρεσίας, όσο και στην επέκταση της τουριστικής περιόδου. Επιπλέον, για πρώτη φορά, γίνεται επαφή με μεγάλους οργανισμούς για την προσέλκυση υψηλού εισοδηματικού επιπέδου, τουρισμού. Μέσα από αυτή τη δραστηριότητα αναμένεται να τονωθεί την τοπική αγορά και να συμβάλει στην επέκταση της τουριστικής περιόδου. Τέλος, η δυνατότητα προσέγγισης πολλών διαφορετικών προορισμών από επισκέπτες (island-hopping), με παροχή υπηρεσιών υψηλής ποιότητας, αναμένεται να συμβάλει στην προβολή ακόμα και των πιο μικρών νησιών, αναπτύσσοντας ένα ρεύμα πιστών επισκεπτών (loyal customers) με υψηλή οικονομική κατάσταση, άρα και με προοπτικές αυξημένης τουριστικής κατανάλωσης.

Πηγή: <http://www.e-kyklades.gr/articles/istos>

Φυσικά δεν πρέπει να παραλείψουμε το γεγονός ότι ο θαλάσσιος τουρισμός συνδέεται με και με πληθώρα θαλάσσιων αθλημάτων, όπως είναι οι καταδύσεις και οι αγώνες ιστιοπλοΐας οι οποίοι αναφέρθηκαν προηγουμένως στην ανάλυση του αθλητικού τουρισμού. Έτσι σε δύο επίπεδα, (ερασιτεχνικού και επαγγελματικού αθλητισμού), θα μπορούσε να αναπτυχθεί η επιχειρηματική δραστηριότητα, όχι πάντα όντας άμεσα συνδεδεμένη με την παραγωγή του προϊόντος του θαλάσσιου τουρισμού, αλλά και έμμεσα ή υποστηρικτικά, π.χ. σε επίπεδο πρακτόρευσης, προώθησης του προϊόντος,

δημοσίων σχέσεων κ.α. Είναι ίσως η ιδανικότερη μορφή τουρισμού η οποία στις Κυκλάδες θα μπορούσε να συσπειρώσει επιχειρηματίες και πρωτοβουλίες από πολλά νησιά προς όφελος του νομού. Παρακάτω παρατίθεται παραδείγμα ιστοσελίδα επιχείρησης που δραστηριοποιείται στην ενοικίαση σκαφών, στην περιοχή των Κυκλάδων (Εικόνα 28).

Εικόνα 28: Παράδειγμα εταιρίας ενοικίασης σκαφών στις Κυκλάδες

Πηγή: www.milos-yachting.gr

3.2.14. Οικοτουρισμός

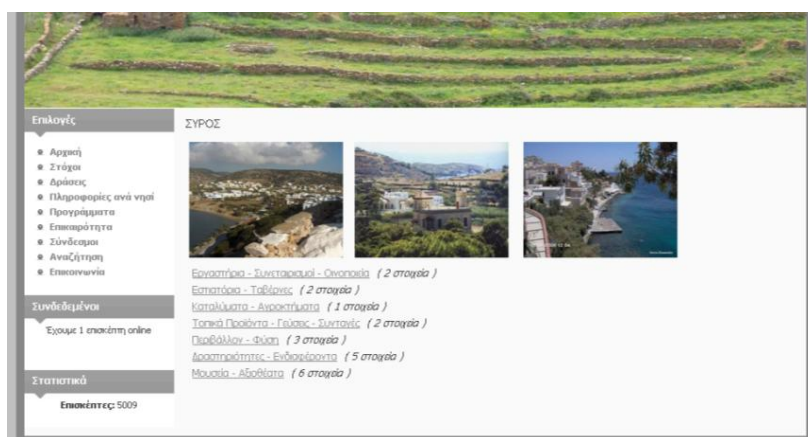
Οικοτουρισμός ή οικολογικός τουρισμός είναι ο τουρισμός που αξιοποιεί τους πόρους κυρίως του φυσικού περιβάλλοντος (Mandraka, 1998). Οι τουρίστες που επιλέγουν τον οικοτουρισμό έχουν ειδικά ενδιαφέροντα τα οποία σχετίζονται με τη φύση, το περιβάλλον, την οικολογία και τον υπεύθυνο ρόλο του ανθρώπου απέναντί τους. Δραστηριότητες αυτής της ήπιας τουριστικής ανάπτυξης θεωρούνται η παρατήρηση της χλωρίδας και πανίδας ενός τόπου (π.χ. bird watching), οι επισκέψεις σε εθνικούς δρυμούς και χαρακτηρισμένα εθνικά πάρκα, τα φωτογραφικά σαφάρι αλλά και οι πολιτιστικές περιηγήσεις (Λαγός 2005). Ο οικοτουρισμός θεωρείται μια από τις μορφές τουρισμού οι οποίες συντελούν στην αειφόρο και βιώσιμη ανάπτυξη αλλά και στην αφύπνιση των ανθρώπινων συνειδήσεων όσων αφορά τη διαχείριση του

περιβάλλοντος. Ειδικότερα, μια δραστηριότητα για να αξιολογηθεί σαν οικοτουριστική πρέπει (UNEP, 2003):

- Να προάγει θετικές περιβαλλοντικές ηθικές και να καλλιεργεί την ενδεικνυόμενη συμπεριφορά στους συμμετέχοντες
- Να μην υποβαθμίζει το φυσικό πόρο
- Να επικεντρώνεται περισσότερο στις εγγενείς παρά στις επίκτητες αξίες
- Να προσανατολίζεται γύρω από το περιβάλλον και όχι γύρω από τον άνθρωπο
- Να ωφελεί την άγρια ζωή και το περιβάλλον
- Να παρέχει άμεση επαφή με το φυσικό περιβάλλον
- Να συμπεριλαμβάνει ενεργά την τοπική κοινωνία στην τουριστική διαδικασία
- Το επίπεδο ικανοποίησης να μετράται σε κλίμακες εκπαίδευσης και/ή εκτίμησης
- Να συνεπάγεται σημαντική προετοιμασία και απαιτήσεις γνώσεων σε βάθος από μέρους των ξεναγών και συμμετεχόντων.

Οι Κυκλάδες με την πλούσια πολιτιστική και φυσική κληρονομιά τους μπορούν να αποτελέσουν ιδανικό προορισμό οικοτουρισμού. Οι πρώτες προσπάθειες έχουν γίνει ήδη, ιδιαίτερα την τελευταία 5ετία.

Εικόνα 29: Παράδειγμα προώθησης οικοτουριστικών υπηρεσιών στις Κυκλάδες

Πηγή: www.agro-kyklades.gr

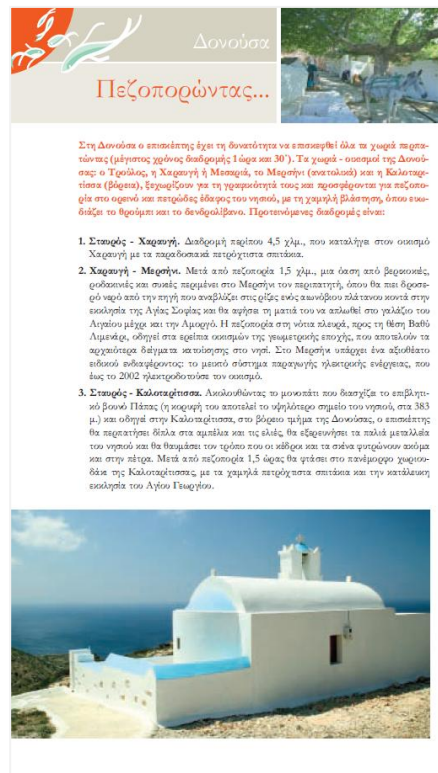
Οι Κυκλάδες διαθέτουν 20 προστατευμένες περιοχές ενταγμένες στο σχέδιο NATURA, οι οποίες περιλαμβάνουν ακατοίκητα νησιά, τμήματα κατοικημένων νησιών και θαλάσσιες / παράκτιες ζώνες. Παράδειγμα από ιστοσελίδα του Κέντρου Ενημέρωσης / προώθησης οικότουριστικών δραστηριοτήτων παρουσιάζεται στην Εικόνα 29.

Σαν μεμονωμένοι προορισμοί τα νησιά δεν έχουν τη δυνατότητα να αποτελέσουν αυτόνομους οικότουριστικούς προορισμούς όμως η επίσκεψη σε ομάδες νησιών και ο συνδυασμός της με άλλες δραστηριότητες των εναλλακτικών μορφών τουρισμού (όπως είναι ο περιηγητικός- περιπατητικός ή ο γεωτουρισμός και ο ορειβατικός) σίγουρα μπορούν να διαμορφώσουν ένα ελκυστικό, ιδιαίτερου χαρακτήρα προϊόν. Οι τουριστικές επιχειρήσεις στα νησιά μπορούν να αποτελέσουν τα τοπικά κέντρα αφενός ενημέρωσης και αφετέρου οργάνωσης επισκέψεων σε περιοχές οι οποίες έχουν πλούτο χλωρίδας αλλά και πανίδας (βλ. ενδημικά σπάνια ή απειλούμενα είδη, όπως η φώκια *monachus monachus*), είτε μέσα στο νησί, είτε σε γειτονικά ακατοίκητα νησιά ή βραχονησίδες που έχουν ήδη χαρακτηριστεί φυσικού κάλλους.

Εικόνα 30: Περιπατητικός τουρισμός στις Μικρές Κυκλάδες

Πηγή: www.cyclades-tour.gr

Ο περιπατητικός - περιηγητικός τουρισμός μπορεί να υποστηριχθεί σε αυτή τη συνέργεια τουριστικών δραστηριοτήτων από το κυκλαδίτικο τοπίο (Εικόνα 30), που μπορεί να είναι εύκολα προσβάσιμο, με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά όπως οι βαθμίδες, τα γραφικά χωριά, τα λιθόχτιστα μονοπάτια και τα αρχαία ερείπια (π.χ σε νησιά όπως Αμοργός, Νάξος, Σίφνος). Ακολουθούν δυο παραδείγματα (7 και 8) οικοτουριστικών δραστηριοτήτων στις Κυκλάδες.

Παράδειγμα 7: Οικοτουριστική δράση στην Σύρο

Η “ΟΙΚΟΤΟΠΙΑ” υλοποίησε τη δράση “Κέντρο Ενημέρωσης για τον Οικοτουρισμό και τον Αγροτουρισμό στις Κυκλάδες”, στο πλαίσιο του Έργου “ΔΡΑΣΕΙΣ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ ΤΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΑΝΕΡΓΩΝ ΜΕ ΤΗΝ ΕΝΕΡΓΟ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΜΗ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ (Μ.Κ.Ο)”, που χρηματοδοτήθηκε κατά 80% από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και κατά 20% από Εθνικούς Πόρους. Αντικείμενό της ήταν:

- Η ενημέρωση του ενδιαφερόμενου κοινού και των ομάδων στόχευσης (αγρότες – παραγωγοί ποιοτικών τοπικών προϊόντων, αγρότες – ιδιοκτήτες αγροτουριστικών ξενώνων, μικροί επιχειρηματίες του τουρισμού, εκπαιδευτικοί, μαθητές, στελέχη των Ο.Τ.Α., μέλη περιβαλλοντικών Μ.Κ.Ο., νέοι υποψήφιοι μικροί επιχειρηματίες) για το σύνολο των ήδη υπάρχουσών υποδομών, προσφερόμενων υπηρεσιών και οργανωμένων δραστηριοτήτων ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ και ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ στις Κυκλάδες.
- Η παρακίνηση για περαιτέρω ανάπτυξη του ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ και ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ
- Η ευαισθητοποίηση των ομάδων ενδιαφέροντος και του ευρύτερου κοινού για τη βελτίωση και ενίσχυση προστασίας του περιβάλλοντος.

Πηγές: http://parianostypos.blogspot.com/2008/12/blog-post_7689.html

<http://www.kykladesnews.gr/kyklades/111-kykladesnewscategory/49479-2010-01-29%2008-37-19.html>

Παράδειγμα 8: Οικοτουριστικές δραστηριότητες στην Άνδρο

Με αφετηρία τη δυνατότητα της Άνδρου να προσφέρει στους επισκέπτες περιηγήσεις στην φύση, εφαρμόστηκε, στα πλαίσια του καινοτόμου προγράμματος “ΙΣΤΟΣ”, ένα πιλοτικό πρόγραμμα, με σκοπό τη δημιουργία μίας οργανωμένης επιχείρησης, η οποία διαθέτει την αναγκαία υποδομή και το λειτουργικό πλαίσιο για την προώθηση ήπιων εναλλακτικών μορφών τουρισμού - αγροτουρισμού στην Άνδρο.

Το πρόγραμμα συνδύασε:

- Περίπατους στα μονοπάτια του νησιού
- Γνωριμία με τον τοπικό πολιτισμό, με επισκέψεις σε χώρους πολιτιστικού ενδιαφέροντος
- Επισκέψεις σε πανηγύρια και τοπικές γιορτές
- Γεύματα βασισμένα στην ελληνική και Μεσογειακή κουζίνα, με έμφαση σε Κυκλαδικές συνταγές φτιαγμένες από φρέσκα υλικά
- Δοκιμές Κυκλαδικών προϊόντων και τοπικού κρασιού

Το πρόγραμμα ‘ΙΣΤΟΣ’ επιχορήγησε τη δημιουργία ενός περιπτερού υποδοχής επισκεπτών, που αποτέλεσε και την αφετηρία γνωριμίας του επισκέπτη με τον τόπο. Εκεί γίνονται παρουσιάσεις του προγράμματος, που περιλαμβάνουν εισαγωγή στην ιστορία του τόπου, καθώς και παρουσίαση των σημείων ιδιαίτερου πολιτιστικού, οικολογικού και αρχιτεκτονικού ενδιαφέροντος.

Παράλληλα, δημιουργήθηκε έντυπο υλικό για την προβολή του έργου, καθώς και ένας δικτυακός τόπος με υλικό, φωτογραφίες και εκτενείς περιγραφές αυτής της μορφής τουρισμού. Το έργο που πραγματοποιήθηκε είναι πρωτοπόρο όσον αφορά στο νησί της Άνδρου, αλλά και γενικά στις Κυκλάδες, καθώς συνδυάζει την άσκηση στην φύση, με την γνωριμία του πολιτισμικού τοπίου και τη δοκιμή της τοπικής κουζίνας.

Πηγή: <http://www.e-kyklades.gr/articles/istos>

3.2.15. Πολιτιστικός τουρισμός

Ο πολιτιστικός τουρισμός συνδέεται με τα κίνητρα του ανθρώπου για να βιώσει εμπειρίες και να αποκομίσει γνώση η οποία συνδέεται με τον υλικό και πνευματικό πολιτισμό μιας περιοχής – αντίστοιχα ενός τουριστικού προορισμού. Ο πολιτισμός αυτός εκφράζεται και γίνεται αντιληπτός από τα μνημεία, τα χειροτεχνήματα, τα έθιμα και τις παραδόσεις, τις πολιτιστικές δραστηριότητες, τις τέχνες και άλλα (Λαγός, 2005). Επιπλέον ο πολιτισμός μπορεί να είναι αφορμή για πραγματοποίηση επιχειρηματικών σχεδίων ενώ αφήνει πολλά περιθώρια για χρήση της καινοτομίας (Εικόνα 31).

Εικόνα 31: Ο Πολιτισμός ως τουριστικό προϊόν

Πηγή: ΣΕΤΕ, 2010

Χαρακτηριστικό σε διεθνές επίπεδο είναι το Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού που ασχολείται με την, δια μέσου τεχνολογίας, προβολή των δραστηριοτήτων των Ελλήνων δια μέσου των αιώνων σε διάφορες περιοχές (www.ime.gr). Η Ευρωπαϊκή Ένωση στο πλαίσιο της περιφερειακής ανάπτυξης ενθαρρύνει τέτοιες προσπάθειες και υπάρχουν προγράμματα τα οποία μπορούν να στηρίξουν τις τοπικές πρωτοβουλίες (ιδιωτικές και δημόσιες) για αναβίωση και προβολή στοιχείων της ιστορίας και παράδοσης ενός τόπου όπως είναι αρχιτεκτονικά μνημεία, πολιτιστικές εκδηλώσεις παραδοσιακές παραγωγικές διαδικασίες (π.χ. υφαντών στον αργαλειό κ.α.), αλλά και της τοπικής γαστρονομικής παράδοσης (Δέφνερ, 1999). Οι πόλοι έλξης που αφορούν τους ενδιαφερόμενους τουρίστες του πολιτιστικού τουρισμού είναι πάρα πολλοί και συναντώνται σε όλα τα νησιά των Κυκλάδων, σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό. Αφορούν τόσο την αρχαία ιστορία της περιοχής και τα μνημεία και αρχαιολογικούς χώρους, όσο και τις παραδόσεις και θα ήθη και έθιμα, και τις σύγχρονες πολιτιστικές δραστηριότητες.

Οι σημερινές προσπάθειες ανάδειξης ή επέκτασης του πολιτιστικού τουρισμού, πέρα από τον αδρανή αρχαιολογικό τουρισμό (λόγω ελλιπούς σχεδιασμού και καινοτόμου πρωτοβουλίας) κυρίως στοχεύουν στην ανάδειξη χαρακτηριστικών της σύγχρονης τοπικής κουλτούρας (Spilanis & Vayanni, 2003). Έτσι, σε αρκετά νησιά συναντάμε θεματικά μουσεία (ναυτιλίας, κρασιού, ελιάς, βιομηχανικής εποχής κτλ.) τα οποία βασίζονται σε κάποιο ιδιαίτερο φυσικό ή πολιτιστικό χαρακτηριστικό της περιοχής (Άνδρος, Μήλος, Σύρος). Στοιχείο του πολιτιστικού τουρισμού είναι και οι πολιτιστικές εκδηλώσεις – φεστιβάλ, παραστάσεις, εκθέσεις, κλπ. Οι προορισμοί που έχουν ξεχωρίσει στην περιοχή των Κυκλάδων για τις πολιτιστικές τους δραστηριότητες είναι κυρίως η Άνδρος, η Σύρος, η Τήνος, η Σαντορίνη, ενώ όλα σχεδόν τα νησιά φροντίζουν να πραγματοποιούν πολιτιστικές εκδηλώσεις (Εικόνα 32). Σαν μέσο προσέλκυσης τουριστών οι εκδηλώσεις που γίνονται στην υψηλή σαιζόν απλά ενισχύουν το τοπικό τουριστικό προϊόν, ενώ αυτές που πραγματοποιούνται σε άλλες περιόδους (χαμηλής σαιζόν και εκτός σαιζόν) μπορούν να χρησιμεύσουν για την προσέλκυση τουριστών, εφόσον γίνουν γνωστές ή διαφημιστούν.

Εικόνα 32: Πολιτιστικά δρώμενα στις Κυκλάδες

Οι μεμονωμένες τουριστικές επιχειρήσεις των νησιών μπορούν να συμμετέχουν στην ανάδειξη των πολιτιστικών πόρων, και στην διοργάνωση ή εκμετάλλευση πολιτιστικών εκδηλώσεων, ενώ η παροχή υποστηρικτικών υπηρεσιών σε αυτές (εστίαση, catering, προετοιμασία διαφημιστικού υλικού, κλπ.) μπορεί να συμπληρώσουν την δραστηριότητα τους. Παράλληλα κάποιες ευκαιρίες πρόσθετες υπηρεσίες είναι:

- Η δημιουργία πολιτιστικών θεματικών διαδρομών, και καθοδήγηση τουριστών σε αυτές
- Προώθηση των προϊόντων εργαστηρίων παραδοσιακών τεχνών και έκδοση καταλόγων,
- Υπηρεσίες οργάνωσης και προβολής των εκδηλώσεων

Ακολουθούν παραδείγματα (9-11) δημιουργίας πολιτιστικών δραστηριοτήτων, οι οποίες επιχειρούν να συνδέσουν τη τουριστική δραστηριότητα με την αρχιτεκτονική, τις εκδηλώσεις τέχνης και πολιτισμού, τη ναυτιλία, τη γαστρονομία και άλλα.

Παράδειγμα 9: Μουσείο Μαρμαροτεχνίας στην Τήνο

Το Μουσείο Μαρμαροτεχνίας στον Πύργο της Τήνου δημιουργήθηκε από το Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς (ΠΙΟΠ), το οποίο έχει και την ευθύνη για τη λειτουργία του. Ανήκει στο Δίκτυο Θεματικών Μουσείων του Ιδρύματος και είναι το πρώτο του είδους του στην Ελλάδα. Στεγάζεται σε σύγχρονες, πλήρως εξοπλισμένες εγκαταστάσεις, εναρμονισμένες με το χαρακτηριστικό τηνιακό τοπίο, στις οποίες περιλαμβάνεται και Αίθουσα Πολλαπλών Χρήσεων. Στο Μουσείο παρουσιάζεται η τεχνολογία του μαρμάρου, υλικού που κατέχει ιδιαίτερη θέση στην αρχιτεκτονική και την τέχνη της Ελλάδας από την αρχαιότητα έως τις μέρες μας, ενώ παράλληλα περιγράφεται αναλυτικά το πλέγμα εργαλειακού εξοπλισμού και τεχνικών. Ταυτόχρονα, με την έμφαση που δίνεται στην προβιομηχανική και πρωτοβιομηχανική Τήνο, του σημαντικότερου νεοελληνικού κέντρου μαρμαροτεχνίας, αναδεικνύεται το κοινωνικό και οικονομικό πλαίσιο στο οποίο αναπτύχθηκαν τα τοπικά εργαστήρια.

Η μόνιμη έκθεση περιλαμβάνει ποικίλα κοσμικά, εκκλησιαστικά, επιτύμβια και καθημερινής χρήσης πρωτότυπα έργα σε μάρμαρο (υπέρθυρα, κρήνες, οικόσημα, φουρούσια, προσκυνητάρια, γουδιά, κ.ά.), πήλινα προπλάσματα και γύψινα αντίγραφα, εργαλεία λατόμευσης και μαρμαροτεχνίας, μηχανολογικό εξοπλισμό, αρχαιακό υλικό, καθώς και την πλουσιότερη συλλογή σχεδίων παλαιών μαρμαρογλυπτών που υπάρχει στην Ελλάδα. Αυτός ο αξιοσημείωτος αριθμός αυθεντικών αντικειμένων συγκεντρώθηκε κυρίως χάρις στην ευαισθητοποίηση ιδιωτών αλλά και φορέων, οι οποίοι τα δώρισαν ή τα παραχώρησαν στο Ίδρυμα. Σε συνδυασμό, εξάλλου, με τις αλληλένδετες αναπαραστάσεις λατομείου, εργαστηρίου μαρμαροτεχνίας και συναρμογής δεσποτικού θρόνου, οι επισκέπτες έχουν την ευκαιρία να γνωρίσουν παραδοσιακές τεχνικές και διαδικασίες που αφορούν την εξόρυξη,

την πρώτη επεξεργασία και μεταφορά του μαρμάρου, καθώς και τη μορφοποίηση και τοποθέτηση μιας κατασκευής· με άλλα λόγια, τη διαδρομή από την πρώτη ύλη έως το ολοκληρωμένο έργο. Παράλληλα, το οπτικοακουστικό υλικό της έκθεσης ζωντανεύει με τρόπο άμεσο τις παραδοσιακές μεθόδους εργασίας του λατόμου και του μαρμαροτέχνη, ενώ οι εικόνες του οδοιπορικού καταγράφουν την έντονη παρουσία του μαρμάρου σε ολόκληρο το νησί και παροτρύνουν τους επισκέπτες σε δικές τους περιηγήσεις.

Πηγή: <http://www.piop.gr/PiopMuseum.asp?ID=493&NT=18&Lang=1&MuseumID=491>

Παράδειγμα 10: Εργαστήριο Κεραμικής στην Τήνο

Η πολύχρονη εμπειρία ενός επιχειρηματία τόσο στην παραγωγική διαδικασία, όσο και στην εκπαίδευση για την κατασκευή κεραμικών ειδών στο εξωτερικό, αλλά και στην Ελλάδα, τον ώθησε να ασχοληθεί με τον εναλλακτικό τουρισμό. Η ένταξη της επιχείρησής του στο πλαίσιο χρηματοδότησης του προγράμματος “ΙΣΤΟΣ” οδήγησε στην ανάπτυξη και την προσφορά νέων και καινοτόμων υπηρεσιών στον τομέα της τουριστικής αγοράς του νησιού. Οι δαπάνες για τις οποίες επιδοτήθηκε η επιχείρηση αφορούσαν την προμήθεια του απαραίτητου εξοπλισμού και τη διαμόρφωση του περιβάλλοντα χώρου και του εργαστηρίου κεραμικής, αφού ως πρωταρχικός στόχος τέθηκε εξ’ αρχής η πληρότητα χώρων και μέσων για την πραγματοποίηση εκπαιδευτικών μαθημάτων στους ενδιαφερομένους.

Επιπλέον, ένα μέρος των δαπανών αφορούσε ενέργειες προβολής της επένδυσης μέσω δημιουργίας εντύπου σε τρεις γλώσσες (Ελληνικά, Αγγλικά, Γερμανικά) και κατασκευής ιστοσελίδας. Οι υπηρεσίες της επιχείρησης απευθύνονται σε όσους ασχολούνται ερασιτεχνικά με την κεραμική, σε εκπαιδευτικούς της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, σε όσους θέλουν μια πρακτική επαφή με την αγγειοπλαστική λόγω επαγγελματικών λόγων, αλλά και γενικότερα σε όσους επιθυμούν να εμπλουτίσουν την ταξιδιωτική τους εμπειρία δημιουργικά συνδυάζοντάς την με την εκμάθηση της τέχνης της αγγειοπλαστικής. Επιπλέον, δημιουργήθηκαν πακέτα νέων τουριστικών προϊόντων που περιέχουν μαθήματα κεραμικής και απευθύνονται κυρίως σε τουρίστες της τρίτης ηλικίας, από το εξωτερικό, με την συνεργασία τουριστικών γραφείων και άλλων επιχειρήσεων της Τήνου όπως καταλύματα και ξενοδοχεία.

Η προσφορά εναλλακτικών λύσεων ποιοτικού τουρισμού σε άτομα κυρίως της τρίτης ηλικίας, αναμένεται κατά αυτόν τον τρόπο να λειτουργήσει ευεργετικά και στους μήνες πέραν της καλοκαιρινής περιόδου, με τη δημιουργία κατηγορίας πελατών που θα διαμένουν για περισσότερο και “εκτός εποχής” στο νησί. Όφελος συνολικά στο νησί αναμένεται να έχει η ευρύτερη συνεργασία του Εργαστηρίου Κεραμικής με άλλες επιχειρήσεις (καταλύματος, εστίασης, κλπ).

Πηγή: <http://www.e-kyklades.gr/articles/istos>

Παράδειγμα 11: Υπόσκαφο Μουσείο Οίνου στη Σαντορίνη

Ένα οινοποιείο στη Σαντορίνη με μεγάλη ιστορία κατάφερε να δημιουργήσει το μοναδικό υπόσκαφο Μουσείο Οίνου στην Ελλάδα με εκθέματα που εκτείνονται σε υπόγειες εγκαταστάσεις και χρονολογούνται από το 1660. Πρωταρχικός στόχος ήταν η δημιουργία και παρουσίαση μίας ‘ολοκληρωμένης ιστορίας’ (από το όργανο του αμπελιού μέχρι και την εμφιάλωση του κρασιού), η οποία θα εκτυλίσσεται σε ρεαλιστικό περιβάλλον, καθώς και η πλήρης πληροφόρηση του επισκέπτη (η οποία επιτυγχάνεται με αυτόματη προσωπική ξενάγηση σε 6 γλώσσες). Στο πλαίσιο της επένδυσης,

υλοποιήθηκε κι ένα ολοκληρωμένο σχέδιο προβολής, με ένα ευρύ φάσμα ενεργειών, όπως η δημιουργία εντύπων, συμμετοχή σε εκθέσεις και η προβολή του Μουσείου στο Διαδίκτυο με στόχο να γίνει γνωστό στο ευρύ κοινό.

Η λειτουργία του Μουσείου Οίνου έχει προσθέσει ένα σημαντικό αξιοθέατο για τους επισκέπτες της Σαντορίνης και δημιουργεί ένα ρεύμα επισκεπτών με ειδικό ενδιαφέρον στο κρασί και την παραγωγή του. Η επένδυση στοχεύει, επίσης, στον ραγδαία αναπτυσσόμενο μαθητικό τουρισμό, συμβάλλοντας στην επιμόρφωση των νέων στην παράδοση και ιστορία του κρασιού της Σαντορίνης.

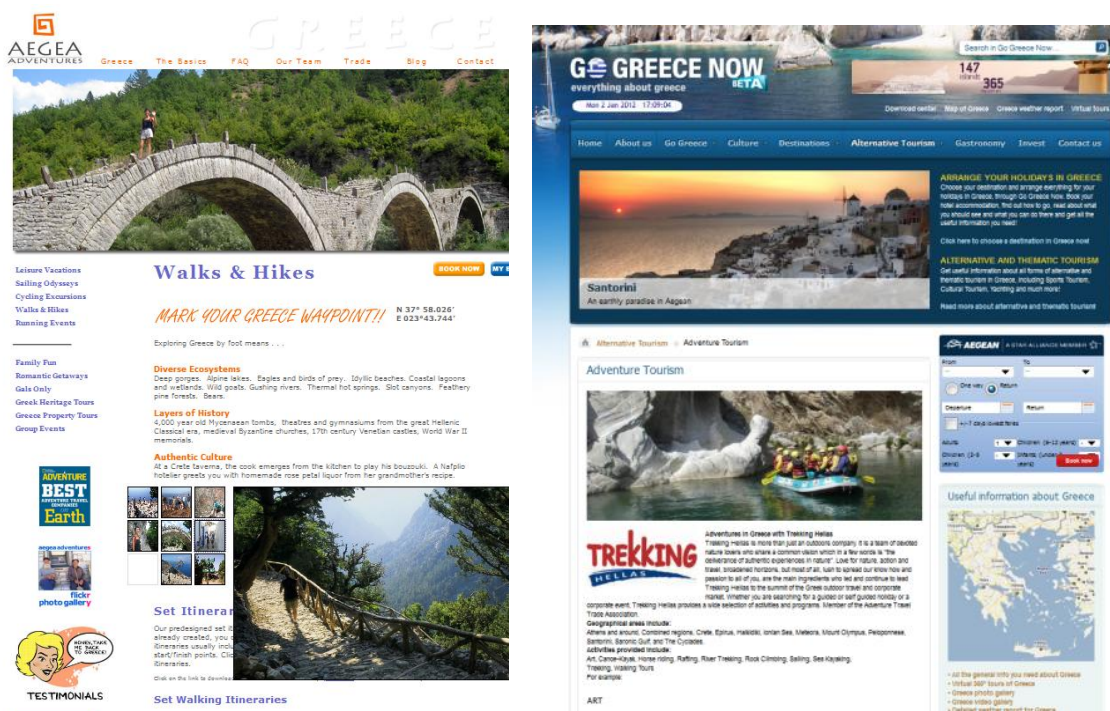
Πηγές: <http://www.e-kyklades.gr/articles/istos> , <http://www.volcanwines.gr/>

3.2.16. Τουρισμός περιπέτειας

Ο τουρισμός περιπέτειας περιλαμβάνει ενεργητικές δραστηριότητες που μπορεί να χαρακτηρίζονται από έναν βαθμό κινδύνου και συγκίνησης που νιώθει ο τουρίστας (π.χ. 'bungee jumping' – το κρέμασμα με σχοινί από ψηλά σημεία), κατάβαση φαραγγιών, αναρρίχηση, κ.α.. Στην περίπτωση των Κυκλάδων αυτό που θα μπορούσαμε να αναφέρουμε τις δυνατότητες τουρισμού περιπέτειας είτε σε συνδυασμό με θαλάσσια αθλήματα, είτε με λόφους και βουνά που υπάρχουν σε μερικά νησιά. Ενδεικτικά σπορ περιπέτειας για τις Κυκλάδες, είναι: Mountain bike (ποδηλασία σε δασικές διαδρομές), Canyoning (διάσχιση φαραγγιών χρησιμοποιώντας τον

κατάλληλο εξοπλισμό καταρρίχησης), Ιππασία (με εκπαιδευμένα άλογα ακολουθώντας προκαθορισμένες διαδρομές), Καταδύσεις (υποβρύχιες εξερευνήσεις με τον απαραίτητο καταδυτικό εξοπλισμό), Αναρρίχηση (ανάβαση σε βράχους και αναρριχητικά πεδία, με κατάλληλο εξοπλισμό), Trekking (πεζοπορία σε μονοπάτια και διαδρομές στο βουνό). Στις περισσότερες περιπτώσεις χρειάζεται η συνοδεία εκπαιδευμένων οδηγών. Τα παραπάνω μεμονωμένα ή συνδυασμός αυτών τα συναντήσαμε σε προηγούμενες μορφές εναλλακτικού τουρισμού (πχ. θαλάσσιος τουρισμός, καταδύσεις, περιπατητικός τουρισμός, κλπ.)

Εικόνα 33: Τουρισμός περιπέτειας στις Κυκλάδες

Πηγές: <http://www.aegeaadventures.com/walking/index.html#nogo>,

<http://goreecenow.com/alternative-tourism/adventure-tourism/>

Η δραστηριοποίηση ενός επιχειρηματία σε αυτές τις μορφές τουρισμού απαιτεί εξειδικευμένο προσωπικό και έντονη κινητικότητα στον τομέα των δημοσίων σχέσεων. Για να είναι πετυχημένη μια σχετική τουριστική επιχειρηματική κίνηση, συνιστάται να γίνουν συνεργασίες με εξειδικευμένα πρακτορεία / εταιρείες που ασχολούνται με το είδος αυτό και έχουν

επαγγελματίες εκπαιδευμένους συνοδούς, και συγχρόνως μπορούν να βοηθήσουν ή και να αναλάβουν τις πωλήσεις. Το κράτος σταδιακά ευαισθητοποιείται στην προοπτική ανάπτυξης των δραστηριοτήτων αυτών, και λόγω κάποιων πρόσφατων ατυχημάτων, και ενδεικτική είναι η πρόσφατη ανακοίνωση για την ίδρυση σχολής οδηγών extreme sports από το πρώην Υπουργείο Τουριστικής Ανάπτυξης.

3.3. Συνοπτική παρουσίαση των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού στις Κυκλάδες

Βασιζόμενα στη μελέτη της Αναπτυξιακής Εταιρίας Κυκλάδων Α.Ε. που διεξήχθη στο πλαίσιο του τοπικού προγράμματος Leader+, Παράρτημα Δ', παρουσιάζονται παρακάτω συνοπτικά και ανάλογα με το κάθε νησί των Κυκλάδων, οι ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού οι οποίες εκτιμώνται ότι έχουν συγκριτικά πλεονεκτήματα στην τουριστική αγορά και μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο επιχειρησιακής δραστηριότητας (Πίνακας 4). Ο βαθμός του συγκριτικού πλεονεκτήματος ορίζεται με **Α' Επίπεδο = υψηλός**, και **Β' Επίπεδο = μέτριος ή χαμηλός**.

Πίνακας 4: Ενότητες νησιών σύμφωνα με την ειδική μορφή τουρισμού

<p>ΘΑΛΑΣΣΙΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ</p> <p>Α επίπεδο: Νησιά που μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως σημεία εκκίνησης θαλάσσιων διαδρομών πχ. Σύρος – Μύκονος Β επίπεδο: Το σύνολο των Κυκλάδων</p>	<p>ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ</p> <p>Α επίπεδο: Νάξος - Σαντορίνη Β επίπεδο: Άνδρος – Πάρος – Σύρος – Τήνος – Κέα – Κύθνος</p>
<p>ΠΕΡΙΠΑΤΗΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ</p> <p>Α επίπεδο: Αμοργός – Άνδρος – Νάξος Β επίπεδο: Πάρος – Σαντορίνη – Κέα – Τήνος – Φολέγανδρος</p>	<p>ΣΥΝΕΔΡΙΑΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ</p> <p>Α επίπεδο: Μύκονος – Σαντορίνη Β επίπεδο: Σύρος – Πάρος – Μήλος</p>

<p>ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ Αρχαιολογία – Ιστορία</p> <p>A επίπεδο: Δήλος – Σαντορίνη - Μήλος B επίπεδο: Άνδρος – Κίμωλος – Πάρος – Νάξος – Τόποι εξορίας (Γυάρος – Μακρόνησος)</p> <p>Τέχνες</p> <p>A επίπεδο: Άνδρος – Τήνος – Σύρος B επίπεδο: Σίφνος – Σαντορίνη</p> <p>Αρχιτεκτονική</p> <p>A επίπεδο: Σύρος – Τήνος – Μύκονος B επίπεδο: Άνδρος – Αμοργός – Σίφνος – Φολέγανδρος – Σαντορίνη</p>	<p>ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΥΓΕΙΑΣ – ΘΑΛΑΣΣΟΘΕΡΑΠΕΙΑΣ</p> <p>A επίπεδο: – B επίπεδο: Μύκονος – Σαντορίνη – Μήλος – Κύθνος</p>
<p>ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ</p> <p>A επίπεδο: Περιοχές Natura 2000 – B επίπεδο: Περιοχές φυσικού κάλους, υγρότοποι, περιοχές σημαντικές για τα πουλιά</p>	<p>ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ</p> <p>A επίπεδο: Τήνος – Πάρος B επίπεδο: Αμοργός</p>
<p>ΓΕΩΤΟΥΡΙΣΜΟΣ</p> <p>A επίπεδο: Σαντορίνη – Μήλος B επίπεδο: Κίμωλος – Νάξος – Πάρος – Σέριφος - Αμοργός</p>	<p>ΑΣΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ</p> <p>A επίπεδο: Σύρος B επίπεδο: -</p>
<p>ΘΑΛΑΣΣΙΟΣ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ (καταδύσεις – ιστιοσανίδα)</p> <p>A επίπεδο: Πάρος – Μήλος - Κίμωλος – Μύκονος - Σαντορίνη B επίπεδο: Σύρος – Τήνος</p>	

Πηγή: Τοπικό πρόγραμμα *Leader+* Κυκλάδων, πληροφοριακό υλικό Αναπτυξιακή Εταιρεία Κυκλάδων Α.Ε.

3.4. ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Τα νησιά των Κυκλάδων αποτελούν ιδανικό προορισμό με πολλές προοπτικές ανάπτυξης των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Τα παραδείγματα που προηγήθηκαν είναι αρκετά ώστε να πείσουν και τον πιο δύσπιστο για την αξία των επιχειρηματικών τολμημάτων στην αγορά των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Πρώτη προτεραιότητα δίνεται στην οριζόντια ανάπτυξη των ειδικών μορφών τουρισμού σε όλα τα νησιά σε τρεις λειτουργικές μορφές: το θαλάσσιο, το πολιτιστικό και το περιπατητικό. Αυτή η προσέγγιση συνδέει τη μοναδικότητα των Κυκλάδων στο σύνολο τους με ένα μοναδικό τουριστικό προϊόν: την πληθώρα των θαλάσσιων και χερσαίων διαδρομών που καλύπτει όλο το σύμπλεγμα. Στο πλαίσιο αυτό τα μεγάλα νησιά μπορούν – λόγω της πληθώρας των πόρων τους - να προβάλλονται σαν αυτόνομοι προορισμοί εναλλακτικού τουρισμού αξιοποιώντας την φήμη τους σαν κλασσικοί προορισμοί. Ειδικές τοπικές στρατηγικές που ήδη εφαρμόζονται σε επιμέρους νησιά (πχ. Τήνος, Μήλος, Σύρος) μπορούν να εμπλουτίσουν την εικόνα των Κυκλάδων συνολικά. Τέλος, οι καινοτομικές πρωτοβουλίες των ντόπιων επιχειρηματιών συμβάλλουν στην ενίσχυση της εικόνας των Κυκλάδων σαν προορισμό εναλλακτικού τουρισμού. Στο κεφάλαιο που ακολουθεί θα παρουσιαστούν τα συμπεράσματα σχετικά με την παρούσα κατάσταση και τις προοπτικές ανάπτυξης των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού στις Κυκλάδες.

ΜΕΡΟΣ 3^ο

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

4.1. Η οικονομική συμβολή της ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού

Η υιοθέτηση των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού ως κεντρικό άξονα της αναπτυξιακής πολιτικής, μπορεί αποδεδειγμένα να συμβάλει στη βιώσιμη ανάπτυξη των Κυκλάδων. Η πολιτική βιώσιμης ανάπτυξης στηρίζεται αρχικά στον εξειδικευμένο και αποκεντρωμένο σχεδιασμό της τουριστικής ανάπτυξης με έμφαση στην ισορροπία ανάμεσα στην οικονομία, στην κοινωνία και στο περιβάλλον. Στο πλαίσιο αυτό πρέπει να προωθούνται συγκροτημένα σχέδια τουριστικής ανάπτυξης σε τοπικό επίπεδο τα οποία αποβλέπουν στη λειτουργική διασύνδεση των διαφορετικών κλάδων της οικονομίας με τον τουρισμό και στην προστασία και ανάδειξη του τοπικού φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος.

Η ανάπτυξη των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού σε επίπεδο νησιού πρέπει να βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στην τοπική πρωτοβουλία, ενώ η πολιτεία και η τοπική αυτοδιοίκηση πρέπει να ενθαρρύνουν και να υποστηρίζουν τις παραγωγικές, πολιτισμικές και αναπτυξιακές δυνάμεις του τόπου, για να συμβάλλουν στην αειφόρο περιβαλλοντική, οικονομική και κοινωνική ανάπτυξή του. Αυτό σημαίνει ότι οι επιχειρηματίες-επενδυτές έχουν τη δυνατότητα να δραστηριοποιηθούν σε έναν χώρο με πολλές επιλογές, ειδικά αν βρίσκονται σε μικρά νησιά, στα οποία δεν έχουν ακόμη ενεργοποιηθεί ανταγωνιστικές επιχειρήσεις.

Η ύπαρξη αναπτυξιακών προγραμμάτων τα οποία χρηματοδοτούνται είτε από την Ε.Ε. είτε από το ίδιο το κράτος, την Περιφέρεια κτλ. μπορούν να στηρίξουν μία επιχειρηματική δραστηριότητα. Για παράδειγμα, εάν υπάρχει ενδιαφέρον

για κάποια καινοτομική δραστηριότητα η οποία απαιτεί υψηλό επίπεδο κατάρτισης ή τεχνογνωσίας, οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να παρακολουθήσουν σεμινάρια, συχνά επιδοτούμενα, που διοργανώνονται στην εκάστοτε περιφέρειά και τα οποία παράσχουν εφόδια στους συμμετέχοντες προκειμένου να γίνουν ανταγωνιστικοί και καινοτόμοι. Η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη εξ' ορισμού στηρίζεται σε μικρές ή μεσαίου μεγέθους επιχειρήσεις - συχνά οικογενειακού τύπου όπου όλη η οικογένεια μπορεί να εμπλέκεται - με στόχο την παροχή εξατομικευμένων υπηρεσιών υψηλής ποιότητας με σεβασμό στην ορθή διαχείριση του περιβάλλοντος. Η επιχειρηματική πρωτοβουλία σε αυτό το επίπεδο μπορεί να κινητοποιήσει το οικονομικό κύκλωμα του εκάστοτε νησιού με πολλαπλασιαστικές επιδράσεις, καθώς και άλλοι μεσάζοντες θα συμβάλλουν μέχρι την τελική διάθεση του τουριστικού προϊόντος και η προστιθέμενη αξία του θα διαχέεται σε περισσότερους από έναν εμπλεκόμενους.

Η Ε.Ε. δίνει στηρίζει και ενισχύει πολιτικές περιφερειακής ανάπτυξης, απασχόλησης και κατάρτισης ευαίσθητων κοινωνικών ομάδων, νέων και γυναικών με διάφορα προγράμματα και ιδίως σε δραστηριότητες που αφορούν τις ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Ο λόγος για αυτή την κινητοποίηση των ευρωπαϊκών, κρατικών και τοπικών μηχανισμών είναι η διεύρυνση της παραγωγικής βάσης και βέβαια η διατήρηση των δυναμικών ομάδων ηλικιών στην περιφέρεια που τις έχει περισσότερη ανάγκη. Συνοπτικά λοιπόν οι ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού μπορούν να είναι μοχλός περιφερειακής ανάπτυξης και ενίσχυσης της τοπικής οικονομίας, καθώς συμβάλλουν στην συγκράτηση των κατοίκων στην περιφέρεια χάρη στην εξασφάλιση κύριου ή συμπληρωματικού εισοδήματος.

4.2. Ευκαιρίες για ενίσχυση της επιχειρηματικότητας σε ευαίσθητες κοινωνικές ομάδες

Όπως αναφέρθηκε στην προηγούμενη ενότητα, οι ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού στηρίζουν την ένταξη στην παραγωγική διαδικασία και το οικονομικό κύκλωμα των ευαίσθητων κοινωνικών ομάδων όπως είναι οι νέοι

άνεργοι, οι γυναίκες, τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας και τα άτομα με ειδικές ανάγκες. Οι νέοι που δυσκολεύονται να βρουν απασχόληση στο νησί τους μπορούν να ωφεληθούν σε δραστηριότητες εναλλακτικού τουρισμού, που να τους διασφαλίζουν εισόδημα και εργασία είτε σε μέρος είτε σε όλο το χρόνο. Παράλληλα οι γυναίκες, μπορούν να γίνουν ενεργά μέλη της οικονομίας των νησιών μέσα από πρωτοβουλίες που άπτονται των ήπιων μορφών τουρισμού. Χαρακτηριστικά είναι τα παραδείγματα των γυναικείων συνεταιρισμών σε νησιά όπως η Σύρος και η Νάξος, οι οποίοι δραστηριοποιήθηκαν στον τουρισμό προωθώντας και αναβιώνοντας παραδοσιακά προϊόντα, τα οποία έτσι διατήρησαν την ανταγωνιστικότητά τους. Τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας ή τα άτομα με ειδικές ανάγκες μπορούν να απασχοληθούν περιστασιακά ή με σκοπό απλά της συμπλήρωσης του εισοδήματός τους στις επιχειρηματικές ευκαιρίες που δημιουργούν οι ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού στο μέτρο που μπορούν. Οι φορείς που εμπλέκονται την τρέχουσα περίοδο με σχετικά προγράμματα είναι οι ακόλουθοι:

- Υπουργείο Ανάπτυξης (www.ypan.gr)
- Εθνικός Οργανισμός Τουρισμού (www.visitgreece.gr)
- Αναπτυξιακή Εταιρία Κυκλάδων (www.anetky.gr)
- Κέντρο Επιχειρηματικής και Τεχνολογικής Ανάπτυξης Νοτίου Αιγαίου (www.keta-notioaigaio.gr)
- Επιχειρησιακό πρόγραμμα Ανταγωνιστικότητα 'ΕΠΑΝ' (www.antagonistikotita.gr)
- Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (www.oaed.gr)

Η περίπτωση των ενισχύσεων μέσω ΟΑΕΔ είναι ένα ακόμη παράδειγμα του πώς οι νέοι επιχειρηματίες μπορούν να τολμήσουν ένα επιχειρηματικό άνοιγμα στις ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού, με στήριξη του κράτους. Ενδεικτικά αναφέρονται κάποια επιπλέον προγράμματα τα οποία έχουν παλαιότερα στηρίξει άμεσα ή έμμεσα τη δραστηριοποίηση των τοπικών φορέων και των επιχειρηματιών, με χρηματοδότηση, στήριξη ενεργειών μάρκετινγκ και πιθανόν να προκηρυχθούν παρόμοια στο μέλλον:

- Leader+
- Leonardo da Vinci
- EDEN (European Destinations of Excellence)
- Agenda 21
- Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα
- Νέος αναπτυξιακός νόμος (Περιοχή Β')
- Ε.Π. Ανταγωνιστικότητα (Επιδότηση του κόστους δανεισμού των τραπεζικών δανείων επενδυτικού χαρακτήρα καθώς και επιδότηση χρηματοδοτικών μισθώσεων)
- Ε.Π. Απασχόληση και Επαγγελματική Κατάρτιση

Η τουριστική ανάπτυξη που σέβεται την τοπική κοινωνία και το περιβάλλον ενός προορισμού μπορεί να έχει μακροχρόνια θετικά αποτελέσματα και να προσφέρει τη δυνατότητα σε όλη την τοπική κοινωνία να εμπλακεί σε αυτή και να ωφεληθεί από αυτή. Ομάδες οι οποίες παραδοσιακά αντιμετώπιζαν προβλήματα απασχόλησης και ισότητας στις επαγγελματικές ευκαιρίες (νέοι, γυναίκες κτλ.) με αυτή τη μορφή ανάπτυξης μπορούν να δραστηριοποιηθούν επιτυχώς στο χώρο του τουρισμού έμμεσα ή άμεσα. Αυτό σημαίνει πως όλη η οικονομία και η τοπική κοινωνία θα έχει προοπτικές εξέλιξης όταν τα μέλη της είναι ενεργά.

4.3. Συνέργιες μεταξύ φορέων που μπορούν να στηρίξουν την ανάπτυξη ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού

Ο πολύπλοκος χαρακτήρας της τουριστικής ανάπτυξης εξ' ορισμού συνεπάγεται κόστος επενδύσεων, λειτουργίας αλλά και προώθησης των προσφερόμενων προϊόντων και υπηρεσιών, που ανάλογα μπορεί να είναι υψηλό. Σε επίπεδο τουριστικού προορισμού, και μάλιστα μικρού νησιού, αυτή η πραγματικότητα κάνει επιτακτική την ανάγκη ανάπτυξης κοινών και οργανωμένων προσπάθειών / συνεργασιών, με απώτερο στόχο την συνολική τοπική τουριστική ανάπτυξη, και το γενικό όφελος, από το οποίο θα προέλθει και το όφελος των επιμέρους επιχειρήσεων.

Ο ρόλος του ιδιωτικού τομέα σε τοπικό επίπεδο μέσα από την εκπροσώπησή του σε θεσμικούς και επαγγελματικούς φορείς (επιμελητήρια, συνδέσμους, συνδικαλιστικούς φορείς κτλ.) είναι καθοριστικός. Συνεπώς, όταν μιλάμε για αειφορία και βιώσιμη τοπική τουριστική ανάπτυξη, πρέπει να συνειδητοποιούμε την αξία που έχουν, για το τοπικό οικονομικό και κοινωνικό κύκλωμα, οι συνέργειες των διαφορετικών ομάδων συμφερόντων μεταξύ τους. Η οργάνωση και ανάπτυξη των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού θα μπορέσει να βελτιστοποιηθεί μέσα από συνεργίες που θα προέλθουν από την τοπική κοινωνία και οικονομία, με άμεσο στόχο τη σύνδεση τους με τις ανάγκες του εκάστοτε νησιού προς όφελος της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης. Τα οργανωτικά σχήματα που θα προκύψουν από τις συνέργειες μεταξύ των φορέων θα πρέπει να εκφράζουν τη βούληση όλων των διαφορετικών ομάδων συμφερόντων (μια από αυτές είστε και εσείς οι ντόπιοι επιχειρηματίες). Απαραίτητη προϋπόθεση για τη επιτυχή έκβαση των συνεργειών, είναι ο συμβιβασμός και οι αμοιβαίες υποχωρήσεις όσον αφορά το κοινό συμφέρον στη γενικότερη προσπάθεια συνεργασίας των εμπλεκόμενων φορέων.

Οι ομάδες συμφερόντων που μπορούν να δραστηριοποιηθούν σε έναν προορισμό είναι πολλές και συχνά με διαφορετικό υπόβαθρο. Η επίτευξη συνεργασίας ανάμεσά τους δεν θεωρείται εύκολη υπόθεση, ιδιαίτερα όταν εμπλέκονται σε θέματα χρηματοδότησης ή χρήσεων γης. Οι εμπλεκόμενοι φορείς που μπορούν να συμμετάσχουν στη διαδικασία είναι οι ακόλουθοι (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001- Ινστιτούτο Τοπικής Αυτοδιοίκησης, 2008):

- Τοπικές αναπτυξιακές εταιρίες (π.χ. Αναπτυξιακή Κυκλάδων Α.Ε.) που αναλαμβάνουν την πληροφόρηση της περιφέρειάς σας σε θέματα τουρισμού και οικονομίας, αλλά και την υλοποίηση προγραμμάτων (π.χ. εκπαιδευτικών για νέους)
- Φορείς προστασίας και ανάδειξης του περιβάλλοντος και του πολιτισμού (π.χ. WWF κτλ.) οι οποίοι στόχο έχουν την ανάδειξη των προβλημάτων αλλά και των ευκαιριών οι οποίες παρουσιάζονται σε θέματα προστασίας περιβάλλοντος ή προβολής της τοπικής ταυτότητας.
- Φορείς εκπροσώπησης επιχειρηματικών ομάδων του τουρισμού (π.χ.

Επιμελητήριο Κυκλάδων, Ενώσεις/ Σύλλογοι ξενοδόχων, ιδιοκτητών τουριστικών γραφείων κτλ.). Είναι οι φορείς οι οποίοι διατηρούν τις περισσότερες και πιο ισχυρές επαφές με φορείς ιδιωτικού και δημοσίου φορέα

- Επαγγελματικές ενώσεις
- Επιστημονικοί φορείς (π.χ. Πανεπιστήμιο Αιγαίου, τμήμα Σύρου)
- Συνεταιρισμοί που σχετίζονται με τον τουρισμό, τον αγροτικό ή τον αλιευτικό τομέα
- Επαγγελματικά επιμελητήρια που στόχο έχουν την υπεράσπιση των δικαιωμάτων των εργαζομένων
- Επιχειρήσεις τουρισμού σε τοπικό αλλά και εθνικό επίπεδο
- Επιχειρήσεις που έμμεσα ασχολούνται με την προώθηση της τουριστικής ανάπτυξης (π.χ. άτομα που εμπλέκονται στην αγοραπωλησία γης ή παρέχουν χρηματοοικονομικές συμβουλές)
- Φορείς εθνικής, περιφερειακής ή τοπικής πολιτικής εκπροσώπησης (Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης). Είναι φορείς οι οποίοι έχουν μεγάλη ευθύνη όσον αφορά στην κατεύθυνση των οικονομικών πόρων και ενισχύσεων της ευρύτερης περιοχής.
- Κοινωνικο - επαγγελματικές ομάδες του πληθυσμού των τουριστικών περιοχών (επιχειρηματίες, εργαζόμενοι, νέοι, ντόπιοι κεφαλαιούχοι κτλ.).
- Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις οι οποίες αναλαμβάνουν δράση για διάφορα ζητήματα όπως είναι το περιβάλλον, η ισότητα κτλ.

Οι συνεργίες ανάμεσα σε ομοειδείς επιχειρήσεις, ανάμεσα σε επιχειρήσεις με συμπληρωματικά προϊόντα και υπηρεσίες ή ανάμεσα σε φορείς ιδιωτικού και δημοσίου φορέα (π.χ. ένωση αγροτουριστικών επιχειρήσεων με την περιφέρεια Κυκλάδων), μπορούν να δημιουργήσουν οικονομίες κλίμακας από τις οποίες θα ωφεληθούν όλοι οι εμπλεκόμενοι με το χαμηλότερο δυνατό κόστος. Τέτοια παραδείγματα από το χώρο των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού είναι πολλά. Σαν παράδειγμα, αναφέρεται η δραστηριοποίηση ομοειδών επιχειρήσεων π.χ. οικοτουρισμού, περιηγητικού τουρισμού, και πολιτιστικού τουρισμού, που μπορούν από κοινού να δημιουργήσουν μια ιστοσελίδα όπου θα προβάλλονται όλες μαζί,

προβάλλοντας συμπληρωματικά τις δραστηριότητές της καθημίας ξεχωριστά, αλλά και θα προάγοντας την τοπική παράδοση και το φυσικό περιβάλλον του νησιού προέλευσης. Ένα άλλο παράδειγμα θα μπορούσε να αφορά επιχειρήσεις από το χώρο του θαλάσσιου τουρισμού οι οποίες συνεργατικά θα μπορούσαν να συμμετέχουν σε μια διεθνή τουριστική έκθεση προωθώντας τον θαλάσσιο τουρισμό στις Κυκλάδες και το island hopping (τη μετάβαση από νησί σε νησί των Κυκλάδων σαν μέρος ενός εξειδικευμένου τουριστικού πακέτου με σκάφη ειδικού τύπου). Ένα καλό παράδειγμα συνεργειών μεταξύ ιδιωτικών φορέων και φορέων της τοπικής αυτοδιοίκησης είναι η προβολή σε επίπεδο νησιού ή συμπλέγματος νησιών των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού που αναπτύσσονται από κοινού, στο internet, στα μέσα μαζικής ενημέρωσης ή σε διεθνείς εκθέσεις.

Τέλος επειδή πέρα από την κινητοποίηση των πολιτών οι συνέργειες διασφαλίζουν την και την άμεση ενημέρωση αλλά και εκπαίδευση των ντόπιων. Έτσι για παράδειγμα θα μπορούσαν οι ενώσεις αγροτουριστικών καταλυμάτων να συνεργαστούν με τοπικά πανεπιστημιακά ιδρύματα (π.χ. Πανεπιστήμιο Αιγαίου, λοιπούς εκπαιδευτικούς φορείς κ.α.) για τον σχεδιασμό 'δια βίου' εκπαιδευτικών προγραμμάτων που θα επιμορφώσουν τους εργαζόμενους αλλά και τους επιχειρηματίες.

4.4. Επίλογος

Η παρούσα έρευνα αποτελεί μια προσπάθεια να αποτυπωθεί - στο βαθμό που επιτρέπει μια πτυχιακή εργασία - η σπουδαιότητα των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού όπως αυτές εμφανίζονται στο νομό Κυκλάδων. Η αφετηρία της συζήτησης ήταν (και θα εξακολουθεί να είναι για τα επόμενα χρόνια) η ακαταλληλότητα πλέον του μοντέλου μαζικού τουρισμού, τόσο για τις Κυκλάδες όσο και για την Ελλάδα γενικότερα. Η άنيση ανάπτυξη των νησιών των Κυκλάδων επικεντρώθηκε για δεκαετίες σε 4-5 προορισμούς (Μύκονος, Σαντορίνη, Τήνος, Πάρος) αφήνοντας τα υπόλοιπα νησιά στην 'αφάνεια' και την αργή οικονομική ανάπτυξη. Αυτό βέβαια με τα νέα δεδομένα αποδεικνύεται πως λειτουργεί ως ανταγωνιστικό πλεονέκτημα για τους

μικρότερους – άγνωστους μέχρι πρόσφατα προορισμούς, που είναι ‘παρθένοι’ και αναλλοίωτοι από την άκρατη ανάπτυξη του μαζικού τουρισμού. Οι ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού ταιριάζουν απόλυτα στο νησιωτικό σύμπλεγμα των Κυκλάδων μιας και αυτές πληρούν όλες τις προϋποθέσεις για την επιτυχημένη ανάπτυξή τους. Ακόμα και οι κορεσμένοι παραδοσιακοί προορισμοί (π.χ. Μύκονος και Σαντορίνη) μπορούν να επαναπροσδιοριστούν ως τουριστικό προϊόν και να κερδίσουν εκ νέου το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στην παγκοσμιοποιημένη αγορά. Τα παραδείγματα των επιτυχημένων επιχειρήσεων δεν αποτελούν κάποιο ευχολόγιο ή ακόμα μια ‘τουριστική’ έρευνα, αλλά έμπρακτη απόδειξη πως οι ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού μπορούν να προσφέρουν βιώσιμη ανάπτυξη στις τοπικές κοινωνίες. Από οικονομικής άποψης συνεισφέρουν τα μέγιστα μιας και τα έσοδα από τις επιχειρήσεις μένουν στο εκάστοτε νησί – τα ξένα κεφάλαια δεν ενδιαφέρονται για τόσο μικρές επενδύσεις. Υπάρχουν όμως και τα κοινωνικά – πολιτισμικά οφέλη μιας και η ύπαρξη θέσεων εργασίας για τους ντόπιους συμβάλλει στην ευημερία των νησιών και σταματά αν μη τι άλλο τη μετανάστευση και τον κίνδυνο ερήμωσης που αντιμετωπίζει η Ελληνική επαρχία εδώ και δεκαετίες. Η ήπια ανάπτυξη μπορεί να δώσει πνοή στους μικρούς και άγνωστους προορισμούς χωρίς να τους αλλοιώσει σε μεγάλο βαθμό, όπως έγινε στην περίπτωση των προορισμών που δέχτηκαν τουρίστες μαζικά.

Οι δράσεις που εξετάστηκαν έχουν πραγματοποιηθεί κατά κύριο λόγο με ευρωπαϊκά κονδύλια τα οποία για να φτάσουν στους δικαιούχους πολλές φορές περνούν από συμπληγάδες λόγω κυρίως της εμπλοκής του Ελληνικού Δημοσίου τομέα. Αν και η Τοπική Αυτοδιοίκηση φαίνεται περισσότερο ευέλικτη, υποφέρει και αυτή από τις παθογένειες του Δημοσίου στις οποίες ο κομματισμός και η διαφθορά προηγούνται με διαφορά. Από την μία μεριά λοιπόν υπάρχουν οι ντόπιοι επιχειρηματίες που ρισκάροντας το μέλλον τους αγκαλιάζουν τις ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού, και από την άλλη πλευρά τον κρατικό μηχανισμό που στην καλύτερη περίπτωση παραμένει αδιάφορος στην αγωνία αυτών των ανθρώπων. Θα πρέπει να γίνει αντιληπτό από όλες τις πλευρές πως το ΕΣΠΑ είναι το τελευταίο κοινοτικό πρόγραμμα

στήριξης το οποίο λήγει το 2013 και μπορεί να πάρει παράταση το αργότερο μέχρι το 2015. Ο κάθε εμπλεκόμενος λοιπόν θα πρέπει να αναλογιστεί τις ευθύνες του. Και ενώ είναι σίγουρο πως η αγορά και οι ντόπιοι επιχειρηματίες θα βρουν το δρόμο τους και θα συνεχίσουν να προσπαθούν για το καλύτερο, κανείς δε μπορεί να εγγυηθεί για τη στάση του επίσημου κράτους που περιορίζεται σε ευχολόγια χωρίς να παράσχει κάποια ουσιαστική βοήθεια. Ειδικά με το βαρύ κλίμα της οικονομικής κρίσης να σκεπάζει κάθε επιχειρηματική δραστηριότητα, η κατάσταση διαγράφεται δύσκολη, ακόμα και για την κινητήρι δύναμη της Ελληνικής οικονομίας τον τουρισμό. Χρειάζονται λοιπόν, πράξεις, τολμηρές αποφάσεις και καινοτόμες ιδέες προκειμένου να βρει η χώρα το δρόμο της. Η ανάπτυξη των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού είναι η απάντηση στην κρίση για μέρη όπως τα νησιά των Κυκλάδων, αρκεί να υπάρξει και η ανάλογη στάση της Πολιτείας. Η αλλαγή της Εθνικής στρατηγικής από το μοντέλο του μαζικού τουρισμού σε ειδικότερες και εξειδικευμένες μορφές είναι κάτι που συζητιέται εδώ και δύο σχεδόν δεκαετίες. Έφτασε η ώρα λοιπόν να πραγματοποιηθεί αυτή η αλλαγή και οι Κυκλάδες φαντάζουν ως ιδανικό σημείο έναρξης.

Λέξεις: 21.699

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική Βιβλιογραφία

Αγροτουρισμός (2004) Επιδοτούμενα προγράμματα αγροτουρισμού, ένθετο του περιοδικού *BηMagazino – Τα Νέα της Κυριακής*, Τεύχος 4, Νοέμβριος, προσπελάστηκε μέσω του <http://archive.in.gr/Reviews/review.asp?lngReviewID=2073>, τελευταία πρόσβαση 9/12/2011

Αθανασίου, Λ. (2002) *Ο συνεδριακός τουρισμός στην Ελλάδα*, Αθήνα: Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων

Αθανασίου, Λ. (2003) Ο συνεδριακός τουρισμός διεθνώς και στην Ελλάδα, εισήγηση στο Διεθνές Συνέδριο «*Η προοπτική των συνεδρίων στην Ελλάδα- Εκθεσιακός και Συνεδριακός Τουρισμός*», στα πλαίσια της 34ης ΞΕΝΙΑ

Αθανασίου, Λ. (2004) *Τουριστική εκπαίδευση και κατάρτιση: εξελίξεις, προβλήματα, ανάγκες και πολιτική*, Αθήνα: ΙΤΕΠ

Ανδριώτης Κ. (2003) *Ο εναλλακτικός τουρισμός και τα διαφοροποιητικά χαρακτηριστικά του*, *Τόπος*, τ.20-21, σσ.139-154

Ασκέλη, Σ. (2007) *Επιχειρήστε ... αγροτουριστικά*, Αθήνα: Εκδόσεις Κέρκυρα

Αυγερινού – Κολώνια Σ. (2000) *Ο ρόλος του τουρισμού στη διατήρηση και την ανάπτυξη των ιστορικών πόλεων*, στο Τσάρτας Π. (επιμ.) *Τουριστική ανάπτυξη. Πολυεπιστημονικές Προσεγγίσεις*, Αθήνα: Εξάντας

Βουτυράκης, Μ.(2007) *Το πρόβλημα της έλλειψης νερού*, http://www.ecocrete.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=3847&Itemid=82// τελευταία πρόσβαση: 20/10/2011

Δέφνερ, Α. (1999) *Πολιτιστικός τουρισμός και δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου : η επίδραση στις λειτουργίες των πόλεων*, στο Οικονόμου, Δ. και Πετράκος Γ. (επιμ.) *Η ανάπτυξη των ελληνικών πόλεων: διεπιστημονικές προσεγγίσεις αστικής ανάπτυξης και πολιτικής*, Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας / Gutenberg, σσ.117-148

Ζαχαράτος, Γ. (2000) *Package tour*, Αθήνα: Εκδόσεις Προπομπός

Ηγουμενάκης, Ν. & Κραβαρίτης, Κ. (2004) *Τουρισμός – Βασικές Έννοιες*, Αθήνα: Εκδόσεις Interbooks

Ινστιτούτο Τοπικής Αυτοδιοίκησης (2008) *Οδηγός Τουρισμού της Υπαίθρου για τους Φορείς της Τοπικής Αυτοδιοίκησης*, Αθήνα, ΙΤΑ

ΙΤΕΠ (2009) *Ειδικές μορφές τουρισμού: Υποδομές - Πολιτικές, η περίπτωση της Ελλάδας και των ανταγωνιστριών χωρών*, Αθήνα: ΙΤΕΠ, προσπελάστηκε μέσω του http://www.grhotels.gr/GR/xee/ITEP/DocLib1/1555_Eidikes_Morfes_Tourismou_2009_Short.pdf, τελευταία αναζήτηση: 26/11/2011

- Καλδής, Π., Αλεξόπουλος, Γ., Θεοδωρόπουλος, Ε. Γιαννουτζάκου Α., (2000) *Αγροτουρισμός και ανάπτυξη*, Έκδοση ΟΕΔΒ, Αθήνα, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο
- Κίζος, Θ., Βακουφάρης, Χ., Κουλούρη, Μ. και Σπιλάνης, Γ. (2003) *Τοπικά προϊόντα και βιώσιμη ανάπτυξη σε λιγότερο ευνοημένες περιοχές: τοπικά προϊόντα ιδιοτυπίας στην περιφέρεια Β. Αιγαίου*, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Τμήμα Περιβάλλοντος, Εργαστήριο Τοπικής και Νησιωτικής Ανάπτυξης, Μυτιλήνη, http://www.aegean.gr/lid/internet/elliniki_ekdosi/dimosieyseis.htm// τελευταία αναζήτηση: 05/11/2011
- Κοκκώσης, Χ. (2000) *Τουριστική ανάπτυξη και Φέρουσα Ικανότητα στα νησιά*, στο Τσάρτας, Π. (επιμ.) *Τουριστική ανάπτυξη. Πολυεπιστημονικές Προσεγγίσεις*, Αθήνα: Εξάντας
- Κοκκώσης, Χ. & Τσάρτας Π. (2001) *Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον*, Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική
- Κοσούνης, Σ. (2008) «Φλέβα χρυσού» αποδεικνύεται ο θρησκευτικός τουρισμός: Στα 15 εκατομμύρια ευρώ ο τζίρος ετησίως για την Ελλάδα, *Καθημερινή*, 20/4/2008
- Λαγός, Δ. (2005) *Τουριστική Οικονομική*, Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική
- Λύτρας, Π. (1998) *Κοινωνιολογία του τουρισμού*, 2^η Έκδοση, Αθήνα: Interbooks
- Μοίρα, Π. και Μυλωνόπουλος, Δ. (2007) *Η τέχνη της συγγραφής εργασίας στον τουρισμό*, Αθήνα: Interbooks
- Νικητιάδης, Γ. (2007) *Τουρισμός: δώδεκα θέσεις. Δωδεκάνησος: δώδεκα όνειρα*, Αθήνα: Λιβάνης
- Παπαγεωργίου, Α. (2007) *Οργάνωση και λειτουργία τουριστικών γραφείων: Προγραμματισμός ταξιδιού, σύνθεση τουριστικών πακέτων*, Αθήνα: Interbooks
- Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου (2006) *Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα (Π.Ε.Π) Νοτίου Αιγαίου 2000-2006*, Σύρος: Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου
- Πολύζος, Σ. (2010) Θρησκευτικός Τουρισμός στην Ελλάδα: Χωρική ανάλυση και συμβολή στην ανάπτυξη μειονεκτικών περιοχών, *Σειρά Ερευνητικών Εργασιών*, 16(9), σελ.203-222
- ΣΔΚΙΠΕ (2006) *Ελληνικός Θερμαλισμός - Ιαματικές Πηγές και Λουτροπόλεις*, Θεσσαλονίκη: Σύνδεσμος Δήμων και Κοινοτήτων Ιαματικών Πηγών Ελλάδας
- ΣΕΤΕ (2010) *Ελληνικός Τουρισμός 2020: Πρόταση για το νέο αναπτυξιακό μοντέλο*, Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων
- Σπαθή Σ., (2000) *Ο ιαματικός τουρισμός & η ανάπτυξη του τουρισμού υγείας στην Ελλάδα*, Αθήνα, ΚΕΠΕ
- Σπιλάνης, Γ., Βαγιάννη, Ε., Βακουφάρης, Χ. και Κονδύλη, Ι. (2005) *Βιώσιμη ανάπτυξη νησιωτικού χώρου*, στο Τσάλτας, Γ. (επιμ.) (2005) *Αειφορία και Περιβάλλον: Ο νησιωτικός Χώρος στον 21ο αιώνα*, Αθήνα: Σιδέρης.

Σωτηριάδης, Μ. & Φαρσάρη, Ι. (2009) *Εναλλακτικές και ειδικές μορφές τουρισμού: σχεδιασμός management και marketing*, Αθήνα: Interbooks

Τσάρτας, Π. (1996) *Τουρίστες, Ταξίδια, Τόποι: Κοινωνιολογικές προσεγγίσεις στον τουρισμό*, Αθήνα: Εκδόσεις Εξάντας

Τσάρτας, Π., κ.α. (2010) *Η σημασία του τουρισμού για την Ελληνική Οικονομία / κοινωνία & προτάσεις πολιτικής για την τουριστική ανάπτυξη*, Έρευνα για λογαριασμό του ΣΕΤΕ, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Εργαστήριο Τουριστικών Ερευνών και Μελετών

Χρυσόγελος, Ν. (2005) *Η βιώσιμη ανάπτυξη των νησιών και ο ρόλος των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων*, στο Τσάλτας, Γ. (επιμ.) *Αειφορία και Περιβάλλον: Ο Νησιωτικός Χώρος στον 21ο Αιώνα*, Αθήνα: Σιδέρης

Χατζηεμμανουήλ, Δ., Γλυσιά, Ε. & Σμέρνου, Κ. (2010) Η σχέση τουρισμού αναψυχής και σπορ. Μορφή και Δυνατότητες στην Ελληνική Πραγματικότητα, *Αναζητήσεις στη Φ.Α. & τον Αθλητισμό*, Τόμος 8(1), σελ.80 – 90

Doswell, R. (2002) *Τουρισμός- Ο ρόλος του αποτελεσματικού management*, Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική

Leader +, Τοπικό πρόγραμμα Κυκλάδων, Παράρτημα Δ'. Μελέτη καθορισμού θαλάσσιων και χερσαίων διαδρομών για την ανάπτυξη ειδικών μορφών τουρισμού. Αναπτυξιακή Εταιρία Κυκλάδων Α.Ε. (<http://www.anetky.gr/>) τελευταία πρόσβαση 9/12/2011

WWF (2007) Λειψυδρία στα ελληνικά νησιά, http://politics.wwf.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=1503&Itemid=387, τελευταία πρόσβαση 6/12/2011

Ξενόγλωση Βιβλιογραφία

Bowdin, G.A.J., Allen, J., O'Toole, W., Harris, R. and McDonnell, I. (2006) *Events Management*, 2nd Edition, London: Elsevier

Bryman, A. and Bell, E. (2007) *Business Research Methods*, 2nd edition, Oxford: Oxford University Press

Cooper, C., Fletcher, J., Fyall, A., Gilbert, D. & Wanhill, S. (2005) *Tourism principles and practice*, 3rd ed. Upper Saddle River: Prentice Hall

Gousiou, A., Spilanis, I. & Kizos, A., (2001) Is agrotourism 'agro' or 'tourism'? Evidence from agrotourist holdings in Lesvos, Greece, *Anatolia* 12 (1), pp.6–22

Gunn, C. (1988) *Tourism Planning*, 2nd Edition, New York: Taylor and Francis

Hancock, D. (2006) *The Complete Medical Tourist: Your Guide to Inexpensive and Safe Cosmetic, Medical and Dental Surgery Overseas*, London: John Blake Publishing

Hudson, S. (2003) *Sports and adventure tourism*, New York: The Haworth Hospitality Press

Krippendorf, J. (1987) *The holidaymakers: Understanding the impact of leisure and travel*, Oxford: Butterworth-Heinemann

Lickorish, L. & Jenkins, C. (1997) *An introduction to tourism*, Oxford: Butterworth & Heinemann

Malkoutzis, N. (2008) British effort aimed at defusing the situation at party resorts, *Athens Plus*, 22/8/2008, p.5

Mandaraka, M. (1998) Towards Sustainable Development Naxos : A Case Study, στα πρακτικά του διεθνές συνεδρίου “Βιώσιμη Ανάπτυξη στα νησιά και ο ρόλος της έρευνας και της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης”, Ρόδος, <http://www.fundp.ac.be/prelude/manifestations/rhodes/actes/mandaraka.pdf> / τελευταία πρόσβαση 19/09/2007

Ritzer, G. (2008) *The McDonaldization of Society* 5, Thousand Oaks: Pine Forge Press

Sharpley, (2009) *Tourism development and the environment: beyond sustainability?* London: Earthscan

Smith, M. & Puczko, L. (2009) *Health and Wellness Tourism*, London: Elsevier

Spilanis, I. & Vayanni, H. (2004) *Sustainable Tourism: Utopia or Necessity? The role of new forms of tourism in the Aegean Islands*, in B. Bramwell (Ed.) *Coastal Mass Tourism – Diversification and Sustainable Development in Southern Europe*, Clevedon: Channel View, pp. 269-291

Tsartas P. (2003) Tourism Development in Greek Insular and Coastal areas: Socio-cultural Changes and crucial Policy Issues, *Journal of Sustainable Tourism*, Vol. 11, no. 2&3, Chios, Greece: University of the Aegean, Department of Environmental Studies

UNEP, (2003) *Tourism and Local Agenda 21. The role of Local Authorities in sustainable tourism, Case Studies and First Lessons*, <http://www.uneptie.org/pc/tourism/library/local-agenda21.htm> / τελευταία πρόσβαση 9/12/2011

Weaver, D. (2006) *Sustainable tourism: Theory and practice*, Oxford: Elsevier Butterworth-Heinemann

W.T.O. (2004) *Sustainable Tourism Development: Guide for local planners*.

Yale, P. (1997) *The business of tour operation*, Harlow: Longman

Yale, P. (1998) *From tourist attractions to heritage tourism*, 2nd Edition, Huntington: ELM Publications

Διαδικτυακοί τόποι:

- <http://gogreecenow.com>
- <http://koinonikostourismos.gr/>
- <http://parianostypos.blogspot.com>
- www.acis.com
- www.aegeaadventures.com
- www.agro-kyklades.gr (έκλεισε)
- www.agrotourcrete.gr
- www.alieia.gr
- www.anetky.gr
- www.antonistikotita.gr
- www.bluefindivers.gr
- www.croatianmedicaltourism.com
- www.cyclades-tour.gr
- www.cycladicdiving.com
- www.e-kyklades.gr
- www.flisvos-sportclub.com
- www.greenhotels.gr
- www.greenpeace.org/greece/el/
- www.ime.gr
- www.kathimerini.gr
- www.keta-notioaigaio.gr
- www.kykladesnews.gr
- www.miloscenter.gr
- www.milosdiving.gr
- www.milos-yachting.gr
- www.naxosdiving.com
- www.oaed.gr
- www.oee.gr
- www.opengov.gr
- www.pagalihotel-amorgos.com
- www.piop.gr
- www.redtractorfarm.com
- www.sete.gr
- www.statistics.gr
- www.tanea.gr
- www.thermalsprings.gr
- www.tourisminvestment.gr
- www.traveldailynews.gr
- www.unwto.org
- www.visitgreece.gr
- www.volcanwines.gr/
- www.wttc.org
- www.wwf.gr
- www.ypan.gr

Σημείωση: όλοι οι παραπάνω διαδικτυακοί τόποι προσπελάστηκαν στο διάστημα Σεπτεμβρίου-Δεκεμβρίου 2011